

Октав Мирбо
Градината на мъките

Въведение

Една вечер бяхме се събрали няколко приятели у един от най-знаменитите наши писатели. След разкошна вечеря стана дума за убийството — не помня по какъв повод, но ми се струва, без никакъв. Бяхме само мъже: моралисти, поети, философи, медици — всички такива, които могат да говорят свободно, отдавайки се на своята фантазия, на своята мания, на своите парадокси, без да се боят, че могат да извикат изражение на уплаха и ужас, които се появяват при една малко смела идея по умърлушените лица на нотариусите. Казвам нотариусите, както бих казал адвокатите или портиерите, не, разбира се, от омраза към тях, но за да посоча средното равнище на френския ум.

С ясно душевно спокойствие, като да ставаше дума за качеството на цигарата, която той пушеше, членът на академията на нравствените и политически науки каза:

— Честна дума! Убеден съм, че убийството представлява една от най-главните грижи на човечеството и че всичките наши действия произтичат от него...

Очакваше се да развие цяла теория, но той млъкна.

— Това е явно! — произнесе ученият дарвинист. — Вие казвате, скъпи, една от вечните истини, които откриваше всеки ден легендарният De La Palisse... Защото убийството е основа на нашите обществени учреждения и, следователно, крайъгълна необходимост на нашия цивилизован живот. Ако нямаше убийства, не би имало и никакви правителства, предвид този чуден факт, че престъплението изобщо и убийството в частност са не само тяхно оправдание, но и тяхно единствено право на съществуване. Ние бихме живели тогава в пълна анархия, което не можем да си представим. По такъв начин, вместо да се опитваме да унищожим убийството, не е ли по-целесъобразно да го култивираме — да го култивираме разумно и настойчиво. И, според мен, законите са най-добро средство за това.

Като чу някакво възклицание, ученият попита:

— Нима не се намираме в общество от хора, които разбират един

друг? Нима не можем да говорим без лицемерие?

— Моля ви се! — помоли домакинът. — Нека се възползваме от този единствен случай да изкажем съкровения си мисли, защото както аз, в моите книги, така и вие — във вашите лекции — поднасяме на обществото само лъжи.

Ученият още по-здро се намести на креслото, опъна уморените си крака, протегна назад глава, отпусна ръце и, предавайки се на удоволствието от храносмилането, изпусна из устата си кълбо дим.

— Освен това — продължи той — убийството напълно удовлетворително се култивира само по себе. Собствено казано, то не се явява резултат на тая или оная страст, или пък на патологичната форма на израждането. То ни е присъщ жизнен инстинкт... присъщ на всички организирани същества, който господствува над тях като половия инстинкт. Обикновено тия инстинкти се комбинират помежду си, сливат се в едно и образуват, тъй да се каже, един и същ инстинкт, та не може да се узнае кой от тях ни подбужда да даваме живот, кой — да го отнемаме; кой е убийството и кой любовта. Аз чух веднъж нещо като изповед на един знаменит убиец на жени, който не ги отвличал, но ги насилвал. Спортът му се състоял в това, че сладострастният момент на насладата му съвпадал с предсмъртните гърчове на жените. „В тия минути, признаваше той, аз се чувствавах като Бог в момента на миросъзданието.“

— А! — извика знаменитият писател. — Ако вие ще ни посочвате за пример професионални убийци.

Ученият възрази меко:

— Но ние всички в по-голяма или в по-малка степен сме убийци. Вярвам, всички ние мислено сме преживели по-слабо аналогични чувства. Чудовищната нужда да се убива се обуздава, смекчава се от нейната жестокост, нея намират за позволен изход: в индустрията, в колониалната политика, във войната, в лова, в антисемитизма. Защото опасно е да ѝ се предаваш без мяра, въвн от закона, понеже нравственото удовлетворение, което произтича от нея, в края на краищата не заслужава баналното следствие на такъв акт — затвор... стълкновение със съдиите, което е всякога уморително и без никакъв научен интерес и... накрая — гилотина.

— Вие преувеличавате — прекъсна го академикът. —

Извършването на убийство е опасно само за убийците, които не притежават чувство на изящност и ум; за зверовете, които действуват под влиянието на животинския импулс, лишени от всяка сложна психика. Умният и разсъдлив човек може с невъзмутимо спокойствие да извърши всякакви убийства. Тънкостта на неговите замисли ще вземе връх над рутинните полицейски търсения и — нека се съгласим с това — над нищетата на съдебното разбирателство, което толкова се превъзнася от съдебните следователи. И в това, както и във всичко, малките плащат за големите... Вие ще се съгласите, драги, че количеството престъпления, които остават неразкрити...

— И търпими...

— И търпими... това исках да кажа аз... Вие ще се съгласите, че тяхното количество надминава хиляди пъти количеството на откритите и наказаните престъпления, за които вестниците дрънкат с толкова странно многословие и с отвратително отсъствие на философско разбиране... Ако вие се съгласите с това, то признайте, че стражарите съвсем не са страшни за избраниците на убийството.

— Несъмнено. Но работата не е в това. Вие измествате въпроса. Аз казах, че убийството не е нещо изключително, но че се явява като че ли естествена функция на природата и на всяко живо същество. Защото чудно е, че обществото, под предлог да управлява хората, присвоило е изключително за себе си правото да ги убива във вреда на личностите, на които принадлежи.

— Съвършено вярно! — намеси се любезният и красноречив философ, чиито лекции привличаха в Сорбоната отбрана публика. — Нашият приятел е съвършено прав. Що се отнася до мене, аз не вярвам, че може да съществува поне едно човешко същество, което да не е било, макар в мислите си, убиец. Аз понякога разглеждам човешките лица — в салоните, църквите, по гарите, в кафенето, театъра, навсякъде, дето се движи тълпата — от гледна точка на човекоубийството... И всичките — в погледа ли, в очертанието на затылка ли, във формата на черепа, на челюстите ли, на ябълките ли, или в нещо друго — носят явни следи от физиологическата фаталност, каквото се явява убийството... Това съвсем не е заблуждение на моя ум, но, уверявам ви, аз почти на всяка крачка се сблъсквам с убийството, виждам го как то блести под ресниците, чувствавам неговото тайнствено допиране при ръкуването.

Миналата неделя тръгнах за едно село, дето имаше църковен празник... Въртележките и люлките съвсем малко привличаха народа. Напразно латерните свиреха най-хубави и най-съблазнителни свирни. Други удоволствия привличаха тая празнична тълпа. Едни стреляха с пушки, с револвер или пък с античен арбалет в мишени, които изобразяваха човешки лица; други стреляха по марионетки, трети чукаха по пружина, която привеждаше в патриотично движение френски матрос, който промушва с щик беден хавас или жалък дахомеец... Навсякъде, под шатрите и в осветените кръчмички — убийства, смърт, човешки жертви... Добрите хора се наслаждават!

Всички разбраха, че философът беше увлечен... Наместихме се по-удобно, за да следваме потока на неговата теория и анекдотите. Той продължаваше:

— Аз даже забелязах, че тия мирни развлечения се разпространяват много през последните години. Насладата от подражание да се убива все повече се вкоренява у хората и става все по-популярна. Някога, когато имало диваци, стрелбата в цел била печално монотонно зрелище, което било жално да се гледа. Стреляли в лули и в яйчни черупки, които танцували по игривите вълни на фонтаните. В най-разкошни помещения стреляли в алабастрови птици... Но какво удоволствие има в туй, позволете да ви попитам? Сега ние прогресираме и всеки порядъчен човек може за гологан да си достави деликатното и цивилизовано наслаждение да убива. Та и свръх това, спечелват шарени чинийки и зайци.

Вместо лули, яйчени черупки и алабастрови птички, които безсмислено се разбивали, без да извикват никакви кървави образи, панаирското въображение измислило човешки фигури, които изобразяват мъже, жени и деца, внимателно направени и съответно наконтени... Заставят ги да жестикулират и ходят. С помощта на изкусен механизъм те весело се разхождат или пък тичат ужасени. Те се явяват поотделно или на групи посред декорации, които представляват пейзажи... катерят се по стените, влизат в куличките на сградите, изскачат из прозорците и се катерят по стълбите... Те по всичко приличат на живи същества, движат си ръцете, краката, главата. Някои от тях изглеждат, че плачат... някои приличат на бедняци... други на болни. Помежду им има жени, потънали в злато като легендарни

принцеси. Може да се помисли, че имат ум, воля, душа, че са живи. Някои от тях приемат патетични или умолителни пози... Като че ли казват: „Съжали се! Не ме убивай!“ По такъв начин изпитват очарователно усещане, мислейки, че убиват нещо, което се движи, което страда, което се моли! Когато насочат срещу тях пушката или револвера, в устата си чувствуват вкус на топла кръв. Какво удоволствие, когато куршумите обезглавяват тия човешки подобия. Каква буря от възторг, когато стрелата разкъса картонените гърди и повали на пода безжизнените фигурки, които падат като трупи! Всеки се възбужда, ожесточава, ободрява. Чуват се думи на разрушение и смърт: „Убий го! Цели се в очите... Цели се в сърцето. Съсипи го!“ Колкото тия добри хора остават равнодушни пред простите картони и лулички, толкова те се възбуждат ако фигурата е човек. Неопитните не се сърдят на себе си, а на марионетката, която са изтървали... те я изобличават в страхливост, оскърбяват с мръсни думи, ако им избегне оцеляла в куличката. Те я викат: „Ела, страхливко!“ И почват пак да стрелят, докато не я убият. Погледайте тия добри хора... В тая минута те са убийци, същества, преизпълнени с жажда за кръв. Човекоубийственият звяр, който е дремал в тях, се пробужда при мисълта, че убиват нещо живо. Книжният или дървен човек, който се разхожда покрай тях назад-напред, не е играчка за тях, не е парче безжизнена материя... Като го видят, че се движи, те го даряват с топлотата на кръвообращението, с чувствителни нерви, с мисъл, с всичко онова, което е тъй безумно сладко да се унищожи, тъй кръвожадно приятно да се гледа, че изчезва от нанесените рани. Те даряват такъв човек с политически и религиозни убеждения, различни от техните, наричат го евреин, англичанин, немец, за да прибавят специфичната ненавист към общата ненавист против живота и по тоя начин да удвоят своето лично отмъщение и своята инстинктивна радост да убиват.

Тук се намеси домакинът: от вежливост и от състрадание той искаше да даде малко почивка както на философа, така и на всички ни.

— Вие говорите само за грубите хора, за селяните, които — съгласен съм с вас — всякога са способни на убийство... Но аз не мисля, че вие можете да приписвате това на култивираните интелекти, на просветените хора, на всичките хора, чиито живот всеки час се

ознаменува с победа над вродените инстинкти и над дивите остатъци на атавизма.

На това нашият философ възрази живо:

— Позволете... какви са привичките и любимите удоволствия на тия, които вие величавате, мой скъпи, като „култивирани и просветени хора“. Фехтовка, дуел, жестоки спортове, отворотелна стрелба по гълъби, бой с бикове, различни упражнения в патриотизъм, лов... всичко това, което всъщност не е нищо друго, освен връщане към епохата на старото варварство, когато човекът, ако мога да се изразя, е бил подобен по отношение нравствената култура на големите хищни зверове, които е преследва. Не бива обаче да се оплакваме, че ловът е преживял епохата на прадедите. Той е могъща клапа, през която „култивираните интелекти и просветени хора“ пропускат присъщите си кървави страсти и разрушителна енергия, без да ни безпокоят особено много. Ако не съществуваше лов на сърни, на диви свине, убийство на невинен дивеч по ливадите — бъдете уверени, че „култивираните интелекти“ биха ни помогнали със своите хрътки и „просветените хора“ радостно биха ни спрели, което те тъй или иначе, щом могат, правят с голяма решителност и — нека признаем това искрено — с по-малко лицемерие от грубите хора. О, никога да не пожелаваме да изчезне дивечът от нашите поля и гори! Той е наш спасител и, тъй да се каже, гръмоотвод. Когато той изчезне, ние ще го заместим за деликатна наслада на „култивираните интелекти“... Делото на Драйфус е чуден пример и аз мисля, че никога още страстта към убийство и насладата от лова на хора не се е изказвала тъй искрено и цинично. Между най-необикновените инциденти и чудовищни факти, с които изобилствуваше това дело една цяла година, преследването на господин Гримо по улиците на Нант остава най-характерно и в чест на „култивираните интелекти“ и „просветените хора“, които с обиди и заплахи за убийство преследваха великия учен, комуто дължим прекрасни изследвания в областта на химията. Не бива да се забравя фактът, че кметът де Клисон, „култивиран интелект“, с открито писмо забранил господин Гримо да идва в неговия град и изказвал съжаление, че законите не му позволяват да му даде да разбере както в славните времена на старите монархии. Този превъзходен кмет бе похвален много от всички „светски хора“ във Франция, които, според нашия

домакин, всеки час удържат бляскави победи над вродените инстинкти и над дивите остатъци на атавизма. Забележете още, че офицерите произлизат почти изключително от средата на тия култивирани интелекти и просветени хора. Офицерите са хора, които, като не са нито по-зли, нито по-глупави от другите, доброволно си избират занаята — впрочем, твърде уважаван, — чиято същност е да се произвеждат над човешката личност най-разнообразни насилия и да се изобретяват и умножават ония способности на грабеж, унищожение, смърт. Няма ли военни кораби, кръстени с истински и верни имена: „Опустошение“ ... „Ярост“ ... „Ужас“. И сам аз? Аз съм убеден, че не съм чудовище... Вярвам, че съм нормален човек, който обладава всички нежни и възвишени чувства, с висша култура, с всичката тънкост на цивилизацията и общежителността. А колко пъти съм чувствувал в душата си да ме гложди повелителният глас на убийството! Колко пъти съм чувствувал как се повдига от дълбочината на моето същество към мозъка ми бясното и почти непобедимо желание за убийство... Не мислете, че това желание се проявява в минути на страстно напрежение, че се съпровожда с внезапния безотчетен гняв или се съединява с някакъв низък интерес! Съвсем не... Това желание се ражда внезапно, могъщо, против волята ми... и без всякакъв повод на улицата, например, зад гърба на някой непознат минувач. Да, на улицата се разхождат понякога гърбове, които си търсят ножа. Защо?

След тая неочаквана откровеност философът млъкна за минутка и ни погледна страхливо... После продължи:

— Не, виждате ли, моралистите могат да осъждат колкото им е угодно. Нуждата за убийство се ражда у човека заедно с нуждата за ядене и се слива с нея. Тая инстинктивна нужда — подбудително начало във всички живи организми — се развива от възпитанието, когато би трябвало да се обуздава, и религиите я освещават, вместо да я проклинат. По такъв начин всичко се съединява, за да направи от нуждата за убийство център, около който се върти нашето превъзходно общество. Щом човекът се пробуди към съзнателен живот, веднага му всаждат нуждата да убива. Убийството се възвеличава до понятието дълг и се възхвалява като героизъм. Убийството съпровожда човека през целия му живот. Заставят го да се кланя на странни богове — на яростни и безумни богове; те се отнасят снизходително само към

катастрофите и, обзети от мания за кръвожадност, изстребват човешкия живот, покосяват цели нации като ливадна трева. Принуждават го да уважава само героите — тия отвратителни зверове, които са покрити с престъпления и са обагрени с човешка кръв. Достойнствата, благодарение на които той може да се издигне над другите и които му доставят слава, пари и любов, произтичат от единствения източник — убийството... Във войната той намира висшия синтез на вечното и всемирно безумие — убийството, което е узаконено, регистрирано, задължително и се явява национален дълг...

Един млад човек, който дотогава мълчеше, каза:

— Дали това обяснява странната мания да се убива, от която, според вас, всички сме заразени по наследство или случайно? Не знам и не искам да знам. На мене ми е по-приятно да мисля, че всичко в нас е тайна. Това удовлетворява леността на моя ум, който се бои да се заема с неразрешимите социални и индивидуални проблеми; аз се опитвам да си обясня или да затъмня всичко, което не разбирам, изключително само с поетически представи... Вие току-що произнесохте, драги учителю, ужасното признание и описание на чувства, които, като преминат в реален факт, биха ви завели далеч. И аз често съм преживявал подобни чувства, но напоследък при особено банални обстоятелства... Няма ли да ми позволите отначало да прибавя, че тия ненормалности дължа може би на средата, в която съм израсъл и на ежедневните впечатления, които насилствено са проникнали в моята душа... вие познавате баща ми, доктор Трепан. Вие знаете, че няма човек по-общителен и по-мил от него. При това няма човек, когото тая професия да е направила също такъв смел убиец като него. Много пъти съм присъствувал на неговите чудни операции, които са му създали световна слава... Неговото презрение към живота е наистина чудно. Веднъж той извърши пред мен твърде трудна операция на една жена — лапаротомия — и изведнъж като погледна своята болна, която още не бе се опомнила от упойката, той каза: „Тая жена трябва да има възпаление в стомаха... Чакай да й отворя и стомаха? Има време.“ И той й разтвори стомаха. Нищо нямаше. Тогава баща ми, като зашиваше ненужната рана, каза: „Поне да съм уверен.“ Болната умря същата вечер... Друг път ние разглеждахме музей; беше в Италия, където повикаха баща ми на операция... Аз бях в екстаз. „О, поет, поет! — извика баща ми, който

нито за минутка не се интересува от всичките chef d'oeuvre, които изпълваха душата ми с ентузиазъм. — Изкуство, красота! Знаеш ли ти що е туй? Красота, изкуство, мое дете, това е отворен и окървавен женски корем с щипци вътре!“ Но стига философии, ще пристъпя към разказа. От него вие ще извлечете каквито ви е угодно антропологични заключения.

Този млад човек имаше умерени маниери и гласът му звучеше рязко, като ни караше да потреперваме леко.

— Аз се връщах от Лион — продължи той — и бях сам в едно първокласно купе. Не помня на коя станция влезе при мен някакъв господин. Съгласен съм, че нарушението на самотата може да предизвика най-силно раздразнение и по такъв начин да предразположи към нежелателни постъпки. Но в дадения случай не изпитах нищо подобно. Тъй се измъчвах от моята самотност, че внезапната поява на спътник ми достави отначало удоволствие. Той седна срещу мен, внимателно сложи на мрежата своя ръчен багаж. Това бе един дебелак с вулгарни маниери и безобразието на неговото тлъсто, мазно лице ми внуши антипатия... След като го гледах няколко минути, изпитах непреодолимо отвращение... Той тежко обтегна на канапето разтворените си крака и огромният му корем при всяко друсване на влака се тресеше като мръсно парче пихтия. Изглеждаше, че му е топло, той свали шапката си и изтри широкия си, набърчен изпъкнал и цял обрасъл със слепени косми лоб. Лицето му представляваше буца лой, а тройната му гуша висеше на гърдите. За да се избавя от това некрасиво зрелище, реших да гледам в прозореца и да забравя изобщо присъствието на неприятния спътник. Мина един час... И когато любопитството, против волята ми, ме застави да го погледна, видях го заспал дълбок и внушаващ отвращение сън. Той спеше прегърбен, с отпусната глава, която климаше насам-натам, и издутите му тлъсти ръце бяха сложени на бедрата... През прибраните му клепачи проглеждаха тесни ивици от кръглите му синкави очи. Какво внезапно безумие ме обхвана? Макар мисълта за убийство често да ме е посещавала, но тя умираше в душата ми в зародиша на желанието и никога още не се е изразявала в определена форма на жест и действие... Мога ли да повярвам, че само омразното безобразие на този човек ме подбуди към решителност и действие? Не, има една причина по-дълбока и

неизвестна... Аз полека станах, доближих спящия и го сграбчих за ръцете, като да исках да го удуша.

Тук, като опитен разказвач, който умее да се ползува от своите ефекти, той млъкна. После, видимо доволен от себе си, продължи:

— Макар и да съм на вид болнав, надарен съм с рядка сила. В оная минута някаква странна възбуда удесетори силите ми. Моите ръце се приближаваха въпреки волята ми към гръкляна на тоя човек... Уверявам ви, въпреки волята ми! Чувствувах в себе си лекост, еластичност, прилив на нервни вълни, нещо подобно на силно опиянение в момент на полова наслада... В тази минута, когато ръцете ми искаха да стиснат като менгеме тлъстата шия, човекът се пробуди... С ужас в погледа промърмори: „Какво? Какво? Какво?“ Това беше всичко! Искаше да заговори, но не можеше. Кръглите му очи бляскаха също като огън, раздухан от вятъра. После впи поглед в мене, неподвижен, поразен от ужас... Без да проговоря дума, без да се обръщам към него с никакви успокоителни обяснения, седнах насреща му и небрежно, с непринудено движение, което и досега ме учудва, разтворих вестник, който впрочем не почнах да чета. В погледа на тоя човек ужасът все повече се увеличаваше; малко по малко той се сгърчи, лицето му се изпъстри с червени петна, после посиня, после стана неподвижно... До самия Париж погледът му запази своята ужасяваща неподвижност. Когато влакът спря, той не мръдна от мястото си.

Разказвачът запали от свещта цигарата си и като изпущаше кълба дим, произнесе със своя флегматичен тон:

— Това е ясно! Той бе умрял! Той умря от уплаха, която причинила кръвоизлив в мозъка му...

Тоя разказ ни направи твърде тъжно впечатление... Ние се спогледахме в недоумение. Искрен ли бе този странен млад човек? Дали не искаше да ни мистифицира? Ние чакахме обяснение, но той мълчеше. Важен, сериозен пушеше и изглеждаше, че мисли за друго. Разговорът след това продължи разхвърляно, мъчително, като се зачекваха умърлушено ред незначителни сюжети.

Тогава един човек с измъчено лице, прегърбен, с мъглив поглед и с преждевременно побелели коси, се повдигна с усилие и каза с треперлив глас:

— Вие говорихте досега за всичко, с изключение за жените; това

ми се струва съвършено неясно, защото в дадения въпрос те играят най-важна роля.

— Да, да, ще поговорим за тях — одобри го знаменитият писател, който се почувствува в родната си стихия; той бе известен в литературата със своята принадлежност към типа на тия любопитни идиоти, които величаят като представители на феминизма.

— Трябва с нещо радостно да се пропъдят тия кървави кошмари... Да поговорим за жената, приятели мои, защото в нея и благодарение на нея ние забравяме нашите диви инстинкти, ние се научаваме да любим, ние се възвишаваме до разбирането на идеала и състраданието.

Човекът с измъченото лице иронически се засмя — стори ни се, че скръцна стара врата с ръждясали панти.

— Жената култиваторка на състрадание! — извика той. — Знаем я тази залъгалка. Това е много разпространено в известен род литература и в салонната философия. Но всичката нейна история, даже не история, а нейна роля в природата и живота опровергават това чисто романтично положение... Защо те се стремят към кървави зрелища с такъв бяс, както към сладострастието? Защо на улицата, в театъра, в съда, около гилотината те протягат шии и отварят жадни очи при сцени на изтезания и се наслаждават до забрава от мъчителната радост на смъртта? Защо те потреперват с цялото си същество и замират в сладострастен ужас при името на някой знаменит убиец? Всички, почти всички мечтаят за Пранцини? Защо?

— Проститутките... — възкликна знаменитият писател.

— Не, не — отговори човекът с измъченото лице, аристократките и буржоазките. Те са едни и същи. У жените няма друго различие, освен социално. Жените са само жени. Селянките, дребните и крупни буржоазки, най-видните аристократки — те всички са писани във фейлетоните на „Petit Journal“. Защо? Защото всички знаменити убийци са били същевременно чудовищни любовници. Силата на тяхната полова страст е съответствувала на тяхната престъпност. Те любят също тъй, както убиват! Убийството се поражда от любовта и любовта достига своята висша напрегнатост в убийството. Една и съща физиологична екзалтация. Същите тия ръце, що стискат, същите тия зъби, що се впиват и често същите тия думи.

Той говореше с усилие, със страдалчески вид. Очите му

мъжделееха и бръчките по лицето му ставаха все по-дълбоки...

— Жената, която води към идеал и състрадание! — продължи той. — Но най-страшните престъпления почти всякога са дело на жената. Тя всякога ги замисля, комбинира, подготвя... Тя ги направлява. Ако не ги извършва със собствената си ръка, понеже тая ръка често е слаба, то затуй пък в тяхната кръвожадност и непреклонност се чувствува нейното присъствие, нейната мисъл, нейният пол. „Търсете жената!“, казва мъдрият криминалист.

— Вие я клеветите! — извика знаменитият писател с жест на негодувание. — Това, което вие изтъквате за всички жени, са редки изключения. Израждане, нервозност, неврастения... дявол да ги вземе. Жената не е повече изложена от мъжа на психически заболявания... макар техните заболявания да се проявяват в чаровна и трогателна форма, и това ни кара да разбираме по-добре деликатността на нейната изящна чувствителност. Не, милостиви господине, вие сте в плачевно и — осмелявам се да ви кажа — в престъпно заблуждение. Най-чудното в жената е нейната голяма любов към живота, любов, която, както току-що ви казах, намира окончателен израз в състраданието.

— Литература, господине! Литература! И то — най-лошата от всички.

— Песимизъм, господине! Богохулство! Глупост.

— Аз мисля, че вие и двамата грешите — намеси се медикът. — Жената е по-изтънчена и по-сложна, отколкото вие мислите. В качеството на несравними виртуозки, на дивни художници на скръбта, те предпочитат зрелището на страданията пред зрелището на смъртта, сълзите пред кръвта. Получава се нещо крайно двусмислено, защото всеки вади подходящи за себе си заключения, трогва се от състрадателността на жената или пък проклина нейната жестокост, като привежда еднакво необорими доводи, като се съобразява с това дали той е разположен да ѝ благодари, или пък да я ненавижда. Защо са тия безплодни спорове? Във вечната схватка на половете ние сме всякога победени, ние нищо не можем. Феминисти ли ще станем или ненавистници на жената, работата не се мени, понеже още не сме измислили за свое наслаждение и размножение друго по-съвършено оръдие от нея! Човекът с измъченото лице бясно жестикулираше.

— Чувайте — каза той. — Случайностите на живота — а какъв бе

моят живот! — ме събраха не с някоя жена, но с действителна жена. Аз я видях свободна от всяка изкуственост, от всяко лицемерие, с които цивилизацията като с лъжлив накит покрива нейната истинска душа. Аз я видях отдадена във властта на едничък само каприз, или, ако обичате, във властта на едничките си инстинкти, в една среда, дето, наистина, тях нищо не е могло да обуздае, а всичко, напротив, ги е възбуждало. Тя не бе прикрита нито от закони, нито от морал, нито от религиозни предразсъдъци, нито от обществени приличия. Аз я видях истинска, в нейната естествена голота, обиколена от градини и страдания, от цветя и кръв... Аз мислех, че лежа на дъното на бездната, наречена човешко падение, когато се срещнах с нея. И пред погледа ѝ, препълнен с любов, пред нейните уста, които дишат състрадание, аз почнах да се моля за надежда... аз вярвах... да, аз вярвах, че нейната любов ще ме спаси! Тая жена ме научи на престъпления, които дотогава не познавах, и ми посочи бездни на мрака, дето още не бях надничал... Вижте угасналите ми очи, устните ми, които се отучиха да говорят, ръцете ми, които треперят? Всичко туй е само за това, че я видях! Но аз не мога да я проклинам, както не проклинам огъня, който опожарява града и гората; водата, която потапя корабите; тигрите, които отнасят в дълбочината на джунглите окървавената плячка. Жената крие в себе си космическа стихийна сила, непобедима сила на разрушение, както и природата! На нея едничката лежи цялата природа. Като утроба на живота, тя, благодарение на това вече, е и утроба на смъртта... защото животът непрекъснато се възражда от смъртта. И да се унищожи смъртта — това значи да убиеш живота в неговия едничък източник на разплод...

— Но туй какво доказва? — попита медикът, свивайки рамене.

Онзи отговори просто:

— Това нищо не доказва. Нима скръбта или радостта имат нужда от доказателства? Те се чувствуват.

После боязливо — о, могъщество на човешкото тщеславие! — и с видимо доволство от себе си човекът с измъченото лице измъкна от джоба си връзка книги и грижливо я разтвори.

— Аз съм записал — каза той — всичко, което се отнася до тоя период на моя живот... Дълго се колебах да го пусна на бял свят и даже и сега се колебая. Аз бих искал да прочета това на вас — хора, които не се боят да проникнат в най-страшните дълбини на човешките тайни.

Няма ли да потреперите вие от техния кървав ужас! Това се казва „Градината на мъките“.

Нашият домакин каза да донесат цигари и напитки.

Част първа

Мисия

>>

Преди да започна най-ужасния епизод на моето пътуване в Далечния Изток, струва ми се, че ще е интересно да обясня накратко какви обстоятелства ме принудиха да предприема това пътешествие. То е страничка из съвременната история.

Може да възникне недоумение защо тъй ревниво ще се старая да не споменавам името си в моя разказ, пълен със скръб и истина. Веднага отговарям: „Не е важно името ми!... То е само име на човек, който е причинил толкова много зло на другите и на себе си, при това на себе си повече, отколкото на другите, и се опитва да поправи своята душа в самотата и неизвестността. Мир на праха на неговия грях.“

I

Преди дванадесет години, като не знаех с какво да се заема и осъден от цял ред несполуки към жестокия и неизбежен изход — да се обеся или да се удавя в Сена, — аз си дадох кандидатурата за депутат — последно средство — в един окръг, където, впрочем, никого не познавах и където още никога не бе ми стъпвал кракът.

Наистина, моята кандидатура се поддържаше официално от министерството, което, като не знаеше също какво да стори с мене, намери по такъв начин остроумно и деликатно средство да се избави веднъж завинаги от моите ежедневни обезпокоителни молби.

По тоя случай аз получих аудиенция у министъра, мой приятел и другар по училище — аудиенция в същото време тържествена и приятелска.

— Ти виждаш как сме добри към тебе! — каза ми моят могъщ и великодушен приятел. — Току-що те избавихме от ноктите на правосъдието — а това не бе лека работа — и вече те правим депутат.

— Но аз още не съм избран — отговорих с ръмжащ тон.

— Наистина! Но имаш всички шансове... Ти притежаваш висшия дар да се харесваш, ти си обаятелен и ловък, когато поискаш. Хората, които влудяват жените, скъпи мой, са всякога хора, които заповядат на тълпата. Аз отговарям за тебе... Трябва само да разбереш добре положението на работите... А то е твърде просто!

И той започна да ме поучава.

— Главно, не ти трябва политика! С нищо не се задължавай. Не се увличай. В окръга, който съм ти избрал, един въпрос господствува над всички: цвеклото... Другото не е важно, то е работа на префекта. Ти си земеделски кандидат, нещо повече, ти си кандидат на цвеклопроизводителите. Не забравяй това. Каквото и да се случи в разгара на борбата, дръж се непреклонно на тая прекрасна платформа. Ти поне разбираш ли нещо от цвеклопроизводство?

— Право да си кажа, не — отговорих. — Само знам, както и всички, че от цвеклото се прави захар... и алкохол.

— Bravo! Това е достатъчно — започна да ме аплодира министърът с авторитетен вид, успокоителен и сърдечен.

— Като се ползуваш от това, върви напред. Обещавай баснословни доходи... необикновени и безплатни химически торове... железници, канали, пътища за прекарване на тоя интересен и патриотичен зеленчук. Обещай намаляване на данъците, премии на земевладелците, тежко мито на ония предмети, които желаят да конкурират... каквото искаш. Във всичко туй ти ще бъдеш господар и аз ще ти помагам. Не се увличай в лични или в общи полемики, които могат да те погубят и след твоето избиране да компрометират престижа на републиката. Но, между нас, мили мой — о, аз в нищо не те упреквам, а само констатирам факта — твоето минало е от компрометиращите...

Докачен от тая забележка, която ми се стори и безполезна, и невежлива, възразих рязко, като гледах упорито моя приятел, който по тоя начин можа да прочете в погледа ми всичката концентрирана там ясна и студена заплаха:

— Ти можеше да кажеш по-правилно: „нашето минало“... Аз съм уверен, че и твоето, драги приятелю, в нищо не отстъпва на моето.

— О, що се отнася до мене! — каза министърът с вид на равнодушие и комфортна безгрижност. — То не е едно и също. Аз... аз съм прикрит от Франция! И като се върна към моя избор, прибави: — И така, аз резюмирам. Цвекло, още веднъж цвекло, винаги цвекло. Такава е твоята програма. И потруди се да не излизаш от тия рамки...

После той по един незабелязан начин ми връчи една сумичка и ми пожела успех.

Следвах точно програмата, която ми начерта моят могъщ приятел, и напразно... не бях избран. Това, че противникът ми победи със значително мнозинство, приписвам освен на разните шмекерии, и на това, че тоя дяволски човек бе още по-невеж и по мошеник от мене.

Ще забележа мимоходом, че в днешно време мошеничеството, ловко изложено на показ, заменя всичките достойнства и колкото човек е по-безчестен, толкова повече го признават за умен и за нравствен.

Моят противник — сега една от най-малко съмнителните знаменитости в политиката — е лъгал много пъти през живота си. И превъзходството му беше, че той, вместо да скрива това, хвалеше се с възмутителен цинизъм.

— Аз лъгах... аз лъгах — възгласяше той по селските улици, по площадите, по градовете, по пътищата, по полето...

— Аз лъгах... аз лъгах — публикуваше той в своите professions de foi, в уличните обявления и тайните циркуляри. И в кръчмите, възседнали бъчвите, неговите агитатори, наплюскани с вино, кървясали от алкохол, повтаряха набързо тия думи:

— Той краде... той краде...

Доведени от това във възторг, трудолюбивите жители на градовете и мъжествените обитатели на селата еднакво възхваляваха тоя смел човек — с безумие, което се усилваше всеки ден правопрпорционално към безумието на неговото признание.

Как можех да се боря с подобен съперник, който притежаваше такъв послушен списък — аз, на чиято съвест тежаха само срамливо скриващите се грешки на младостта като: домашни кражби, измама на любовници, измама в игра, шантаж, анонимни писма, разпуснатост и измамничество? О, наивност на неопитна младост! Една вечер на

обществено събрание едва не паднах убит от разярените избиратели заради това, че поисках наред с първенството в цвеклото и право да бъда добродетелен, нравствен, честен и обявих нуждата да се очисти републиката от хората, които я безчестят.

Нахвърлиха се върху ми и ме хванаха за гърлото. Посипаха ме с юмруци, подхвърляха ме като вързоп. За щастие, отървах се след красноречието си само с един оток на бузите, с три пребити ребра и шест избити зъба.

И това беше всичко, което изнесох от тая печална авантюра, към която ме привеле несполучливото покровителство на министъра, който се считаше мой приятел.

Аз кипнах.

И имах право да кипна, защото внезапно във време на борбата правителството ме напусна, като влезе в преговори с моя противник, и ме остави без подкрепа, с моята муска — цвеклото.

Префектът, отначало твърде смирен, не закъсня да стане твърде нахален. Той не ми даваше нужните сведения и разяснения по моя избор. Накрая почти престана да ме приема. Самият министър не удовлетворяваше повече молбите ми и преданите му връстници поведоха против мен глуха борба с оскърбителни намеци — и всичко това, разбира се, във вежливи и красиви думи. Мен все още не ме нападаха официално, но за всички беше ясно, че са ме напуснали...

След връщането ми в Париж, като реших на всяка цена да произведа взрив, рискувайки да загубя всичко, поисках обяснения от министъра, когото моята решителност веднага накара да омекне.

— Скъпи мой — каза той. — Съжалявам за всичко, което се случи с теб. Честна дума. Аз съм силно огорчен от това. Но какво мога да сторя? Нали не съм самичък в министерството... и...

— Но аз имам работа само с тебе! — прекъснах го с ярост, от която отскочи купчината дела, които се намираха до мене на масата. Другите не ме интересуват. С другите нямам никаква работа. Само ти... И ти ми измени. Това е низост!

— Но, дявол да го вземе! Изслушай ме най-после! — молеше министърът. — Не се сърди, преди да разбереш всичко.

— Аз знам само едно и то за мене е достатъчно. Ти ме продаде. Не, не! Това няма да мине така, както ти си мислиш. Сега е мой ред.

И аз крачех из кабинета, като пусках заплахи и блъсках столовете.

— Ти ме продаде! Да се посмеем... Страната ще узнае най-после що за министър си. Аз ще ѝ покажа, аз ще открия пред нея широко душата ти. Глупак! Нима не разбираш, че си в ръцете ми — ти, твоето състояние, твоите секрети, твоят портфейл! А! Моето минало те стеснява? То оскърбява твоята срамежливост и срамежливостта на републиката? Почакай! Утре, да, утре ще узнаят всички.

Задъхах се от яд. Министърът се опита да ме успокои, хвана ме под ръка, приближи ме полека до креслото.

— Млъкни най-после! — каза той умолително. — Послушай ме, моля ти се! Е, седни де! Виж ти, дявол, който нищо не иска да разбере! Ние не познавахме твоя конкурент. По време на борбата той се показва твърде силен човек. Истински политически деец. Ти знаеш колко е ограничено числото на хората, годни да попаднат в министерството. Все едни и същи идат... а ние трябва да покажем от време на време на парламента и на страната нова фигура... а такава няма, знаеш ли ти това? Е, ние мислехме, че твоят конкурент може да бъде такава фигура. Той има всички качества, които приличат на временния министър, на министъра през време на криза... Най-после, той може да се подкупи във време на заседание, разбираш? Това е обидно за тебе, признавам. Но интересите на страната преди всичко.

— Не дрънкай глупости. Ние не сме в казармата... Работата не е в интересите на страната, над които ти се надсмиваш, както и аз. Работата се отнася до мене. Благодарение на тебе аз съм на улицата. Кредиторите ми, които разчитаха на моя успех, ядосани от моята несполука, ме преследват като заек. Ще ме секвестират. Аз даже няма днес какво да обядвам. И ти какво мислиш, че това ще мине даром. Ставаш глупав.

Министърът се усмихна. Той ме чукна фамилиарно по коляното, като каза:

— Аз съм напълно съгласен — ти не ме оставяш да кажа и дума, — напълно съм съгласен да ти дам възнаграждение...

— Удо-вле-тво-рение!

— Добре, удовлетворение!

— Пълно ли?

— Пълно! Ела след няколко дни. Аз несъмнено ще наредя това. А сега вземи 100 наполеона... Това е всичко, което ми е останало от

тайните фондове.

Той прибави мило, със сърдечна веселост:

— Половин дузина такива юнаци като тебе... и бюджетът отиде!

Тая щедрост превишаваше моите надежди и незабавно успокои нервите ми.

Следните три дена прекарах в най-мръсен разврат.

II

Аз съм роден в провинцията, в семейство, което принадлежи към дребнобуржоазното общество, към това честно и добродетелно буржоазно общество, което, както ни го рисуват в официалните речи, представлява истинска Франция. Не мога да кажа, че съм се гордял с това.

Баща ми беше житар. Той бе много груб човек, недодялан, но способен в работата си. Ползуваше се с репутацията на твърде ловък човек и всичката му ловкост се състоеше в това да „изиграва хората“, както се изразяваше той. Да измами в качеството на стоката и в меренето, да накара да му купят за два франка това, що му струва два сантима и когато можеше да мине без особен скандал, да накара да му платят два пъти — такива бяха принципите му. Например той никога не продаваше овес, докато не го накиснеш в вода. Набъбналите зърна с прибавения отгоре дребен пясък удвояваха тежината и баща ми всякога съзнателно вършеше това. Той умееше да размесва в чувалите главня и други отровни семена, останали след чистенето, както и разваленото брашно с прясното. Нали нищо не бива да се губи в търговията и всичко има тежест. Майка ми, още по-нетърпима в лошите печалби, му помагаше в изобретателните грабежи и, жестока, недоверчива, водеше сметките с такъв вид, какъвто хората приемат, когато са близо до врага.

Строг републиканец, горещ патриот — той беше доставчик в един полк, — нетърпим моралист и честен човек, ако е угодно в обикновен смисъл на думата, баща ми не допускаше нито състрадание, нито прощаваше нечестността на другите, особено ако тя му вредеше. Той бе неизтощим по въпроса за нуждата от честност и добродетел. Най-важната му беше идеята, че в демократическата държава честността и

добродетелта трябва да са тъй задължителни, както първоначалното образование, данъците и военната служба. Веднъж забеляза, че го краде един от каруцарите, който служеше при него петнадесет години. Веднага каруцарят беше арестуван. В съда той се оправдаваше, доколкото бе възможно, като цитираше постоянно баща ми.

Съдиите се отнесоха твърде неодобрително към тоя цинизъм. Те осъдиха каруцаря на двегодишен затвор и то не само за кражба на няколко килограма жито, но главно за това, че е наклеветил една от най-старите фирми в окръга, фирмата, основана през 1794 г., която всякога непреклонно е внушавала доверие към себе си и бе гордост за всички граждани.

Спомням си, че същата вечер, когато бе произнесена тая знаменита присъда, баща ми покани на вечеря няколко приятели, също такива търговци като него, пропити от неосветения принцип „на изиграване на хората“ — принцип, който е душата на търговията. Дали са негодували при това за възмутителното поведение на каруцаря — досещайте се сами. До среднощ само за това и приказваха. От всички възклицания, афоризми и спорове, съпровождани с чаши фина ракия, с които бе ознаменувана тая паметна вечер, извадих това правило, което бе, тъй да се каже, моралът от тая авантюра, а в същото време и синтез на моето възпитание:

— Да присвоиш от някого си нещо и да го задържиш за себе си е кражба. Да си присвоиш нещо от някого и да го предадеш другиму в замяна на колкото се може по-голямо количество пари — това е търговия. Кражбата е много глупава, защото се задоволява с печалба, при това рискована, само веднъж, когато търговията печели двойно, без риск.

В атмосфера от такъв род нравствени понятия аз съм израсъл и съм се развивал почти самотен, имайки като ръководство в живота примера на моите родители ежедневно пред очите си. В семействата, които се занимават с дребна търговия, децата израстват повече предоставени на себе си. Няма време да се занимават с тяхното възпитание. От десетгодишна възраст понятието ми за живота беше понятие за кражбата и аз бях убеден — о, по най-невинен начин, уверявам ви, че „изиграването на хората“ съставлява единственото основание на всички обществени отношения.

Колежът определи този чуден и изкривен път, когото трябваше да следвам в живота, понеже там се запознах със знаменития бъдещ министър Йожен Мортен.

Син на кръчмар, подготвен за политическа дейност, както аз към търговска от своя баща, който беше главен агент през време на изборите в окръга, вицепрезидент на гамбетските комитети, основател на различни лиги, общества на съпротива и професионални синдикати, Йожен отначало още криеше в душата си „истински държавен човек“.

Независимо от това, че беше стипендиант, той изведнъж ни внуши уважение към себе си чрез несъмненото превъзходство над нас в нахалство и неделикатност, а също с особения род бърбривост, тържествено и безсъдържателно, която ни ентусиазираше. Свърх това той бе наследил от баща си полезната мания да организира. За няколко седмици бързо преобърна двора на колежа на разни родове групи и подгрупи, комитети и подкомитети, в които се избираше за председател, секретар и ковчежник в едно и също време. Тук имаше група играчи на топ, на въртележка, на прескачане, на гоненица, на маршировка, комитет по гимнастика, лига на трапеца, синдикат на тичане със свързани крака и т.н. Всеки член на тия различни групи беше длъжен да внася в централната каса, т.е. в джоба на нашия приятел, по пет сантима ежемесечно, което, освен другите привилегии, даваше право да се получава вестник. Той излизаше всеки три месеца и се редактираше от Йожен Мортен за пропагандиране идеите и защита на интересите на тия многочислени общества, „автономни и солидарни“, както той провъзгласяваше. Общите лоши инстинкти и еднаквите апетити скоро ни сближиха и преобърнаха нашата тясна дружба в жадна и непрекъсната експлоатация на нашите другари, които се гордееха, че се записват членове в синдикатите. Аз скоро разбрах, че не съм най-силният в това общество; но именно затова по-здраво се присъединявах към съдбата на честолюбивия другар. Неудостоен с равен дял, все пак получавах нещичко... Уви, аз всякога съм получавал само трохи от сладките, които моят другар опустошаваше. По-късно се видях с Йожен при тежки и скръбни обстоятелства в моя живот. Благодарение на привичката „да изиграва хората“, баща ми свърши с това, че сам бе „изигран“. Несполучлива доставка, която отрови, струва ми се, цяла казарма, беше причината за това плачевно приключение, което увенча с

гибел нашата фирма, основана през 1794 г. Може би баща ми би преживял своето безчестие, защото бе му известна безкрайната снизходителност на тая епоха, в която живееше; но той не можа да преживее разорението. Една прекрасна вечер умря от апоплексия. Умря, като остави мене и майка ми без средства.

Като не можех вече да разчитам на него, бях принуден да се издигам със собствените си сили и като се отървах от майчините ридания, аз се замъкнах в Париж, дето Йожен Мортен ме посрещна най-добре.

Той се издигаше малко по малко. Залагаше на ловко експлоатирани протекции в парламентарната среда, приспособеността на своята натура и на пълното отсъствие на избор в средствата и вече заставяше да говорят благосклонно за него в пресата, в политическия и във финансовия свят.

Веднага той се възползува от мене за мръсни работи, но и аз не закъснях, живуркайки неизменно в неговата сянка, да придобия значение подобно на неговото, от което не извлякох нищо съществено. Не ми достигаше постоянство в злото. Не че изпитвах закъснели угризения на съвестта и скоропреходни желаниа за честен живот; не някаква си дяволска страст, някаква си необяснима злоба ме караше да напускам най-добре уредените работи и с разтворени пръсти да стискам някое гърло с най-хищна жажда. Като притежавах първостепенни практически качества, аз нямах упорството на човек, който действа. Не се ли криеше под маската на негодник, какъвто бях аз, починал поет?

Обаче като предвиждах бъдещето и като чувствувах, че непременно ще дойде време, когато приятелят ми ще поиска да се отърве от мене, като от вечно въплъщение на компрометиращото го минало, изкусно го заплетох в разни скандални истории, при които внимателно си запазих на разположение неоспорими доказателства. Под страх от гибел Йожен трябваше вечно да ме влачи след себе си, както каторжникът веригите. В очакване на висши почести, към които го увлече мръсният поток на политическия живот — ето какви бяха неговите интриги между другите, достойни за уважение постъпки, и към какво той се отнасяше с предпочитание.

Йожен имаше официална любовница. Тя се казваше тогава графиня Борска. Не особено млада, но още красива и привлекателна.

Нито полячка, нито руския, тя обичаше да минава за австрийка, и разбира се, считаше се за немска шпионка. Благодарение на това, нейният салон се посещаваше от най-знаменити държавници. Там много се занимаваха с политика, завързваха се флиртове и заедно с тях се вършеха какви ли не важни и подозрителни работи. Между най-усърдните посетители на тоя салон личеше левантинският финансист барон К., мълчаливо същество, с лице на потъмняло сребро, с угаснали очи, който вълнуваше борсата с гигантските си операции. Знаеше се, поне говореха, че под тая непроницаема и няма маска действуваше една от най-могъщите империи в Европа. Несъмнено това бе чисто романтично предположение, понеже в тая развалена среда никога не знаеш на какво повече да се чудиш — на развалата или пък на глупостите.

Както и да е, графиня Борска и моят приятел Йожен Мортен страстно желяеха да проникнат в играта на тайнствения барон, толкоз повече че той се противеше на явните им и несъмнени опити за сближаване с не по-малко явна и несъмнена хладина. Аз мислех, че тази хладност не се спираше даже пред изкушението да даде на нашите приятели коварен съвет, който би докарал печална развръзка. Тогава те решиха да подставят на тоя упорит барон една млада и много красива жена, истинска приятелка на тоя дом, и в същото време да ме прикрепят към тая млада и красива жена. Тя бе съгласна да допусне до себе си и двама ни — банкера като „сериозен“, мене — като развлечение. Тяхната сметка бе проста и аз я разбрах от пръв поглед: да ме нагласят на моя пост и по такъв начин да се доберат чрез мене до тайните на барона, тайни, които ще се измъкват от него в минути на нежна забрава. Това беше, тъй да се каже, политика на централизацията. Уви, демонът на злото, който ме посещава в решителни моменти, когато трябва да действувам, поиска щото това да стане другояче и щото тоя прекрасен проект да загине некрасиво в зародиша си.

По време на обяда, който трябваше да скрепи тоя чисто парижки съюз, аз бях тъй груб към младата жена, че тя, потънала в сълзи, яростна и сконфузена, напусна със скандал салона и се върна у дома си вдовица на нашата любов. Малкият празник беше набързо приключен. Йожен ме отведе с каретата си и изминахме Елисейските полета в трагично мълчание.

— Къде да те оставя — попита ме великият човек, когато свихме на ъгъла на кралската улица.

— В кръчмата... на булеварда... — отговорих аз със злобна насмешка. — Искан ми се по-скоро да поема малко чист въздух в обществото на честните хора.

Тук приятелят ми с жест на отчаяние ме чукна по коляното и — аз през целия си живот ще помня зловещото изражение на лицето му, преливащо от ненавист — въздъхна:

— Да!... Да!... От тебе никога нищо няма да излезе! — Той беше прав. Тоя път не можех в нищо да го обвиня.

Понякога под влиянието на внезапно избухваща в душата поезия аз се скривах в някой затънтен кът и лице с лице с природата мечтаех за чистота, за мълчание, за нравствено възраждане, което, уви, не продължаваше дълго.

Аз се връщах при Йожен в моменти на затруднение. Той не ме приемаше всякога с тая сърдечност, която търсех от него. Виждаше се, че много би желал да се отърве от мене. Но в такива случаи бързо и рязко му припомнях действителността.

Веднъж ясно забелязах как в погледа му блесна замисъл за убийство. Не се обезпокоих от това и лукаво му казах:

— А после? Даже и трупът ми ще бъде твой обвинител. Не ставай глупав! Аз ти позволих да стигнеш дотам, докъдето искаш; аз никога не съм бил пречка за твоето честолюбие. Напротив, работил съм за тебе, колкото съм могъл... честно... не е ли вярно? Мислиш ли, че на мене ми е приятно да те гледам горе, важен, в пълен блясък, а себе си — долу, да цапам глупаво из калта. И при това с едно щракане на пръстите тая чудна кариера, трудолюбиво създадена от двама ни...

— О, от двама ни — пригласи Йожен.

— Да, от двама ни, канала! — добавих, ядосан от тая несвоевременна поправка. — Да, с едно щракане... с едно подрусване... ти, знаеш това, аз мога да срина тая чудна кариера. Стига да кажа една дума, мошенико, за да те свалят от власт и блъснат в тюрмата. Да превърна тебе, министъра — о, иронията на живота достига понякога много далеч! — в каторжник, какъвто би трябвало да бъдеш, ако имаше още правосъдие и ако аз не бях последен подлец. И на! Аз не правя тоя жест, не произнасям тая дума. Аз ти позволявам да се наслаждаваш на

хорските поклони и на уважението от чуждестранните дворове, защото... виждаш... аз намирам това невероятно комично. Но аз искам моя дял... чуваш!... моята част... Това, което искам, е много идиотско. Нищо... трохи... тогава, когато аз бих могъл всичко да поискам. Всичко... всичко... всичко! Аз те моля да не ме гневиш повече... не ме докарвай до крайност... не ме карай да създавам смешни драми. Защото в деня, когато ми дотегне да живея, мръсотията, тая мръсотия, твоята мръсотия, чиято непоносима воня чувствавам около себе си... тъй че, в тоя ден Негово превъзходителство Йожен Мортен няма да се смее, мой старий... Кълна ти се в това!

Тогавя Йоже, като се усмихваше напрегнато, при което отпуснатите ъгли на устата му придаваха изражение на подъл страх и безсилно желание за убийство, ми каза:

— Тъй глупаво да бръщолевиш! И защо? Отказал ли съм ти нещо, сприхльо?

И весело, с жестове и гримаси, които трябваше да ме зашеметяват, той прибави комично:

— Искаш ли орден, а?

Наистина той беше прекрасен младеж.

III

Няколко дни след тая дива сцена, която последва моя жалък провал, аз се срещнах с Йожен в дома на добрата госпожа Г., където бяхме поканени и двамата на обяд. Ние се ръкувахме сърдечно. Никой не би казал, че между нас е станало нещо неприятно.

— Ти не се виждаш никъде — упрекна ме той с тон на равнодушно приятелство, под който се криеше вежлива ненавист. — Болен ли беше?

— Не... търсих самозабрава.

— Та... ти сега по-благоразумен ли си? Бих искал да поговоря с тебе пет минути. Искаш ли след обяд?

— Ти знаеш ли нещо ново? — попитах с жлъчен смях, който му даваше да разбере, че няма да му позволя да ме изложи като „непотребна“ вещ. Бях вече готов да му отговоря дръзко, когато госпожа Г. — огромен пакет от цветя, треперещи пера и шумящи

дантели — прекъсна началото на разговора.

И като въздъхна: „А? Мой мили министре, кога ще ни избавите от тия ужасни социалисти?“, тя повлече Йожен към група млади жени, които, ако се съдеше по нареждането им в салона, бяха специално наети, за да бъде обедът по-бляскав.

Госпожа Г., както казваха, играеше важна роля в обществото и държавата. Дребните историографи на най-дребните факти от онова време сериозно разказваха, като установяваха с блестящи паралели в миналото, че нейният салон е бил място, където са се създавали и осветявали политическите и литературни кариери, и че, следователно, той е бил сборен пункт на всички млади и стари честолюбци.

Ако им се вярва, там се е съставяла съвременната история и се е замисляло падането или качването на кабинетите, там са се договаряли посред гениални интриги и прелестно бръщолевене — понеже той е бил салон за бръщолевене — външните съюзи и академичните избори. Сам г-н Сади-Карно — който царувал тогава над френските сърца, — казват, се отнасял с особено внимание към тази опасна сила и за да обезпечи за себе си нейната милост, галантно й пращал за най-малка усмивка най-красивите цветя от елисейските полета и градските оранжерии... Тая древна особа, която познавала Тиер, господин Гизо, Кавур и стария Метерних — дали във време на своята или на тяхната младост, г-жа Г. не можеше да установи точно този пункт от хронологията, — запазваше известния престиж, с когото републиката обичаше да се кичи, като с нещо традиционно, елегантно, и салонът се ползуваше от изгодите на следсмъртния блясък на тия знаменити имена, които се произнасят по всеки повод и които напомнят за издребнялата действителност на настоящето. В този салон се събираха като на панаир и никога не съм видял — а аз съм видял много нещо — по-странна смесица от хора и по-смешен светски маскарад. Тя приемаше всички, понеже това увеличаваше публиката — тук имаше несполучили в политиката, журналистиката, космополитизма, в клубовете, в света, в театрите, и жени, приятни във всяко отношение. Никой не бе измамен от тая мистификация, но всеки беше заинтересован предвид собственото си издигане, издигане до тая среда, която на мнозина у нас дава не само позорни средства, но и единственото *raison d'être* на съществуване. Впрочем, аз мисля, че голяма част от миналите знаменити салони, дето

са се събирали под най-различни предлози блуждаещите апетити на политиката и неуспелите литературни тщеславия, трябва да са били приблизително като тоя.

Госпожа Г., освободена от рекламните преувеличения и поетични легенди, разгледана от гледна точка на нейната светска индивидуалност, беше просто много стара дама, с обикновен ум, с лошо образование, невероятно порочна, която, като не бе в състояние да култивира цветето на порока в собствената си градина, култивираше го в чуждите градини със спокойното безсрамие, тъй че не знаеш на кое трябваше повече да се чудиш — на това ли безсрамие или на безсъзнателността, с която се вършеше всичко това. Тя заменяше собствените си любовни приключения, от които трябваше да се откаже, с някаква мания да устройва съюзи и съпружески разводи; предполагаше всичката си гордост и намираше греховна сладост в това да следи за тях, да ги направлява, да ги покровителствува, да ги прикрива и по такъв начин да подгръва старото си сбръчкано сърце чрез съприкосновение с техния забранен жар.

Защо именно тая вечер се наках да отида у госпожа Г.? Не зная, понеже бях настроен меланхолично и нямах желание да се забавлявам. Гневът ми спрямо Йожен се смекчи поне временно и се замени от безкрайната умора, от безкрайното отвращение към мене, към другите, към всички. Още от сутринта размишлявах за моето положение и независимо от обещанията на министъра — впрочем, аз бях решил да не му позволя да се отърве лесно от мен — не намирах никакъв приличен изход. Разбирах, че на моя приятел бе много трудно да ми даде някоя постоянна служба, която що-годе да ми позволи да паразитствувам по почтен начин, което би ми дало възможност да прекарам дните си в мир, като почтен старец, чиновник без работа, но със заплата. Свърх това, възможно бе скоро да изпортя всичко.

И веднага биха полетели от всички страни протести в името на обществения морал, за републиканската благопристойност, на които министърът, уведомен за това, трябваше да отговаря. Той можеше само да отсрочи неизбежния час на моята гибел с временна жалка помощ, с печално бюджетно фокусничество. Освен това аз не можех вечно да разчитам даже на тоя минимум милост и покровителство, понеже сам Йожен не можеше да разчита на вечна глупост от страна на обществото.

Да способствувам за пропадането на моя приятел, като спечеля ловко доверието на някой министерски лидер, и да придобия в обществото на тоя нов приятел, тъй да се каже, социална девственост — за туй мислех аз!

Към всичко това ме тласкаше моята натура, моите интереси, а така също жестокото, сладострастно наслаждение от отмъщението. Но независимо от това, че тая комбинация не бе сигурна и здрава, аз не чувствавах в себе си кураж да почна нови опити и отново да прибягвам към такива маневри. Аз изгорих моята младост от двата края. Чувствавах умора от тия опасни приключения, които зависеха само от случая. Към какво можеха да ме доведат?

Всичките ми способности отслабваха в разцвета на силите, притиснати от неврастения. Ах, колко съжалявах, че не съм вървял по правия път на живота! В тия минути искрено мечтаех само за жалките радости на порядъчния буржоазен живот, повече не исках и не можех да понасям скоковете на щастието, превратностите на нуждата, които не ми даваха отсрочка нито минута и превръщаха цялото ми съществуване в непрекъснато и мъчително безпокойство. Какво щеше да стане с мен? Бъдещето ми се представяше по-печално и по-безнадеждно от зимните дрезгавини, които нахълтват в стаята на болния... И ето сега след обяда каква още нова низост ще ми предложи безчестният министър! Той ще поиска да ме хвърли в дълбините на някое блато, отдето връщане няма, за да ме накара да изчезна завинаги. Той беше безгрижен и весел. Всичкият ми гняв спрямо него нарасна при вида на спокойствието му, под влиянието на съзнанието за нашето взаимно безсилие — неговото — да се спаси от позор, и моето — да го тласна към позора.

Аз бях дотолкова разбит от тия сложни и мъчителни грижи, че никак не се възбуждах, както винаги при вида на жените, и затова прекрасните създания, избрани и изложени от госпожа Г. за удоволствие на гостите ѝ, никак не ме вълнуваха. По време на обяда аз се държах най-несносно и само рядко се обръщах с някоя дума към моите съседки с прекрасни бюстове, потънали в скъпоценни камъни и цветя. Те си помислиха, че изборните несполуки са довели до такова мрачно настроение мен, който всякога съм той жизнерадостен и любезен.

— Бъдете смели! — повтаряха ми те. — Та вие сте млад, дявол да

го вземе! В политиката трябва търпение. Ще сполучите следващия път.

Отговарях троснато на всичките тия банални думи, съпроводжани с предизвикателни усмивки и с приближаване на бюстовете, също като че се предлагат.

— Не, не... Не говорете повече за политика. Това е подло! Не говорете повече за всеобщо гласоподаване. Това е до идиотство глупаво! Не искам повече... Не искам повече да слушам за това.

Госпожа Г. — цветя, ленти и дантели се размърдаха изведнъж около мене с миризливи и разноцветни вълни — ми шепнеше на ухото с кокетството на стара сводница:

— Само любовта е добра, видите ли? Само любовта! Опитайте се да любите! Тъкмо тая вечер е поканена една румънка... страдна... а! И поетеса, милий... и графиня! Аз вярвам, че тя ви люби. Ще ви запозная. Впрочем, всички жени лудеят за вас.

Отклоних тъй грубо натрапеното ми предложение. И навъсено чаках края на тоя празник, който се протакаше, протакаше, протакаше...

Йожен твърде дълго не можа да пристъпи към мен. Накрая се възползувахме от момента, когато знаменитата певица привлече върху себе си всеобщото внимание, и се отдалечихме в малката пушалня, слабо осветена с лампа на дълга подложка, обвита с розов креп. Министърът седна на канапето и запуши папироса; с небрежно движение възседнах обратно стола и скръстих върху него ръце; той ми каза важно:

— Тия дни много мислих за тебе.

Несъмнено той очакваше благодарности, приятелски жест, движение, което да изразява заинтересованост и любопитство. Оставах невъзмутим, като с усилие спазвах този вид на надменност, почти оскърбително равнодушие, с което посрещах всичките коварни предложения на моя приятел; още от началото на вечерта се стараех да се убедя, че тия предложения ще са коварни. Нахално се преструвах, че съм погълнат в съзерцаване портрета зад Йожен.

На гладката повърхност на портрета, като го помрачавах, се бореха черни сенки, които правеха да личи още по-ясно бялото му лице, чиято крушовидна изпъкналост характерно пресъздаваше изчезналата физиономия. Празничният шум, заглушен от спуснатите драпировки, достигаше до нас като далечно бръмчене. Поклащайки глава,

министърът продължи:

— Да, аз много мислих за тебе... И на! Това е трудно... много трудно.

Той отново млъкна, като че размишляваше за важни неща.

Беше ми забавно да продължава това мълчание: исках да се наслаждавам на смущението на моя приятел пред моето мълчаливо и насмешливо отношение към него. Още веднъж да видя пред себе си моя покровител — смешен, свалил маската си и може би умотителен! Обаче той си оставаше спокоен и не изглеждаше загрижен от извънредната враждебност на моето поведение.

— Ти не ми ли вярваш? — каза той с твърд и спокоен глас. — Да, аз чувствавам, че ти не ми вярваш. Ти си въобразяваш, че аз мисля само да се подигравам с тебе... както с другите, не е ли истина? Ти не си прав, драги. Впрочем, ако този разговор ти е неприятен, можем веднага да го прекратим.

Той даде вид, че иска да стане.

— Аз не казвам това! — протестирах аз, като преместих погледа си от косите на портрета върху студеното лице на Йожен. Аз нищо не казах...

— Е, тогава ме изслушай. Искаш ли да си поговорим поне веднъж съвършено откровено за нашето взаимно положение?

— Добре! Слушам те...

Пред неговата увереност аз малко по-малко почнах да губя своята.

И ето — ах, колко желая да мога да предам всичката тая увереност, лъстива простодушност и благосклонност, които звучаха в неговите думи! — какво ми каза той:

— Ти достатъчно отблизо видя политическия живот и знаеше, че има степен в могъществото, когато най-низкият човек е защитен от себе си със своите собствени низости и в още по-голяма степен от другите хора също чрез техните собствени низости! За държавника най-непоправимо нещо е честността. Честността е нещо инертно и безплодно — тя не разбира как трябва да се пускат в оборот апетитите и честолюбието, единствени двигатели, чрез които може да се създаде нещо здраво. Живо доказателство на това е глупакът Фавро, едничък честен човек в министерството и в същото време единствен човек, чиято политическа кариера, според общото мнение, може да се счита

безвъзвратно, съвършено и завинаги загинала. Тия думи ще ти покажат ясно, приятелю, че походът, предприет против мене, съвсем не ме безпокои. — И също като че отговаряше на изтървания от мене двусмислен жест: — Да... да... аз зная... говорят за моята оставка... за близкото ми падане... за стражарите... за Мазас! „Смърт на крадците“! Прекрасно. За какво само не говорят? И какво ще излезе от това?... Това ме кара да се смея, нищо повече! — Ти сам... Ти мислиш да влияеш върху ми чрез заплахи... да ме накараш да се съгласявам като подозрителен banker! Но ти си дете! Помисли малко... моето падане... Я ми кажи кой ще се осмели да вземе върху си отговорността за такова безумие! Кой не знае, че то ще повлече подире си гибелта на извънредно много хора, до които, както и до мене, не бива да се докосват под страх от самоотричане, под страх от смърт? Не само мене ще сгромолясат... не само мене ще украсят със затворническа пижама. Цялото правителство, целият парламент, цялата република, които са вземали участие, които и да са те, в това, което те наричат моя продажност, мой рушветчилик, мои престъпления. Те мислят, че съм в тяхната власт. Те са в моята власт. Бъди спокоен, аз няма да ги изпусна.

Той направи с ръката си жест, като че стискаше някакво невидимо гърло...

Изражението на отпуснатите му устни стана отвратително, а бялото на очите му се украси с пурпурни жилки, които придадоха на погледа му израз на убиец. Но той бързо се опомни, запали друга папироса и продължи:

— Добре — нека свалят министерството! Аз и сам ще да помагам за това. Ние сме въввлечени, според думите на тоя честен Фавро, в една редица въпроси от такъв род, чието логическо решение е невъзможно. След това иде министерската криза със съвършено нова програма. Моята отговорност е само парламентарна фикция. В кулоарите на камарата и в известна част от пресата мене, благодарение на известна ловкост, не ме считат солидарен с моите другари. И тъй, моето лично положение си остава чисто — в политическо значение, разбираш... Нищо по-добро от това... издигнат от група водачи, които съумях да привържа към моите интереси, поддържан от генералните банки и големите акционерни общества, аз ставам човек, необходим за новия състав. Аз съм президент на утрешния съвет. И в същия момент, когато

от всички страни провъзгласяват моето падане, аз достигам върха на моята кариера! Признай, че това е смешно, мое мило момче, и че те още не са ме изяли.

Той се приближи до мен и като ме чукна по коляното, както правеше в минути на непринуденост и веселие, повтори:

— Не... Признай, че това е смешно!

— Много смешно! — потвърдих аз. А каква полза ще имам от всичко това аз?

— Ти? Ето що! Ти, скъпи, трябва да се отдалечиш, да изчезнеш... за година... за две... какво има в това? Ти трябва да се забравиш.

И понеже исках да протестирам:

— Но, дявол да го вземе! Нима аз съм виновен — извика Йожен, — че ти най-глупаво пропусна всичките чудни длъжности, които ти предлагам? Година... две... те бързо ще минат. Ти ще се върнеш с нова девственост и ще ти дам всичко, което поискаш. Дотогава — нищо, нищо не мога. Честна дума! Нищо не мога. Ти ембриолог ли си? Не... ти не си ембриолог. Трудно... Много трудно!

Отговорих едва ли не изплашено:

— Защо ме питаш за това?

— Защото в тоя момент аз мога да разполагам със значителни суми — със значителни, разбира се, относително... но във всеки случай с добри пари да изпратя една научна мисия, която с удоволствие биха възложили на тебе.

И без да ми даде да отговоря, той обясни работата с отсечени и комични фрази, съпровождани със смешни жестове.

— Работата е да се отиде в Индия, в Цейлон, мисля, да се търси в морето, в заливите... да се изучава там това, което учените наричат пелагическа протоплазма, разбираш ли? И между коремоногите, коралите, равноногите, мадрепорите, сифонофорите, морските краставици и радиолариите, и не зная още какво, да се търси първоначалната клетка... чувай добре... протоплазматическия *initium* на органическия живот... нещо подобно. Това е очарователно и, както виждаш, твърде просто.

— Много просто! Наистина — промърморих аз машинално.

— Да, но — заключи тоя чуден държавник — ти не си ембриолог.
— И прибави с благосклонно печален вид:

— Това е тежко!

Моят покровител помисли няколко минути. Аз мълчах, като нямах време да дойда на себе си от учудването, на което ме изложи такова неочаквано предложение.

— Боже мой! — продължи той. — Има още други мисии... и не знаем защо да харчим парите на данъкоплатците. Мисля, ако съм разбрал вярно, че трябва да се отиде в остров Фиджи и в Тасмания да се изучат там разните затвори и тяхното приложение към нашия социален строй. Само че туй е малко по-весело... и аз трябва да те предупредя, че сумите, отпуснати за тая цел, не са Бог знай колко големи. И освен това, тамошните жители и досега са още людоеди, ти знаеш! Мислиш, че се шегувам, а? Че ти разказвам епизод от някоя оперетка? Но, скъпи приятелю, всичките наши мисии приличат на тия... А!

Йожен се засмя сдържано и лукаво.

— Има още тайна полиция... Хм! Хм! Може там да се намери добро местенце. Какво ще кажеш за това?

При такива критически обстоятелства умствените ми способности заработиха, възбудиха се, енергията ми се удвои и аз внезапно взех бързото решение — туй често ме е спасявало:

— Ето какво, аз прекрасно мога да бъда ембриолог поне веднъж в живота си. Какво рискувам? Науката няма да загине от това. Такива като мене тя е видяла много! Решено е! Отивам с цейлонската мисия.

— И ти си прав! Браво! — почна да ме аплодира министърът. — Още повече че ембриологията, драги, Дарвин... Хекел... Карл Фохт, всъщност трябва да е безкрайна глупост! Ти там няма да скучаеш. Цейлон е очарователен. И струва ми се, че жените там са необикновени. Малки красиви дантелиерки. С темперамент... Там е земен рай! Ела утре в министерството, ще свършим работата официално. Като очакваш това, не бива да разправяш на другите наляво и надясно, защото, знаеш, това е опасна игра, която може скъпо да ми струва. Да вървим! Ние станахме.

Тоя проект ме окуражи и развесели. Не защото ми се харесваше много. Пред званието на знаменит ембриолог бих предпочел обикновено добро място, например... Или добре платено кресло в държавния съвет. Но трябваше да бъде разсъдителен; впрочем, приключението обещавахе да бъде привлекателно. От прост безделник

партизанин, какъвто бях до тая минута, не става изведнъж, благодарение магическия жест на министерската пръчка, сериозен учен, способен да разгадава тайните на живота в самия му източник, без да се изпитва чувството на някаква мистификаторска и смешна гордост.

Вечерта, която почна меланхолично, свърши радостно.

Отидох при госпожа Г., която, твърде оживена, организираше любов и развеждаше адултери от група до група, от двойка до двойка.

— Тая очарователна румънска графиня — попитах я аз — както по-рано ли е влюбена в мене?

— Както по-рано, мили мой...

Тя ме взе под ръка. Перата ѝ се развяха, цветята посърнаха, дантелите се измачкаха.

— Елате де! — каза тя. — Графинята флиртува в малкия салон на Гизо с принцеса Онан...

— Как, тя също ли?

— Но, мили мой — отговори голямата политичка. — На нейната възраст и с такава поетична натура... Би било твърде жално, ако тя не знаеше всичко.

IV

Бързо се приготвих за път. В това имаше пръст и младата румънска графиня, която, силно влюбена в мене, ми помагаше със съвети и — дявол да го вземе, не мога да не се червя при спомена — със своята кесия. Впрочем провървя ми във всичко.

Началото на моята мисия бе прекрасно. По силата на изключителното отклонение от бюрократичните порядки осем дни след решителния разговор в салона на госпожа Г. аз получих лесно и безпроблемно парите, които ми се полагаха. Дадох ми се от щедра ръка, макар и да не смеех да очаквам това, понеже знаех скъперничеството на правителството в такива случаи и нищожните сумички, с които по най-жалък начин възнаграждават истинските учени, когато са в мисия. Тая необикновена щедрост дължах несъмнено на обстоятелството, че без да съм учен, повече от другите се нуждаех от голямо количество пари, за да играя тая роля.

Всичко беше предвидено — поддръжка на двама секретари и двама слуги, покупка на скъпи анатомични инструменти, микроскопи, фотографски апарати, хамалски лодки, подводни звънци и кафези за прекарване на хванатите живи животни. Наистина, правителството чудо нареди работата и аз мога само да го хваля за това. Разбира се, че не купих нищо от тия *im dimenta* и че се реших да отпътувам сам, разчитайки само на собствената си изобретателност, за да се ориентирам посред неизвестните гори на науката и на Индия.

Употребих всичкото си време за изучаване бита на Цейлон, на неговата природа и се стараех да си съставя представа за живота, който ми предстоеше там под тия страшни тропици. Даже като оставях настрана всички преувеличения, хвалби и лъжи, които съдържаха разказите на пътешествениците, всичко прочетено за Цейлон ме очароваше; и особено ме очароваше подробността, която съобщаваше един важен немски учен, че в околностите на Коломбо, посред феерични градини, на брега на морето, се намира прелестна вила, така наречена *bungalow*, в която един богат и чуден англичанин поддържал нещо като харем, дето били представени всички раси на Индия в лицето на най-съвършените женски екземпляри, като се почне от черните тамили до змиевидните баядерки на Лагора и безумните вакханки на Бенарес. Обещах си да намеря начин да се промъкна до тоя многоженствен любител и да произведа там научни изследвания по сравнителна ембриология.

Министърът, при когото отидох да му съобщя за проектите си, одобри всичко и весело похвали моята съобразителност. На раздяла ми каза с вълнение и жар, и аз, насърчен от неговите думи, изпитвах умиление — чисто, освежаващо и прекрасно умиление на честен човек:

— Върви, приятелю мой, и се върни при нас по-силен. Върни се при нас нов човек и велик учен. Твоето изгнание, през време на което ще извършиш — аз не се съмнявам в туй — велики дела, ще закали твоята енергия в бъдните борби. То ще я закали в самия източник на живота, в люлката на човечеството... човечеството, което... Заминавай!

...

Пренесен неизвестно къде, аз имах в тоя момент друга душа — душа почти божествена, душа на творчество и самопожертвование, душа на някакъв дивен герой, на която се крепят висшето доверие на

родината и всичките надежди на човечеството.

Що се отнася до министъра, тоя разбойник Йожен, и той също с мъка задържаше своето вълнение. В погледа му блестеше истински ентузиазъм и гласът му искрено трепереше. Две сълзи се търколиха по бузите му... Той ми стисна ръката с всичката си сила.

За няколко минути ние и двамата бяхме несъзнателна смешна играчка на свята собствена мистификация...

V

>>

Снабден с препоръчителни писма до цейлонските „власти“, аз тръгнах от Марсилия в един прекрасен ден след обяд на „Saghalien“.

Щом се качих на парахода, веднага почувствувах всичката важност, която официалното звание придава на човека. Престижът на такова звание възвисява даже такъв погинал човек, какъвто бях аз както в мнението на непознатите, така и в собственото. Капитанът, „запознат с моите чудни трудове“, ме обсипа едва ли не с почести. Отстъпиха ми най-комфортната каюта и ми отредиха най-доброто място за храна. Вестта, че на парахода има знаменит учен, обиколи всички пасажери, и всеки се стараеше да ми изкаже своето уважение. Аз виждах само възторжено сияещи лица. Жените проявяваха любопитство и благосклонност ту по-внимателно, ту по-явно. Една от тях ми отдели особено внимание. Тя бе чудно създание с тежки рижи коси; зелените ѝ очи бляскаха със златни искри като очите на хищните животни. Тя пътуваше, придружена от три слугини, една от които бе китайка. Аз взех сведения за нея от капитана.

— Тя е англичанка — каза ми той. — Казва се мис Клара. Необикновена жена! Макар и 28-годишна, тя е обиколила целия свят. Сега живее постоянно в Китай... Аз я виждам вече четвърти път на моя параход.

— Богата ли е?

— О! Много богата... Баща ѝ, отдавна вече умрял, търгувал с опиум в Кантон, както са ми казвали. Тя се е родила там... Аз я считам малко полуумна, но прелестна.

— Омъжена ли е?

— Не...

— Хм?

Аз вложих в тоя звук ред интимни и даже нескромни въпроси.

Капитанът се усмихна.

— За това... Аз не знам... Аз не мисля... Аз никога нищо не съм забелязвал...

Пътниците, с които веднага се запознах, бяха двама китайци от лондонското агентство и нормандски чифликчия, който отиваше в Тонкин. Той веднага ме посвети в своите работи. Беше страстен ловец.

— Аз бягам от Франция — заяви ми чифликчията. — Бягам от Франция винаги, когато съм свободен. Откакто Франция стана република, тя е загинала страна. Настъпи царството на браконьерите. Представете си, ние нямаме повече дивеч. Браконьерите я избиват, съдилищата ги оправдават. Това вече е прекалено! На всичко отгоре, останалият дивеч мре от някаква епидемия. Затова отивам в Тонкин... Каква чудно ловджийска страна! Вече четвърти път, скъпи, отивам там.

— Наистина?

— Да! В Тонкин изобилствува всякакъв дивеч, но особено пауните. Какъв прицел, господине. Забележете, това е много опасен лов. Трябва да имаш верни очи.

— Наистина, пауните кръвожадни ли са?

— Не, Боже мой! Но такава е положението на работите... Дето живее сърна — живее тигър, дето живее тигър — живее паун!

— Това афоризъм ли е?

— Вие ей сега ще разберете. Слушайте добре. Тигърът изяжда сърната и...

— Паунът изяжда тигъра? — пресякох го важно.

— Съвършено вярно... Тоест... Ето в що се състои работата. Когато тигърът се насити на сърни, той заспива. После се пробужда, облекчава се и заминава. А паунът какво прави. Скрит в съседното дърво, той внимателно дебне да излезе тигърът. После се спуска на земята и изяжда изпражненията му. В тоя именно момент се лови паунът.

И като протегна ръката си като да стреля, той даде вид, че се цели във въображаем паун.

— Ах! Какви пауни! Вие даже не можете да си ги представите! Това, което виждате във вашите птичарници и градини, не са пауни, това даже не са патици... Това е Бог знае що... Аз съм убивал... И на! Никога изстрелът на пушката не ми е правил такова голямо удоволствие, както, когато съм стрелял по пауни... Пауни... Как да ви обясня, господине? Великолепно е да се убиват пауни! После, като помълча, заключи:

— Само едно е добро на света — да пътешествуваш! Във време на пътуването ще видиш чудни неща, които те карат да мислиш.

— Несъмнено — потвърдих аз. — Но за това човек трябва да бъде такъв прекрасен наблюдател, какъвто сте вие...

— Това е вярно! Аз много съм наблюдавал, но от всички страни, които познавам — Япония, Китай, Мадагаскар, Хаити и част от Австралия — най-интересен е Тонкин. Например вие може би мислите, че сте видели кокошки?

— Да, мисля.

— Заблуждение, драги! Вие не сте видели кокошки... За това трябва да отидете в Тонкин. Па и там няма да ги видите. Те живеят по горите и се крият из дърветата. Аз плувах по реката в сампанга с петел в кафез. Спирах се до края на гората и прикрепях кафеза към клоните на дърветата. Петелът почваше да пее. Тогава от цялата гора се стичаха кокошки. И аз ги убивах. Аз ги убивах! Аз ги убивах до хиляда и двеста на ден.

— Това е чудно! — провъзгласих с ентузиазъм.

— Да! Да! Но всичко туй пак не е като пауните. Ах! Пауните!

Този богаташ беше не само ловец, но и комарджия. Още не стигнали до Неапол, двамата китайци, изстребителят на пауните и аз седнахме на покер. Благодарение на моите специални познания в тая игра, докато пристигнахме в Порт-Саид, изпразних джобовете на тия три особи и отнесох тройния капитал към радостите на тропиците и незнайната баснословна ембриология.

VI

Макар и в края на септември, плаването по Червено море беше

твърде тягостно. Горещината бе тъй нетърпима и въздухът тъй тежък за нашите европейски дихателни апарати, че много пъти едва не умирах от липса на въздух. Денем ние не излизахме от салона; нощта прекарвахме на палубата, дето, впрочем, както и в каютите, беше невъзможно да се спи. Нормандецът пъхтеше като болен бик и не разказваше повече анекдоти за лова в Тонкин. Всичките тия хора, които се валяха в своите разноцветни леки костюми, представляваха най-смешно зрелище. Изглеждаше, че само Двамата китайци не страдат от тая нагорещена атмосфера. Те никак не измениха привичките си, не промениха костюмите си и прекарваха времето си в мълчаливи разходки по палубата и в игра на карти или на домино в каютата.

Нас нищо не ни интересуваше. Нищо не ни спасяваше от усещането, че се пържим на бавен огън. Параходът плуваше по средата на залива: над нас и около нас се виждаше само синьото море. Едва различихме сомалийските брегове, отдалечена червена маса, също като замъглена планина от червен пясък, на която не расте ни дръвче, ни тревичка.

Трябва да прибавя, че през време на това пътуване показах голямо мъжество и че сполучвах през всичкото време да скривам страданията, които преживявах. Помагаше ми в туй хвалбата и зародилата се в мен любов. Случаят — или капитанът — ме постави наред с Клара на обедната маса. Някаква моя незначителна услуга твърде бързо ни запозна. Впрочем, високото положение, което заемах в науката и което внушаваше на всички любопитство, напълно оправдаваше някои отклонения от общоприетите правила на приличието.

Мис Клара, както вече ми съобщи капитанът, се връщаше в Китай, прекарала лятото отчасти в Англия, по парични работи, отчасти в Германия, по здравословни причини, отчасти във Франция, заради удоволствия. Тя призна, че Европа ѝ ставала все повече и повече противна. Тя не можела повече да понася тези лицемерни строги нрави, смешни моди, умърлушени пейзажи. Тя се чувствувала щастлива и свободна само в Китай! Макар че трябваше да бъда готов за всякакъв род ексцентричности при запознанството с англичанката, тя все пак силно ме заинтригува: било с решителните маниери, било като водеше твърде странен живот, като бръщолевеше понякога каквото ѝ дойдеше на ум, понякога с ясно разбиране на работите, с трескава веселост,

понякога твърде странна, с философски изяви на ума, сантиментална, невежа и образована, развратна и невинна, тайнствена, с недостатъци, с непонятни капризи, с жестоки желаниа... На мене, който съм срещал само парижки кокотки и, което е още по-лошо, жени — политички и литератори, беше ясно, че лесно ще удържа тая победа, и аз си обещах, че ще украся по непредвиден и очарователен начин моето пътешествие с нейната дружба. С червени коси, с блестяща кожа, със смях, готов да се откъсне от нейните пълни и червени устни, тя развеселяваше всички и беше като душа на парахода, който плаваше към безумни приключения и към първобитната природа на девствените страни под огнените тропици. Аз си я представях блуждаеща и скачаща, като Ева по лъстивия рай — не в съвременен костюм от бяло пике, който повива нейната гъвкава снага и който се повдига на пълните ѝ гърди, прилични на луковица на цвете, а в най-дивния блясък на библейската голота.

Аз не закъснях да призная погрешността на моята галантна диагноза, понеже мис Клара обладаваше недостъпна добродетел и съвършено не оправдаваше моите извънредно тщеславни надежди. Тя ми се показва още по-прекрасна и с чувство на искрена гордост мислех, че тя, чиста и добродетелна, тъй просто и изящно се сближи с мене, безсрамник и развратник. Не исках да слушам вътрешния си глас, който ми казваше: „Тая жена лъже. Тая жена ти се надсмива. Погледни, глупецо, тия очи, които виждат всичко, тия устни, които целуват всичко, тия ръце, които галят всички, това тяло, което тъй много е треперело от сладострастие в обятията на много хора! А тия опитни жестове? А тази мекост, гъвкавост на тялото, което като че е запазило следи от обятия? А тия гърди, подобни на цветна пъпка, която е набъбнала от опиянението на цветния прах?“ Не, аз не го слушах. Сближаване, всеки ден по-тясно, с красива и добродетелна девица, която, както аз мислех по-рано, никога няма да бъде нищо за мене, освен приятел. Това сближаване ми внушаваше такива очарователно чисти чувства, съставени от умиления, благодарност, гордост, чувства на нравствено възраждане. Мисълта за нея ме издигаше, като ме правеше по-добър в собствените ми очи. Благодарение на това всекидневно чисто съприкосновение с нея аз придобивах уважение към себе си. Всичката мръсотия на моето минало се преобразяваше в блестящ лазур и аз виждах бъдещето като през прозрачен, спокоен

изумруд на чисто щастие... О! Колко Йожен Мортен, госпожа Г. и подобните им бяха далеч от мене! Как всичките тия лица на призраци, които гримасничат, чезнеха всяка минута все по-силно под небесния поглед на това блестящо създание, което пробуждаше в мене нов човек с непознати дотогава пориви на великодушие и нежност.

О, иронийо на любовното умиление! О, комедийо на ентузиазма в човешката душа! Колко пъти, намирайки се до Клара, аз вярвах в действителността и величието на моята мисия и чувствувах в себе си сили да предизвикам брожение във всички ембриологии по всички планети в мира... Скоро пристъпихме към конфиденциални разговори. Благодарение на цял ред ловко сплетени лъжи, които произтичаха, от една страна, от тщеславие, от друга — от естественото желание да не се унизя пред очите на моята приятелка, сполучих да ѝ се представя в най-изгодна светлина в ролята на учен, като ѝ разказвам за моите биологически открития, за моите успехи в академията, за всички надежди, които възлагат най-знаменитите учени на моя метод и на моето пътешествие. После, като напуснах тия рисковани висоти, примесвах анекдоти от светския живот, критически забележки из областта на литературата, изкуството, наполовина здрави, наполовина развратени, достатъчно интересни, за да занимаят жената, без да я смутят. Тия лекомислени, изящни разговори, които аз се стараех да направя остроумни, придаваха на мене, на сериозния учен, нещо оригинално и може би единствено в своя род. Докато преминахме Червено море, аз победих Клара. Въпреки разклатеното ми здраве обсипвах я с грижи и деликатно внимание, които успокояваха нейните страдания. Когато „Saghalien“ спря при Адан, за да вземе въглища, ние бяхме най-добри приятели, свързани с чудесно приятелство без погледи, които смушават, без двусмислени жестове. Вътрешният глас обаче продължаваше да ми крещи: „Но погледни тия ноздри, които вдишват с жестоко сладострастие целия живот... Погледни тия зъби, които толкова много пъти са терзали окървавения плод на греха.“ Аз героически му заповядвах да мълчи.

С безгранична радост влязохме в Индийския океан след смъртно мъчителни дни, прекарани по Червено море, това ни се стори възраждане. Параходът заживя нов живот, изпълнен с веселост и деятелност. Макар че температурата беше още много висока, въздухът

беше очарователен като миризмата на кожена дреха, току-що съблечена от жена. Лек морски ветрец, преизпълнен с всичките аромати на тропическата флора, освежаваше тялото и духа. Наоколо ни всичко блестеше. Небето, което напомняше феерична пещера със своята необикновена прозрачност, беше златнозелено, на места пламтящо с розов пламък; спокойното море, което могъщо и ритмично се люшкеше под диханието на мусона, се разстиляше блестящо, дълбоко, украсено тук-там с големи изумрудени къдри.

Мис Клара, разбира се, силно привличаше и възбуждаше мъжете; през всичкото време тя бе заобиколена от горещи обожатели. Аз не ревнувах, защото бях уверен, че тя ги намира смешни, предпочитайки мене пред всички, даже пред двамата китайци, с които често разговаряше, но на които не гледаше като на мене със странен поглед, който да издава, както ми се стори няколко пъти, независимо от всички предпазливости, душевно съобщничество и тайни мисли... Между най-ревностните поклонници личеха двама: френски индустриалец, който отиваше на Малайските острови да изучава медни рудници, и един английски офицер, който се присъедини към нас от Адан и се връщаше на длъжността си в Бомбай. Това бяха — всеки от своя страна — две дебелокожи, но доста забавни животни, над които Клара обичаше да се надсмива. Индустриалецът бе неизтощим в своите разкази за скорошните си пътешествия в Централна Африка. Що се отнася до английския офицер, бивш артилерийски капитан, то той се опитваше да ни порази с разказите си за своите изобретения в областта на балистиката.

Веднъж след вечеря се събрахме на палубата около Клара, която изящно лежеше в дълга люлка. Едни пушеха, други мечтаеха. И в сърцата на всички живееше само едно желание — да завладеят Клара. Следяхме движенията на нейните малки крака, обути в две малки розови пантофки, които, подчинявайки се на люлеенето на креслото, се показваха изпод напарфюмираните дипли на роклята като цветни муцунки. Ние не говорехме нищо. Нощта бе феерично нежна, параходът сладострастно се плъзгаше по морето, като по копринени вълни. Клара се обърна към индустриалеца:

— И тъй — каза тя насмешливо, — значи не е шега, че вие сте яли човешко месо?

— Разбира се — отговори той гордо и като че подчертаваше своето несъмнено превъзходство над нас. — Това бе необходимо. Ще ядеш, каквото намериш.

— Какъв му е вкусът — попита тя с леко отвращение. Той помисли за минута, после с неопределен жест отвърна:

— Боже мой, как да ви обясня? Въобразете си вкуса на прасенце, Мариновано в орехово масло. То не е тъй вкусно. Впрочем, ядат го не като най-добро. Аз предпочитам овнешко жиго или бифтек.

— Разбира се — съгласи се Клара. — И също като да желаете да смекчи ужаса от тоя людоед, тя прибави: — Във всеки случай, вие сте яли само месо от негри?...

— От негри ли? — извика той, като изхриптя. — Фу!... За щастие, мила мис, никога не ми се налага такава неприятност. Слава Богу, ние никога не сме чувствували недостиг на бели! Нашият многочислен конвой беше съставен повече от европейци... марсилци, немци, италианци, от всички по-малко... Когато бяхме извънредно гладни, убивахме един от конвоите... предпочитахме немец... Немците, божествена мис, са най-тлъсти между всички народи... дават повече месо... Освен това, за нас, французите, все пак един немец по-малко! Италианците са сухи и жилави, те имат само нерви...

— А марсилците? — прекъснах го аз.

— Фу! — потърси глава индустриалецът. — Марсилците ги хвалят повече, отколкото заслужават. Те миришат на чесън и не зная защо, на мазна овча пот... Колкото за негри — никога! Аз мисля, че бих повърнал... Зная хора, които са ги яли. И всички са боледували. Негърското месо не е за ядене. Между тях, уверявам ви, някои са отровни.

Като помисли, се поправи:

— Впрочем... Може би трябва да ги познаваш, както например трябва да познаваш гъбите...

— Може би индийските негри да са добри за ядене?

— Не! — категорично и кратко заяви английският офицер, на когото този кулинарен разговор беше дотегнал.

Индустриалецът, малко недоволен, продължи:

— Това не е важно... Независимо от всичките тия малки неприятности, аз съм твърде доволен, че отпътувах. В Европа се

чувствувам унижен и пленен, като животно в клетка. Невъзможно е да си разтвориш лактите, да протегнеш ръце, да отвориш уста и да не нарушиш глупавите предразсъдъци и закони, несправедливите обичаи. Миналата година, мис, аз се разхождах по нивите и оронвах с бастуна си класовете, туй ме развличаше. Нали аз мога да правя каквото си искам, не е ли вярно? При мене долита селянин и почва да ми кряска, да ме оскърбява и да ме пъди от нивата. Вие какво бихте сторили на мое място? Аз го ударих с бастуна си три пъти по главата. Той падна с разбит череп. Познайте какво се случи с мене?

— Вие може би сте го изяли — подметна, смеейки се, Клара.

— Не... дадоха ме в някакъв си съд, който ме осъди на два месеца затвор и на десет хиляди франка вреди и загуби. За някакъв си мръсен селянин! И това се нарича цивилизация! Възможно ли е това? О, ако ме осъждаха тъй в Африка всякога, когато убиех негър или даже бял!

— Вие убивали ли сте негри? — попита Клара.

— Разбира се, обожаема мис!

— Защо пък, щом не сте ги яли?

— За да ги цивилизовам, тоест, за да отнемам от тях слонова кост и гума... И после... Какво искате да кажете?

— Освен това негрите са кръвожадни животни. Браконieri. Тигри! — обади се нормандецът.

— Негрите ли? Какво заблуждение, скъпи! Те са кротки и весели! Те са като деца. Виждали ли сте някога вечер, на ливадата на края на гората, зайци, които играят?

— Несъмнено!

— Те тичат красиво... Чудно се веселят, чистят си козината с крачката, скачат и се валят в тревата. Негрите приличат на тия млади зайци... Това е твърде мило!

— Обаче нали се знае, че са людоеди? — настояваше чифликчията.

— Негрите ли? — протестираше индустриалецът. — Никак! Във всички страни, населени с черни, ако има людоеди, то са само белите... Негрите ядат банани и смучат треви. Аз познавам един учен, който уверява, че стомасите на негрите са устроени както стомасите на преживните животни... Как искате те да ядат месо, и при това човешко?

— Тъй че, защо да ги убиваме? — възразих аз, като се почувствувах добре и пълен със състрадание.

— Аз вече ви казах... да ги цивилизовам. И това бе тъй забавно! Когато след дълго пътешествие влизахме в негърско село, негрите изглеждаха много уплашени... Те надаваха отчаян вик, тъй се бояха, че не се опитваха даже да бягат, и плачеха, паднали с лице към земята. Ние ги напивахме с ракия, понеже всякога имахме със себе си голямо количество алкохол... И когато се напиеха, убивахме ги!

— Лош прицел! — резюмираше не без отвращение нормандецът, който несъмнено в тая минута си представяше великолепен полет на пауни в тонкинските гори.

Нощта блестеше както по-рано; небето гореше; океанът люлееше огромни ивици фосфоресцираща светлина. И аз бях тъжен, тъжен заради Клара, тъжен заради тия груби хора и заради себе си, и заради нашите думи, които оскърбяваха мълчанието и красотата!

Чувствувах, че капитанът от няколко минути желаше да се намеси в разговора. Той се възползува от мълчанието, което настъпи:

— Що се отнася до мене — каза той, — аз съм направил нещо по-добро от всичко това. Вашите жалки убийства не струват нищо наред с тия, които дължите на мене. Изобретих един куршум, необикновен куршум. Наричам го дум-дум, на името на малкото индийско село, където имах честта да го изобретя.

— Той убива ли много? Повече от всички други ли? — попита Клара.

— О, мила мис, не говорете! — каза той, като се смееше. — Безчет! — И той добави скромно: — Впрочем, той е нищо. Съвсем малък куршум! Представете си едно мъничко орехче! То е очарователно.

— И какво прелестно име, капитане! — възхити се Клара.

— Много красиво наистина! — одобри видимо поласканият капитан. — Твърде поетично!

— Може да се мисли, че това е име на фея от шекспировите комедии. Фея Дум-Дум! Това ме очарова! Засмяна, лека, белокожа фея, която танцува и скача посред борови гори и слънчевите лъчи. И в същото време — Дум-Дум.

— Да, да! — повтори офицерът. — Прекрасно! Той бие твърде добре, уважаема мис. Но главното му достойнство, мисля, се състои в туй, че тук няма ранени.

— А! Тук има само мъртви! Ето с това именно е наистина очарователен!

Като се обърна към мене със съжаление, той въздъхна:

— О, ако го имахте във Франция във времето на тая ужасна комуна! Какъв триумф!

И премина внезапно към нова мисъл:

— Аз понякога се питам: не е ли това разказ на Едгард По? Но не, понеже сам съм правил опити с тоя прелестен, малък дум-дум. Работата беше тъй: наредих дванадесет индуси...

— Живи ли?

— Разбира се! Германският император прави своите балистични опити върху трупове. Признайте, че това е глупаво и че не произвежда нужния ефект. Аз правя своите опити върху хора не само живи, но и в отлично здраве... Поне се вижда какво правиш и какво можеш да постигнеш... Аз не съм мечтател, аз съм учен!

— Хиляди извинения, капитане! Продължавайте!

— И тъй, аз наредих дванадесет души индуси един зад друг по права линия. И стрелях.

— Е, после? — прекъсна го Клара.

— И ето, очарователна приятелко, този малък дум-дум направи чудеса... И дванадесетте индуси до един изпопадаха на земята! Куршумът бе пронизал дванадесетте тела, които след изстрела представляваха дванадесет купчини изпокъсано месо и начупени кости. Магически изстрел, ей Богу! И никога не бих повярвал в такъв успех...

— Наистина, поразително, истинско чудо.

— Не е ли вярно?

Той замълча няколко секунди, развълнуван и замислен.

— Аз се трудя — промърмори той доверчиво. — Аз се трудя да намеря нещо по-добро, нещо още по-решително... Старая се да изнамеря куршум, който да може да унищожи изцяло тоя, до когото се докосне, като не остави от него нищо... нищо... нищо! Разбирате ли?

— Как тъй? Как нищо?

— Или почти нищо! — обясни офицерът. — Малко пепел. Или само лек златист дим, който веднага да се разсее... Това е възможно...

— Автоматично превръщане в пепел ли?

— Именно! Мислили ли сте вие за преимуществата на това

изобретение? По такъв начин ще премахна нуждата от военни хирурзи, от болнични служители, от походни болници, от военни болници, от пенсии за ранените и т.н. Това би дало значителна икономия, облекчение за държавния бюджет. Не говоря за хигиената! Каква победа в областта на хигиената!

— И вие бихте нарекли тоя куршум ниб-ниб? — извиках аз.

— Прелестно... Прелестно!... — почна да аплодира артилеристът, който, макар и да не разбра тая жаргонна забележка, все пак бурно се разсмя с енергичен и откровен смях, свойствен на войниците от всички чинове във всички страни.

— Аз предвиждам — каза той, че когато във Франция узнаят за тоя великолепен снаряд, то всичките вестници ще ни обсипят с оскърбления. И то най-свирепите ваши патриоти, тия същите, които викат високо, че колкото и да се пръскат милиарди за военни разходи, всякога са малко; които говорят само за убийства и за бомбардировки, с това те още веднъж ще подложат Англия на проклятие на цивилизованите народи... Признават, че гранатите трябва да се пълнят с взривни вещества и в същото време това е забранено за куршумите! Защо? Ние живеем, като се подчиняваме на законите на военното време? Какво е войната? Избиване колкото се може повече хора в най-късо време. За да стане още по-убийствена и да достигне своята цел, нужно е да се измислят разрушителни снаряди, които да са все по-страшни и по-страшни. Това е въпрос на човечността, а така също и на съвременния прогрес.

— Но, капитане — забелязах аз, — а правото на хората да живеят? Какво правите с него?

Офицерът се засмя иронично.

— Правото на хората върху живота! — отговори той. — Това вече е невъзможно! Дали избиваме хората закуп или поотделно, с гранати или куршуми, важното е, че те трябва да се избиват!

Един от китайците се намеси:

— Но ние не сме диваци — каза той.

— Не сме диваци ли? А какви сме, кажете, моля ви се? Ние сме още по-лоши диваци от ония в Австралия, търгуваме, уреждаме нашите спорове, отмъщаваме за нашата чест чрез войната, тоест чрез варварството, грабежа и убийството. Ние сме зверове, да! И ще

постъпваме като зверове.

Тогава Клара каза с мек дълбок глас:

— Освен това би било светотатство да се борим против смъртта...
Смъртта е тъй прекрасна! До утре!

Ние всички се струпахме около нея. Офицерът целуна ръката ѝ и аз намразих неговото мъжествено лице, неговата гъвкава снага, неговите нервни крака и всичките му движения, изпълнени със сила.

— Извинете ме — каза той, — че тъй се увлякох в подобен сюжет и забравих, че в присъствието на такава жена като вас никога не бива да се говори за нищо друго, освен за любов.

Клара отговори:

— Но, капитане, когато говорят за смъртта, все едно че става дума за любовта!

Съпроводих я до каютата ѝ, дето я очакваха слугините, за да ѝ помогнат да се съблече.

Цялата вечер ме преследваха призраци на убийство и разрушение. През нощта спях неспокойно. Над червените борови гори в лъчите на кървавото слънце видях русата фея Дум-Дум, която се смееше и танцуваше... Малката фея Дум-Дум с очите и устните на Клара и с тялото на Клара, непознато за мен и разголено...

VII

Веднъж седяхме с моята приятелка на палубата; над водата се издигаха стада хвърчащи риби, които блестяха на слънцето — те ту се приближаваха към нас, ту се отдалечаваха, за да се върнат отново, като разрязваха сивата вода, прилична на жив бисер. По нежната морска повърхност плуваха облаци медузи, червени, зелени, пурпурни, розови, сиво-гълъбови — медузи, тъй красиви, че Клара чак подскачаше от възторг...

— Кажи ми как се казват тия чудни животни?

Аз бих могъл да измисля някои странни названия, да импровизирам научна терминология. Даже не се опитах, обзет от внезапно желание да бъда искрен:

— Не знам! — отговорих твърдо, като чувствавах, че се погубвам,

че безвъзвратно губя моя блян, очарователен, смътен, който приспиваше моите надежди, приспиваше моята тревога, че падах още по-ниско в неизбежната кал в съществуването на пария.

— Казвам истината — не знам! — повторих аз, като произнесох думите с такъв драматичен жар, който всъщност не им подобаваше.

— Вие полудели ли сте? Какво ви е? — каза Клара, учудена от гласа ми и от странната несвързаност на жестовете.

— Аз не съм учен, мис Клара, аз не съм натуралист... Аз съм нищо! — викнах. — Негодник! Аз ви лъгах... Подло лъгах. Искам да знаете с кого имате работа. Слушайте...

Разказах ѝ за моя живот разхвърляно, като се задъхвах, за Йожен Мортен, за госпожа Г., за позора на моята мисия, за всичките ми нечисти дела, за всичката мръсотия. Изпитвах жестока радост при това самообвинение, като се представях още по-низък, още по-деласиран, още по-черен, отколкото бях всъщност. Като свърших това скръбно повествование, казах на моята приятелка, заливайки се в сълзи:

— Сега това е свършено! Вие ще ме ненавиждате, ще ме презирате като другите. Вие с отвращение ще се отдръпнете от мене и ще бъдете права. Аз няма да се оплаквам... Това е ужасно, но аз не мога повече да живея по такъв начин... Аз не искам повече да ви лъжа.

Мис Клара ме гледаше втренчено, докато плачех. О, този поглед! Никога няма да го забравя! В него, в тоя чуден поглед, имаше всичко — учудване, радост, състрадание, любов, да, любов, измама, ирония, всичко. Поглед, който ме пронизваше, измерваше ме, вълнуваше моето тяло и душа.

— Е, какво! — каза тя просто. — Това не ме учудва толкова. Аз мисля, че всички учени приличат на вас.

Без да откъсне поглед от мене, тя се засмя със своя чист красив смях, който напомняше чуруликайте на птичка.

— Познавах един такъв — продължи тя — натуралист... От вашия жанр. Той беше изпратен от английското правителство да изучи парализите на кафееното дърво в цейлонските плантации. И в течение на цели три месеца той не напусна Коломбо, прекара там времето си в игра на покер и опивайки се с шампанско. Както по-рано, без да откъсва поглед от мен, поглед дълбок, странен, сладострастен, след малко мълчание тя прибави с глас, препълнен със състрадание, в чиито звуци,

стори ми се, запя всичката радост на прошката: — О, малки мошенико!

Не знаех какво да кажа; не знаех да се смея ли, или пък да плача, или да падна пред нея на колене. Аз прошепнах страхливо:

— Вие не ми ли се сърдите?... Вие не ме презирате?... Вие ми прощавате?

— Животно! — каза тя. — О, мъничко животно!

— Клара! Клара! Обичате ли ме? О, моля ви се! Обичате ли ме?

Тя отговори със сладък глас:

— Аз ще ви отговоря тая вечер... У мене...

И аз видях как блеснаха в очите ѝ зелени огньове, ужасни огньове, които ме плашеха. Тя освободи ръцете си от моите; на челото ѝ изведнъж изпъкна дълбока бръчка и замълча, загледана в морето.

За какво мислеше тя? Не ме обичаше, когато ме считаше честен човек... тя не ме искаше... Но щом само узна кой съм, щом само пое нечистия въздух на моята душа — любовта пристъпи към нея. Да! Истинско е само злото.

Настана вечер; после без здрачевина дойде нощта. Въздухът беше нажежен. Параходът плаваше сред кипящата фосфоресцираща пяна. По морето се стелеха ивици светлина. Изглеждаше, че феи излизат от морето, разстилат и разтърсват по него огнени мантии, като хвърляха с шепи златни бисери.

VIII

Една сутрин, като излязох на палубата, различих в прозрачния въздух ясно, все едно че бях на сушата, очарователния остров Цейлон, червено-зелен остров, увенчан с феерично розовата белина на Адамовите планини. Още от вечерта бяхме предупредени за приближаването му от новите аромати на морето и от тайнственото нашествие на пеперудите.

Но в това утро появата на Цейлон ми причини тъга и даже нещо повече — ужас! Това, което аз видях там, не беше земя, не беше пристанище, не беше нещо, което възбужда в човека любопитството към неизвестното; това беше груб зов към забравените инстинкти, жестоко, отчаяно пробуждане на всичко онова, което е спало през време

на пътуването ми... Край на дивната мечта, каквато беше за мене любовта на Клара. За пръв път в моя живот ме завладя жена. Аз ѝ бях роб, исках само нея, само с нея живеех и за мене нищо друго не съществуваше в света. И нейното обладаване, вместо да погаси пожара на любовта, всеки ден оживяваше неговия нов пламък. Всеки път все повече се задълбочавах в горещата бездна на нейните желания и всеки ден по-силно чувствах, че животът ми ще се погуби в стремеж да се докосна до дъното на бездната!

Аз принадлежах на Клара, както въглицата на огъня, който ги опожарява, изгаря и унищожава. Ние никога не приказвахме за раздяла — дотолкова тя ни се струваше и на двамата невероятна, безумно химерична, противоречива на законите на живота и на природата... Даже вчера нашите съединяващи се души мечтаеха това пътешествие да не свършва, като че параходът, който ни влачеше, бе длъжен вечно, вечно да плава, без да се спира никога и никъде...

Морето бе нежно, спокойно, сияйно... От него идваше ароматът на разкошен бряг, на цветущи градини, на любовни пейки — и това ме караше да плача.

Палубата се оживяваше: навсякъде се виждаха радостни лица, с опулени от очакване и от любопитство очи.

Ние влизаме в заливчето. Ние сме в заливчето!

— Аз виждам брега.

— Аз виждам дърветата.

— Аз виждам фара!

— Стигнахме... Стигнахме!

Всяко едно от тия възклицания падаше тежко на сърцето ми.

Аз не исках да виждам този остров, който тъй безжалостно се приближаваше.

Клара не закъсна да се присъедини към мене. Дали от многото любов, дали от пролетите сълзи, но нейните клепачи бяха потъмнели и очите ѝ със своите сини кръгове изразяваха голяма скръб. В погледа ѝ се четеше още страстна жалост, под тежките ѝ тъмнозлатисти коси челото бе прорязано от мрачната бръчка, която се явяваше както в минути на сладострастие, така и в минути на тъга. Косите ѝ излъчваха упоителен мирис. Тя произнесе само една дума:

— Вече?

— Уви! — въздъгнах аз.

Тя прикрепи към косата си малката матроска с дълга златна игла. Като повдигна ръце, изпъчи гърдите, чиито класически очертания изпълниха бялата блуза, която ги обвиваше... Клара заговори отново с леко трептящ глас:

— Мислили сте за това?

— Не!

Клара прехапа устни и те почервеняха.

— И какво? — каза тя.

Аз не отговорих, защото няхах сили. С празна глава, с изтерзано сърце, исках унищожение. Тя беше развълнувана, твърде бледна. Само устните ѝ ми се струваха по-червенели, натежали от целувка. Тя устреми върху мен своя дълъг, тежък, втренчен поглед.

— Параходът стои два дни в Коломбо... После продължава нататък...

— Да! Да!

— И какво?

— И какво... Това се разбира!

— Мога ли да ви помогна?

— Не, благодаря ви, щом веднъж всичко това е свършено!

— Вие бяхте за мене всичко. Вие бяхте за мене повече от всичко.

Не говорете повече с мене, заклевам ви! Сега всичко е свършено!

— Нищо никога не се свършва — произнесе Клара. — Нищо, даже смъртта!

Звънецът удари. Ах, този звънец! Той звънеше в сърцето ми като погребален звън.

Пасажерите се натрупаха на палубата, викаха, възклицаваха, прекъсваха се един друг, насочваха лорнети, бинокли, фотографии апарати към приближаващия се остров. Нормандският чифликчия, като сочеше купове зеленина, разказваше за тръстиковия треволяк, недостъпен за ловеца. Посред шума и блъсканицата двамата китайци, замислени и равнодушни, с ръце скръстени под широките ръкави, правеха ежедневната си бавна важна разходка също като двама абати, които четат требник.

— Пристигнахме!

— Ура! Ура! Пристигнахме!

- Аз виждам града.
- Това града ли е?
- Не! Това е коралов риф...
- Аз различавам пристанището.
- Не! Не!
- Какво е това там, в морето?

Отдалеч към нас се приближаваше малка флотилия лодки с розови платна. Черен дим застилаше морето като траурна сянка и сирената стенеше продължително.

Никой не ни обръщаше внимание. Клара ме попита с повелителна нежност:

— Какво мислите да правите?

— Не знам! Какво да правя? Аз бях загинал, но ви срещнах. Вие ме задържахте за няколко дни на края на пропастта. Сега падам там... Това е съдбата!

— Защо съдбата? Каква детинщина! Вие вярвате ли ми? Мислите ли, че случайно се срещнахме?

Като помълча, тя прибави:

— Това е тъй просто! Аз имам влиятелни приятели в Китай. И те, несъмнено, биха могли добре да ви настанят! Искате ли, щото...

Аз не й дадох да свърши:

— Не, не това! Разбирам ви, но не говорете повече...

— Вие сте дете — повтори Клара. — Вие разсъждавате по европейски, мило мъничко сърце. В Китай животът е свободен, щастлив, смислен, без договори, без предразсъдъци, без закони. Поне за нас... За свободата си човек няма други препятствия, освен себе си... Други прегради за любовта няма, освен тържествуващото разнообразие на желанието. Европа и нейната лицемерна варварска цивилизация са лъжа. Вие само това и вършите, че лъжете, лъжете себе си и другите, вие лъжете пред туй, което в дълбината на душата си считате истина. В този непоносим конфликт вие губите радостта от живота, съзнанието за вашата личност. Всяка минута ви потискат, затрудняват ви, спират свободната игра на вашите сили. Това е отровна смъртна рана на цивилизования свят. У нас няма нищо подобно. Вие ще видите! Аз имам в Кантон дворец посред дивни градини, в който всичко е приспособено за наслада от свободата и любовта. От какво се боите? Какво губите?

Кой се безпокои за вас! Когато престанете да ме обичате и се почувствувате извънредно нещастен, ще си отидете!

— Клара! Клара! — молех аз.

Тя рязко тропна с крак по пода на палубата:

— Вие още не ме познавате! Още не знаете каква съм и вече искате да ме напуснете. Плаша ли ви? Вие страхлив ли сте?

— Без тебе аз не мога повече да живея! Без тебе аз мога само да умра!

— Добре! Не трепери повече... не плачи повече... И ела с мене!

Зелените ѝ очи блеснаха. Тя каза с тих, почти дрезгав глас:

— Аз ще те посветя в ужасни работи... божествени работи... Ти ще узнаеш що е това любов! Обещавам ти, че ще се спуснеш заедно с мене до най-дълбоките тайни на любовта. И на смъртта!

И усмихвайки се с жестока усмивка, от която трепет прониза цялото ми тяло до мозъка на костите, тя прибави:

— Бедно дете! Ти си се считал голям развратник... Голям бунтовник. А твоето жалко разкажание. Ти помниш ли? Ето, че душата ти е по-страхлива от детската...

Това беше вярно! Можех да се хваля колкото искам, че съм свободомислещ мошеник и да се поставям по-горе от всички морални предразсъдъци, но все пак понякога се вслушвах в гласа на честта и дълга. Що е това чест? Дълг — пред що? Умът на човека — каква е тая бездна на безумие! С какво се компрометира моята чест? От какъв дълг ще избягам, ако, вместо да скучая в Цейлон, отида в Китай? Нима толкова сериозно съм влязъл в ролята на „учен“ и съм си въобразявал, че ще изучавам „протоплазмата“. Тази съвсем смешна мисъл, че мога да се отнеса сериозно към моята ембриологическа мисия, живо ми напомняше за действителността на моето положение. Как? Такава сполука, такава чудо, че аз срещнах жена, божествено прекрасна, богата, поразителна и ние се обикнахме един друг, и тя ми предлагаше необикновен живот, пълен с наслади, с редки изживявания, със сладострастни приключения, предлагаше ми богато покровителство, спасение... повече от спасение — радост! И аз да напусна всичко това!

— Вие сте права — казах, аз не бих бил достоен за вашите очи, устни, душа. И за целия рай, и за целия ад, заключен във вас... ако още се колебая. После... аз не мога... аз не мога да те изгубя... Ти си

права... Аз ти принадлежа! Води ме, където обичаш... Да страдам, да умра, все едно! Само ти да бъдеш там, още непознатата моя съдба!

— О, дете! — каза Клара със странен глас, без да разбере дали изразяваше радост, ирония или състрадание. — Сега мислете само за своето щастие. Седете тук и гледайте дивния остров. Аз ще се споразумея с комисаря за вашето ново положение на парахода.

— Клара...

— Не бойте се! Знам какво да кажа! Нали вие сте мое дете, мило мъничко сърце? Вие трябва да слушате.

Тя изчезна, като се смеси с пасажерите, които се притискаха на палубата вече натоварени с куфари и ръчен багаж.

Решихме да останем два дена в Коломбо да разгледаме града и околностите. Клара, идвала по-рано по тия места, прекрасно ги познаваше. Горещината бе нетърпима и даже най-прохладните места на тая ужасна страна, наречена от учените земен рай, са прохладни, разбира се, относително. Голяма част от нашите спътници не се осмелиха да излизат от парливата горещина, която им отнемаше не само слабото желание да се поразходят, но даже и всяка възможност да се движат. Аз тъй ясно си ги представям сега — стенещи и смешни, в голямата зала на хотела, с глави, увити в мокри и димящи кърпи; елегантно украшение, което се сменя всеки четвърт час и придава на най-благородната част на тяхното тяло вид на каменен комин, увенчан с ветрило от пара.

Аз възвърнах, може би извънредно бързо, всичката си веселост и остроумие. Нерешителността ми изчезна; изчезнаха поетичните ми усещания. Освободен от грижи, уверен в своето бъдеще, отново станах този човек, какъвто бях, когато напусках Марсилия — нелеп и скандален парижанин, когото „не можеш излъга“, булеварден скитач, когото „не можеш измами“, който умее да показва своето пренебрежение към природата, даже тропическа.

Коломбо ми се стори град убийствено скучен, в който нямаше нищо живописно и тайнствено. Как радостно се поздравявах в душата си, че тъй чудно съм се изплъзнал от безкрайната скука да живея там сред прави улици и увехнала растителност, под неподвижното небе, в град, наполовина протестантски, наполовина будистки, оглупял като бронз и намусен като пастир...

Напразно търсех сладострастие — грациозни жени, негритянки, изкусни в любовта, тъй напети, малки дантелиерки, за които ми дрънкаше лъжецът Йожен Мартен, наконтени, с изразителни, живи очи. От все сърце съжалих бедните учени, пращани тука с проблематичната мисия да възтържествуват над тайните на живота.

Но скоро разбрах, че на Клара не се харесваха тия евтини и груби насмешки и почнах да ги смекчавам от благоразумие, като не желяех да оскърбявам нейното страстно благоговение пред природата и в същото време да не се обезценявам в нейните очи. Няколко пъти забелязах, че тя ме слушаше от тягостно недоумение.

— Защо сте тъй весел? — казваше тя. — Аз не обичам такава веселост, мило мъничко сърце. Това ме кара да страдам. Когато човек е весел — той не обича. Любовта е дълбоко, печално и важно чувство.

Това впрочем не ѝ пречеше да посинява от смях по повод всяка глупост.

Тя ме окуражи да приведа в изпълнение дошлата в главата ми забавна идея. Ето в какво се състоеше работата.

В числото на препоръчителните писма, които носех от Париж, имаше едно до сър Оскар Тервик, който имаше разни учени звания и беше в Коломбо председател в Association of the tropical embryology and of the british entomology. В хотела, където се отнесох за справка, ми казаха, че сър Тервик бил наистина важно лице, автор на известни учени трудове, с една дума крупен учен. Аз реших да го посетя. Подобно посещение не можеше вече да бъде опасно за мене, а главно аз се интересувах да се запозная и да се приближа до истинския ембриолог.

Сър Оскар Тервик ме прие официално и вежливо. Той беше твърде висок, твърде тънък, твърде сух човек, с твърде червено лице, с голяма квадратна брада до пояс и прилична на конска опашка. Облечен беше с широки панталони от жълта коприна и косматите му гърди бяха увити с нещо, подобно на светъл вълнен шал. Той прочете с важност писмото, което му връчих, и като ме погледна недоверчиво изпод вежди — дали на мене не се доверяваше, или на себе си — попита:

— Вие... ембриолог ли сте?

Аз кимнах утвърдително с глава.

— All right — изкудкудяка той.

Като прие вид, че тегли мрежа от морето, той продължи:
— Вие... ембриолог ли сте? Yes... вие... ето тъй... в морето...
fish... fish... Little fish?

— Little fish... именно... Little fish... твърде куриозно...
Yes!

Ние и двамата продължихме да теглим нашите химерични мрежи и уважаемият учен, като чоплеше от мене думи, поведе ме към бамбуковата подложка, на която имаше три алабастрови бюста, увенчани с изкуствени лотоси. Като ми ги сочеше по ред с пръст, той ми ги представи с такъв комично-важен тон, че аз едва сдържах своя смях.

— Мистър Дарвин! Велик нат'ралист... твърде... твърде... велик!
Yes.

Аз се поклоних ниско.

— Мистър Хекел... велик нат'ралист. Не тъй като този, не! Но твърде велик! Мистър Хекел тука... ето тъй... той... в морето... Little fish...

Аз пак се поклоних. Тогава той викна високо, като слагаше ръката си, червена като рак, на третия бюст:

— Мистър Коклин! Велик нат'ралист от музея... Как го казват... от музея Гревен... Yes! Гревин! Прелестно... твърде куриоз!

— Твърде интересен! — потвърдих аз.

— Yes!

След това той ме напусна.

Разправих на Клара подробно и с мимики за тази странна визита. Тя се смя като луда.

— О, дете! Колко си смешен, миличко ми коцкарче!

Това бе едничкият научен епизод от моята мисия и разбрах какво е ембриология!

На сутринта, след една луда любовна нощ, ние отплавахме за Китай.

Част втора

Градината на мъките

— Но защo още нищо не сте ми казали за нашата драга Анни? Не сте ли й съобщили за моето пристигане? Няма ли да дойде днес? Такава ли си е красива както преди?

— Как? Вие не знаете ли? Но Анни умря, мое сърце...

— Умря! — извиках. — Това е невъзможно. Вие се шегувате с мене...

Аз погледнах Клара. Божествено спокойна и красива, обвита в прозрачна жълта коприна, сякаш да бе гола, тя нежно бе се разположила на тигрова кожа. Главата й почиваше между възглавници, а ръцете й, украсени с пръстени, се забавляваха с дълга къдрица от разплетените коси. До нея спеше лаоско куче с червена козина, опряло муцуната си на рамото й и едната лапа на гърдите.

— Как? — продължи Клара. — Вие не знаете?... Чудно! То бе ужасно, драги! Анни умря от проказа, от оная ужасна проказа, която наричат слонова болест. Знаеш, всичко е ужасно тук — любовта, болестта, смъртта... и цветята! Никога не съм плакала толкова, уверявам ви... Толкова я обичах! Пък и тя бе тъй красива, тъй странно красива! — Въздъхна дълбоко и грациозно и добави: — Никога вече няма да вкусим от нейните тъй сладки целувки! Какво нещастие!

— И тъй... Вярно е... — промърморих. — Но как стана това?

— Не знам. Тук има толкова тайнствени работи... толкова неузнаваеми неща... Често привечер ние и двете отивахме към реката. Трябва да ви кажа, че там в една плаваща цветопродавница имаше баядерка от Бенарес... същество, което омагьосва, посветено от жреците в тайните на някои обреди, на древните брамински, съдържащи в себе проклетия, култове. Може би това... или друго... Една нощ, когато се връщахме от реката, Анни се оплака от силни болки в главата и кръста. На заранта цялото й тяло се изрина с малки червени петна. Кожата й, по-червена и по-фина от алтея, пожълтя и загрубя, стана по-дебела, отече и доби сивопепеляв цвят... цялата подпухна от пришки и чудовищни грахулки. То бе страшно нещо. Болестта започна от краката, обхвана бедрата, корема, гърдите и лицето... О! Лицето на Анни. Представете си голям мех — една омразна тлъста овча опашка, съвършено сива, и сълзяща черна кръв — който се отпуска и люлее при най-слабо помръдване на болната... На мястото на очите й — нейните

очи, възлюблени ми! — се виждаха само едни тесни, червеникави и сълзящи отвори... Аз още се питам: възможно, ли е това!

Тя нави около пръста си своята златна къдрица. Лапата на спящото куче се плъзна по коприната и съвсем оголи едната ѝ цицка с червено, подобно на напъпил цвят връхче.

— Да, аз още се питам понякога дали не бълнувам — каза тя.

— Клара... Клара! — молех я, обхванат от ужас. — Не говорете вече... Бих желал образът на нашата божествена Анни да си остане непокътнат в моите спомени... Как мога сега да отпъдя от мисълта си този кошмар? Клара, или нищо ми не говорете, или ми говорете за предишната Анни, за красивата Анни!

Но Клара не ме слушаше. Тя продължи:

— Анни се уедини... затвори се в къщата си самичка с една гувернантка китайка, която я гледаше. Тя разпусна всичките си служанки и не искаше вече да види никого. Даже и мене самата... Повика от Англия най-изкусните доктори. И всичко напразно, знаете. Най-прочутите тибетски вълшебници, които знаят известни магически заклинания и възкресяват мъртви, се оказаха безсилни. От тая болест никой не оздравява, но и не умира. Това е ужасно! Тогава тя се самоуби... Няколко капки отрова — и си отиде една от най-хубавите жени.

Ужас вцепени устните ми. Аз гледах Клара, без да ѝ проговоря ни думица.

— Аз научих от тази китайка — продължи Клара — една наистина куриозна подробност, която ме очарова. Вие знаете как Анни обичаше бисерите. Нейните бяха най-прекрасните, струва ми се, на света. Вие си спомняте с каква чисто физическа радост, страстно треперейки с цялото си тяло, се украсяваше тя с тях. И ето, във време на болестта тази нейна страст се превърна в безумие, в лудост, каквато е любовта! Цял ден ги пипаше, милваше и целуваше. Оплиташе ги на възглавници, на огърлици, пелерини и наметала... Но случи се нещо необикновено: бисерите умираха върху кожата ѝ. Те отначало тъмнееха малко по малко, малко по малко угасваха... тяхната повърхност не отразяваше никаква светлина и след няколко дни, заразени от проказата, те се разпаднаха на дребни прашинки... Те умряха... Умряха като хора, обичний ми. Мислили сте вие, че бисерите имат душа? Аз намирам това

очарователно и прелестно... И оттогава мисля за това всеки ден.

След кратко мълчание тя поде:

— Но не е само това! Много пъти Анни изказваше желание да я погребат след смъртта ѝ в малките гробища на парсите, там, на хълма Сивото Куче. Тя искаше да бъде разкъсана от клюновете на ястребите... Вие знаете какви странни и жестоки идеи имаше тя за всичко! Но ето че ястребите се отказаха от царското пиршество, което тя им предлагаше. Те се отдалечиха от трупа ѝ, надавайки ужасни крясъци... Трябваше да се изгори...

— Но защо не ми писахте за всичко това! — упрекнах я аз.

С бавни и очарователни жестове Клара поглади червеникавото злато на косите си, помилва червената козина на кучето, което бе се разбудило, и небрежно каза:

— Наистина?! Нищо ли не съм ви писала за това?... Сигурен ли сте? Трябва да съм забравила. Бедната Анни! Откакто се случи това нещастие, всичко тук ми омръзна. Аз съм свършено самотна. Искан ми се да умра... Уверявам ви!... И ако вие не бяхте се върнали, уверена съм, щях да бъда вече мъртва...

Тя обърна главата си върху възглавницата, още повече разголи гърдите си и с една усмивка, една странна усмивка на дете и на куртизанка каза:

— Харесват ли ви както преди гърдите ми? Все така ли съм хубава? Защо тогава отпътувахте тъй за дълго? Да... да... знам... мълчите... нищо не отговаряте... знам... Вие сте едно зверче, възлюблений ми!

Седяхме в градината под златния чардак, дето надвисваха сини и бели гроздове от глицинии. Току-що свършвахме да прием чай. Светещи бръмбари бръмчеха из листата, бронзовки се виеха и замираха в тръпнешите от радост сърца на розите.

Внезапно Клара ме попита:

— Искате ли да отидем да нахраним китайските затворници? Много е интересно! Това е едничкото развлечение, действително оригинално и изящно, което имаме в този затънтен кът на Китай... Желаете ли, миличкий?

Аз се чувствувах уморен, с натежала глава, цялото ми същество бе обхванато от треската на тоя ужасен климат. Освен това разказът за

смъртта на Анни ме разстрои. А и топлината навън беше смъртоносна като отрова.

— Драга Клара, но аз още не съм се окопитил от дългото пътешествие по тия безкрайни равнини, по тия неизбродни лесове... А пък това слънце... От него се боя повече отколкото от смъртта! И после аз тъй бих искал да ви принадлежа изцяло. И вие да ми принадлежите... Сега...

— Прекрасно! Ако бяхме в Европа и ако бях поискала да ме придружавате в театъра, вие не бихте се двоумили... Но това е много по-интересно...

— Бъдете добра!... Желаете ли утре!

— О, утре — отвърна Клара учудено и с кротък упрек. — Утре! Нима не знаете, че утре е невъзможно? Утре? Това е строго забранено. Вратите на ареста са затворени даже за мене. Затворниците можем да нахраним само в сряда; как не знаете това? Ако не отидем днес, има да чакаме цяла седмица! Да отидем, мой обожаем мързеливко... О, да отидем, моля ви се... Вие заради мен можете да дойдете...

Тя се приповдигна на възглавниците... Робата ѝ се отвори и под талията ѝ през прозрачния плат прозря огненочервеното ѝ тяло. С краищата на пръстите си от една златна бонбониерка, сложена на лакираната подложка, тя измъкна прахче хинин и като ми каза да се доближа до нея, нежно го поднесе на устните ми.

— Ще видите как ще ви възбуди... Тъй ще ви възбуди! Не можете си представи, драги... И как ще ви обичам тая вечер... Как лудо ще те обичам тая вечер! Прегърни, миличкото ми сърце... Прегърни...

И като ме видя печален и колеблив, какъвто бях по-рано, за да сломи моята съпротива, тя каза с мрачен блясък в очите:

— Слушай!... Аз съм виждала как бесят в Англия крадците, виждала съм бой с бикове и погубването на анархистите в Испания... В Русия съм гледала как казаците убиват с нагайки млади и хубави момичета... В Италия видях живи привидения, призраци на глада да изравят от гробищата труповете на умрели от холера и лакомо да ги ядат... В Индия на брега на една река видях хиляди съвършено голи същества да се гърчат и умират от ужасите на чумата... Една вечер в Берлин видях как една жена, която обичах, едно великолепно създание в розово трико, биде разкъсана от лъв в клетката... Всички ужаси и

всички човешки мъки аз съм ги видяла... То бе прекрасно! По-хубаво от това не съм виждала, разбираш ли? Това — китайските затворници... То е нещо по-изящно от всичко!... Не можеш да си представиш... Анни и аз не изпуцахме ни една сряда да не отидем... Ела, моля ти се!

— Ако туй е толкова хубаво, моя драга Клара, и ако ви прави такава удоволствие — отвърнах меланхолично, — да отидем и да нахраним затворниците...

— Наистина, ти искаш?

Клара не скри своята радост, като плесна ръце, подобно на дете, на което бавачката е позволила да мъчи някое кученце. После скокна на коленете ми, галена и хищна, обви голите си ръце около шията ми... Косите ѝ ме забулиха и ослепиха със своите златни пламъци и упоителни аромати...

— Колко си мил... драги... обичний... Целуни ме по устните... Целуни ми шийката... Целуни ми косите... миличко ми коцкарче!

Косите ѝ издаваха нещо животинско и могъщо, в техните милувки имаше толкова електричество, че един само техен допир до кожата ми ме правеше веднага да забравя и треска, и умора, и скръб... Чувствувах кръвта ми да се запалва от героичен жар и нови сили...

— Как ще се забавляваме, душичке... Когато отивам при затворниците, главата ми се замайва. Цялото ми тяло се разтърсва, както когато любя... Струва ми се, че се спускам в дълбочините на моето тяло... Твоите устни... Дай ми твоите устни... твоите устни...

И лека и подвижна, безсрамна и весела, съпроводжана от червеното куче, тя отиде да се съблече с помощта на слугините си...

Аз вече не бях печален, не бях уморен... Целувката на Клара, вкусът ѝ, който остана на устните ми като магическия вкус на опиум, умъртви моите страдания, регулира пулса на треската ми, отдалечи чудовищния образ на умрялата Анни. Аз разгледах градината със спокоен поглед.

Спокоен ли?

Едва Клара изчезна зад дърветата на градината, когато почувствувах угризение на съвестта, задето се върнах. Защо се върнах? На какво безумие, на каква низост се подчиних? Веднъж тя ми каза, спомняйте си, на парахода: „Когато се почувствувате много нещастен, вие ще си отидете!“ Мислех, че съм се освободил от моето позорно

минало, ала всъщност бях слабо и неспокойно дете... Нещастен? Да! Бях нещастен, защото трябваше да понеса най-страшна трудност, да изпитам най-ужасно отвращение от самия себе... И аз заминах! Благодарение на насмешката на съдбата, която наистина ме преследваше, аз се възползувах, за да избягам от Клара, като премина през Кантон с английската мисия — мен решително ми вървеше на мисии, — която отиваше да изучи малко познатите местности на Аннам... То беше забрава може би... и може би смърт. В продължение на две години, две дълги и ужасни години аз вървях, вървях... И това не бе нито забрава, нито смърт. Въпреки умората, опасностите и проклетата треска нито за един ден, ни една минута не можах да се изцера от страшната отрова, която бе вляла в кръвта ми тая жена, за която чувствах, че това, което ме привързваше към нея, което ме приковаваше, бе ужасяващото разлагане на нейната душа и нейните любовни престъпления; тя бе едно чудовище и аз я обичах именно защото бе чудовище! Аз мислех — дали наистина мислех? — да се издигна чрез нейната любов, но паднах по-ниско, на дъното на отровната бездна, от която, веднъж вдъхнал изпаренията ѝ, никога няма измъкване. Често в дълбочините на горите, измъчван от треската, под покрива на палатката, опитвах да убия с опиум чудовищния и неизгладим образ, но опиумът ми го представяше по-ясен, по-жив и по-повелителен... Тогава аз и пишех безумни, оскърбителни и проклинащи писма, в които най-жестокото презрение се смесваше с най-робско обожание... Тя ми отговаряше с прелестни, наивни и сълзливи писма, каквито понякога получавах в града и на постовете, през които минавахме. Тя ми пишеше, че е нещастна, задето съм я оставил, плачеше, молеше се, викаше ме; намираше за себе си едно извинение: „Разбери, драги ми, моята душа не принадлежи на твоята отвратителна Европа. Аз нося в себе си душата на стария Китай, която е много по-хубава... Не е ли жалко, че ти не можеш да разбереш това?“ Аз узнах от едно нейно писмо, че е напуснала Кантон, защото не можела да живее без мене, и се поселила с Анни в един град по на юг от Китай, в един „очарователен град“... И аз се върнах при нея, като убиец, който отива на мястото на своето престъпление...

Смях в листата, леки викове... кучешко скачане... Това бе Клара, облечена наполовина по китайски. Сивогълбова копринена блуза,

осеяна със слабо позлатени цветя, обвиваше с хиляди гънки разкошните форми на стройното ѝ тяло. На главата си имаше голяма шапка от бледа слама, изпод която лицето ѝ се подаваше като розов цвят на светла сянка. Малките ѝ крачка бяха обути в обуца от жълта кожа. Когато се завърна, като че ли стана експлозия на парфюми.

— Нали ви се виждам смешно облечена? О, печален европейец, който, откакто се е върнал, ни веднъж не се е засмял... Не съм ли хубава?

И понеже не станах от креслото, дето бях се изтегнал:

— Бързо! Бързо!... драги ми... Дълга обиколка ни предстои... Ръкавиците ще си сложа по пътя... Да вървим... хайде!... Не, не ти!... — добави тя, като избутваше полека кучето, което джавкаше, скачаше и въртеше опашка.

Повика един от слугите и му поръча да ни следва с кошницата за месо и с малка вилица.

И ние тръгнахме, изложени на слънце, едно ужасно слънце, което ми притискаше главата като оловна каска, йод него чернееха тревите и веяха всички божури в градината.

II

Затворът е от другата страна на реката, която при излизането си от града бавно и зловещо влече своите заразени черни води между ниски брегове. За да се отиде там, трябва да се направи една голяма обиколка и да се дойде до мястото, дето всяка сряда се отваря за голямата навалица от елегантно облечени персони пазара на месо за затворниците.

Клара вървеше бързо, без да ме съжалява, че съм уморен и без да обръща внимание на слънцето, което въпреки чадърите прежуряше кожата ни. Тя вървеше непринудено, гъвкава, смела и щастлива. Понякога с тон на шеговит упрек ми казваше:

— Как бавно вървите, драги... Вие просто не се движите... Само дано не са отворени вратите, докато отидем, и не са натъпкани затворниците, това ще бъде ужасно! О! Как бих ви намразила!

От време на време ми даваше хапчета за усиление дишането и с

насмешлив поглед казваше:

— О, женчо! За нищо негоден женчо!

После, полузасмяна, полусърдита, отново завързваше... Аз с усилие я следвах. На няколко пъти спирах да си поема дъх. Струваше ми се, че вените ми ще се пръснат и че сърцето ми ще избухне в гърдите.

А Клара повтаряше със своя чуруликащ глас:

— Женчо! За нищо негоден женчо!...

Пътеката ни заведе до кея на реката. Два големи парахода стоварваха въглища и европейски стоки. Няколко гемии се приготвяха за лов на риба. Многобройна флотилия от сампанги с пъстри покриви, хвърлили котва, дремеше, полюшвана от плисъка на водата. Ни намек за вятър не се чувствуваше във въздуха.

Този кей ме погнуси с мръсотията си. Воня, псувни, звуци на флейта, кучи лай — всичко това долиташе до нас из дълбочините на околните бордеи, чайни, кръчми за всякаква сбирщина, разбойнически свърталища, подозрителни кантори. Смеейки се, Клара ми показва едно дюкянче, дето продаваха каладиеви листа, порции от плъхове и кучета, воняща риба, мършави пилета, нанизани на шиш банани и окървавени прилепи. Колкото повече се приближавахме, толкова вонята ставаше по-нетърпима и нечистотиите по-големи; по реката се притискаха и трупаха гемии, бутаха се със зловеците клюнове на носовете си и преплитаха съдраните останки на жалките си платна. Тези гемии обитаваше свят от рибари и пирати — тия ужасни морски демони с опушени лица, с червени от бетел устни и с поглед, който предизвиква тръпки. Те играеха на домино, виеха и се биеха; други, по-мирни, чистеха риба, нанизваха я на върви и простираха да съхне на слънце. Трети обучаваха маймуни на разни забавни и безсрамни фокуси...

— Интересни са, нали? — каза Клара. — Те са тук повече от тридесет хиляди. Няма друг подслон, освен гемии. Дявол ги знае от какво живеят!

На моста зрелището се смени, ала миризмата се усили, свойствена за целия Китай, която в градовете, по горите и полетата постоянно навява мисли за тленност и смърт.

Малки лавки, подобни на пагоди, палатки във форма на къшкови, облепени със светли копринени платове, огромни чадъри, забучени на

колове и подвижни ветрила се натискат едни други. В тези лавки, под тези палатки и чадъри тлъсти търговци с хипопотамови кореми, в жълти, сини и зелени дрехи, виейки и тропайки по гонговете, за да привличат купувачи, продаваха всякаква мърша: умрели плъхове, удавени кучета, късове от сърни и коне, разложени птици, небрежно струпани на широки бронзови тави.

— Тук... тук... тук! Тук елате! Гледайте! Избирайте си!... По-добро никъде няма да намерите. Никъде няма по-развалено!

Бъркаха в тавите и размахваха като знамена на дълги железни куки отвратителните късове месо и с ужасни гримаси, усиловани от червените белези по лицата им, нашарени като маски, повтаряха посред бесния вой на гонговете и виковете на конкурентите:

— Тук... тук... тук! Тук елате! Гледайте! Избирайте си! По-добро никъде няма да намерите! Никъде няма по-развалено!

Току-що излязохме на моста и Клара каза:

— Виждаш ли, закъсняхме. Ти си причина! По-скоро.

Безбройна тълпа от китайки и между тях няколко англичанки и рускини — мъже имаше много малко, и то носачи — гъмжеше на моста. Рокли, бродирани с цветя и пеперуди, разноцветни чадъри и подвижни като паници ветрила, смях, виковете, веселие, блъсканица — всичко се вълнуваше, задиряше, пееше, веселеше под слънцето като на празник на живота и на любовта.

— Тук... тук... тук! Тук елате...

Клара току се втурваше из най-гъстата навалица. С видимо удоволствие тя понасяше блъсканицата и, така да се каже, насилието на тая тълпа. Изведнъж тържествено се провикна:

— Гледай, драги, роклята ми е цяла изпокъсана... Това е прелестно!

С голяма мъка си пробихме път за лавките, заобиколени от тълпата, която, струваше ми се, искаше да ги вземе с пристъп и да ги разграби.

— Гледайте и избирайте! Никъде няма да намерите по-добро.

Клара взе вилицата от ръката на носача, който ни следваше с прелестната кошничка, и почна да бодне късове от тавата.

— Избирай и ти! Избирай, миличкия ми!

Едва не изгубих съзнание от ужасната воня на лешовете, която

разнасяха тия лавки със своите тави. Цялата тая тълпа бърникаше, трупаше се на мършата като на цветя.

— Клара, мила Клара! — молех я. — Да се махнем от тука, моля ви се!

— О! Колко сте бледен! Защо? Нима това не ви забавлява?

— Клара... Драга Клара! — настоявах. — Моля ви се, да се махнем оттук!... Не мога повече да понасям тази воня.

— Но в тази воня няма нищо отвратително, драги... Това е просто миризмата на смъртта!

Тя се чувствуваше като у дома си. Никакво отвращение нямаше на бялото ѝ лице, нежно като черешов цвят. По замъглените ѝ от страст очи, по свиването и разпуцането на ноздрите ѝ изглеждаше като да изпитва някакво любовно наслаждение. Тя поемаше с удоволствие като аромат вонята на мършата.

— Какво прекрасно парче!

С грациозни движения тя напълни панера с отвратителното месо.

III

Затворът е построен на брега на реката. Четириъгълната му стена загражда пространство по-голямо от сто хиляди квадратни метра. Ни един прозорец, ни едно отворстие, освен огромните врати, украсени с червени дракони и снабдени с тежки железни ключалки. Четвъртитите кули на пазачите, с издигнати един над друг покриви, с изтегнати клюнове, очертават четирите ъгли на зловещата стена. Други, по-малки кули, се изреждат на еднакво разстояние една от друга. Нощем всичките блясват като фарове и хвърлят своята предателска светлина върху равнината и реката.

Зад затвора, надалеч, твърде надалеч, чак до планината, която опасва хоризонта като с тъмна ивица, се разстила необятна камениста равнина с малки възвишения ту с тъмнокафяв цвят, ту с цвят на засъхнала кръв; равнина, по която растат само сухи кленове, синкави трънаци и хилави вишни, които никога не цъфтят. Безкрайна скръб! Задавяща печал! Осем месеца през годината небето е гълъбово с червен оттенък, като да отразява един вечен пожар; ни един капризно

блуждаещ облак не нарушава неговата девствена чистота. Слънцето опича почвата, рони скалите, разсипва камъните, които пращят под краката като стъкло и пушат искри. Ни една птица не се осмелява да прелети през тази нагорещена въздушна пещ. Там обитават само невидими организми, гъмжило от микроби, които привечер открито се появяват във формите на треската, чумата и смъртта!

Какъв контраст с противоположния бряг, където почвата, тлъста и богата, покрита с бостани и овощни градини, отглежда гигантски дървета и великолепни цветя!

На края на моста, за наше щастие, намерихме един паланкин, който ни пренесе през нажежената равнина до затвора, чиято врата беше още затворена. Едно отделение полицаи, въоръжени с копия, с жълти превръзки и с грамадни щитове, зад които почти не се виждаха, задържаха нетърпеливата и многочислена тълпа, която всяка минута растеше. Под разпънати палатки едни пиеха чай, други хрупаха прекрасни бонбони — цвят от рози и акации, замесен с рядко миризливо тесто, втвърдено със захар. Под чадъри музиканти свиреха на флейта, поети декламираха стихове; в същото време пунка, движейки нагорещения въздух, разнасяше приятен хлад, който полъхваше по лицата. Търговци продаваха картини, изобразяващи старите легенди за престъпления, смъртни наказания и мъчения, шампи и играчки от слонова кост, невероятно безсрамни. Клара купи някои шампи и играчки и ми каза:

— Виждаш ли, че китайците не са варвари, както ги обвиняват, а са, напротив, по-цивилизовани и от нас; те по-добре от нас разбират логиката на живота и хармонията на природата... Според тях в акта на любовта няма нищо срамно, за да се скрива... Напротив, те го възхваляват и възпяват всичките му движения и милувки... Също като старите народи, за които *fallus* съвсем не е символ на позор и разврат, а е бил божество... Виж колко много губи западното изкуство, като му се забраняват дивните прояви на любовта. У нас еротиката е бледа, глупава и студена като лед... Колкото до тебе, ти си един любовник по европейски маниер, една бедна, робска и студена душа, на която католицизмът глупава е насадил страх от природата и омраза към любовта... Той е изкривил, извратил е в тебе смисъла на живота.

— Мила Клара — възразих й. — Нима е естествено да търсите

сладострастие тук и да възбуждате вашите желания от ужасното зрелище на скръбта и смъртта? Не е ли в това извращението на тая природа, чийто култ величаеете? Или може би оправдавате така онова, което във вашата чувственост е престъпно и чудовищно?

— Не! — рязко отвърна Клара. — Любовта и смъртта е едно и също нещо! Разлагането е вечно възраждане на живота. — Замълча, после попита: — Но защо ми говориш така? Колко си чуден! — И с гримаса прибави: — Тежко ми е, че нищо не разбираш!... Как още не си почувствувал, че не искам да кажа в любовта, а в сладострастието — тази висша форма на любовта — се откриват и изострят умствените способности на човека... Че благодарение изключително на сладострастието достигаш съвършеното развитие на личността? Нима ти никога не си намирал за красиво престъпление извършването на любовния акт? Издигането на твоята личност над всички обществени предразсъдъци, над всички закони, над всичко в света? И ако ти не си мислил за това, защо извършваш тоя акт?

— Да споря нямам сила — измърморих. — Струва ми се, че изпитвам някакъв кошмар... Това слънце, тази тълпа, тази воня. И твоите очи. Ах, твоите очи... Мъчителни и сладострастни... И твоят глас, и твоите престъпления... Всичко ме ужасява... влудява!...

Клара се усмихна иронично.

— Бедничкото ми! — въздъхна тя насмешливо. — Когато бъдеш в обятията ми довечера, ти няма да говориш така, нали? И как само ще те обичам!

Тълпата все повече се оживяваше. Бонзи, приклекли под чадъри, разстилаха около си дълги червени роби, сякаш са кървави локви, бясно биеха гонгове и с груби псувни обсипваха минаващите, които, за да се отърват, набожно хвърляха в металически тави монети.

Клара ме заведе под една палатка с изображения на цветове от праскова, настани ме да седна до нея върху куп възглавници и като милваше главата ми със своята електризираща, опияняваща и даваща забрава ръка, каза:

— Боже мой! Колко се протака туй, мили! Всяка седмица все същото... Ужасно бавят отварянето на вратата... Защо мълчиш? От мене ли се боиш? Доволен ли си, че си дошъл? Доволен ли си от моите милувки, мило ми обожаемо коцкарче? О, твоите прекрасни, уморени

очи! Това е от треската... и от мене, да? Кажи, от мене ли? Искаш ли чай? Искаш ли още едно бонбонче?

— Бих желал да ме няма тук... Бих желал да заспя!

— Да заспиш! Какъв си чудак! О! Ти ей сега ще видиш колко е хубаво! Колко е ужасно! И какви странности... Какви дивни желания поражда туй! Оттук ще се върнем по реката в моята сампанга и ще пренощуваме в една плаваща цветопродавница... Искаш ли? Не?

Тя леко ме удари по ръцете с ветрилото.

— Но ти не ме слушаш? Защо не ме слушаш? Ти си бледен и тъжен... — Тя се преви до мен гъвкава и галена: — Ти не ме слушаш, мръсно! Ти даже не ме галиш! Погали ме, драги! Виж колко са студени и твърди гърдите ми...

И с по-тих глас, като впери в мен огнения поглед на зелените си очи, сладострастна и кръвожадна, тя изрече:

— Преди осем дни... видях необикновено нещо. Биха с пръчки един човек за кражба на риба. Съдията късо отсякъл: „Не винаги, който носи риба, е рибар!“ И осъдил човека на смърт чрез бой с железни пръчки... За една риба, драги... Туй стана в Градината на мъките... Представи си, човекът бе коленичил на земята, а главата му опираше на един дръвник, съвършено чер от засъхнала кръв... Гърбът му бе гол, с цвят на старо злато! Стигнах тъкмо в момента, когато един войник го върза с дългата коса за една халка. Около осъдения друг войник нажежаваше на огнище желязна пръчка. И ето... Слушай внимателно!... Чуваш ли ме? Когато пръчката се нагря до червено, войникът започна с всички сили да шиба човека по гърба. Във въздуха се чуваше: шшт! Пръчката проникваше дълбоко в мускулите, които се гърчеха и изпущаха тънък червеникав дим... Разбираш ли? После войникът остави пръчката да изстине в месата, които се издуха и скапваха. Когато истина, силно я издърпа заедно с късчета окървавено месо. Човекът надаваше ужасни викове от болки. Войникът отново започна операцията. И я повтори петнадесет пъти! А на мене ми се струваше, душичке, че пръчката при всеки удар се забива в моето тяло. Това бе тъй ужасно и приятно!

И понеже мълчах, повтори:

— Това бе тъй ужасно и приятно! Ако знаеш колко бе красив този човек... И колко силен! Какви мускули като на статуя имаше. Целуни

ме, драги... целуни ме де!

Очите на Клара примряха. Изпод полузатворените клепачи прозираше само бялото им. Тя добави:

— Той не мърдаше... Гърбът му изглеждаше вълнообразен... Ах! Твоите устица! — Миналата година видяхме с Анни нещо още по-чудно... Видяхме човек, който бе изнасиллил майка си и след това разпрал с нож корема ѝ. Изглежда, беше луд. Осъдиха го на смърт чрез гъделичкане. Да, драги. Не е ли чудно? На чужденците не е позволено да присъствуват при това наказание, което впрочем днес много рядко се прилага. Но ние подкупихме пазача и той ни скри зад една преградка. Всичко видяхме. Лудият беше проснат на една много ниска маса и завързан с яки въжета. Устата му бяха запушени и той не можеше нито да се помръдне, ни да вика... Една не млада и не красива жена с важно лице и цяла облечена в черно коленичи до лудия. Тя взе своята пръчка и пристъпи към работата си. О, милий! Помисли!... Четири часа ласки, ужасни и умели, при което лицето на жената си оставаше невъзмутимо и сурово! Осъденият издъхна, след като повърна струя кръв, която опръска цялото лице на палача. Никога не съм виждала нещо по-ужасно, толкова ужасно, че Анни и аз припаднахме... Винаги мисля за това!...

С вид на съжаление тя прибави:

— Тази жена имаше на единия пръст пръстен с голям рубин, който през време на наказанието мърдаше на слънчевите лъчи като малко червено и игриво пламъче... Анни го купи... Сега не знам къде е, но много бих желала да го имам.

Клара замълча — навярно си представяше кървавите и нечисти образи на това страшно възпоминание.

След няколко минути в палатките и сред тълпата се вдигна шум. През натежалите клепачи, които, въпреки волята ми, почти бяха затворени под влиянието на ужаса от току-що чутия разказ, видях дрехи, чадъри, ветрила, щастливи лица и лица с печата на проклятието да се движат, вълнуват и изчезват. Това приличаше на множество разпилени цветя, на летежа на приказни птици...

— Вратата, сърце мое! — извика Клара. — Отварят вратата! Ела, ела скоро! Моля те, не бъди вече печален! Мисли за всички тия хубави неща, които ей сега ще видиш и за които ти разказах!

IV

Вратата на затвора водеше в широк и тъмен коридор. От дъното на коридора, но не от самия коридор, а отнякъде по-далече, долитаха глухи, смекчени от разстоянието звукове на камбана. Като ги чу, Клара се зарадва и плесна с ръце.

— О, възлюбени! Камбаната! Камбаната... Потръгна ни... Не бъди вече печален... Не бъди вече болен, моля ти се!

Тълпата така яростно нахлуваше в затвора, че стражарите с мъка въдворяваха що-годе тишина. Още по-възбудена от звуковете на камбаната, за която и не ми идваше на ум да я попитам защо звъни, какво означава тоя глух погребален звън, защо ѝ доставя толкова радост, Клара решително се втурна в тая бъркотия.

— Камбаната!... Камбаната!... Върви де!...

Но ние не се и помръдвахме, въпреки усилието на носачите, които със силни удари на лактите се мъчеха да проправят път на своите господари. Някои се псуваха и немилостиво дърпаха косите си, други с ловките движения на хищни животни се промъкваха из тая гора от хора, бъркаха по джобовете, прерязваха кесиите, вземаха скъпоценностите и изчезваха с плячката.

— Камбаната!... Камбаната! — повтаряше Клара.

— Каква камбана?...

— Ще видиш... Това е сюрприз!

Миризмата, която излъчваше тълпата, смесица от миризма на тоалетна стая, от скотобойна, от воня на мърша и благоухание на живи тела ме ужасяваше и вцепеняваше ума. Аз изпитвах същото състояние на летаргическо вцепенение, което чувствувах толкова често в горите на Аннам, когато привечер миризмите излизат из дълбочините на земята и заплашват със смърт всяко цветенце, всеки лист, всяка тревица... Притискан, тласкан от всяка една страна, едвам дъхащ, идваше ми да припадна.

— Клара!... Клара! — повиках я.

Тя ми даде да помириша някаква сол за усиляване, която ме посъживи. Колкото до Клара — нямаше ѝ нищо, бе твърде радостна

сред тая тълпа, чиито миризми вдъхваше и понасяше най-отвратителните съприкосновения с едно сладостно опиянение. Със своето страстно и трепетно тяло тя цяла се отдаваше на блъсканицата и се радваше, че късат роклята ѝ. По бялото ѝ лице изби ярка румена окраска; очите ѝ светеха, замъглени от чувственост; устните ѝ набъбваха като пъпки, готови да разцъфнат... Тя ми каза с насмешливо състрадание:

— О, женчо... женчо... женчо!

След блестящата и ослепителна слънчева светлина коридорът, където влязохме, ми се стори отначало доста тъмен. Тъмнината обаче малко по малко изчезваше, тъй че можех да се ориентирам.

Коридорът бе широк и осветен отгоре. През мъждивите стъкла се процеждаше слаба светлина. Стените сълзяха като в подземна пещера. Пясъкът, с който бяха застлани раменните плочи на коридора, ми се стори на краката, обгорени от каменистата равнина, мек и нежен, като пясъка на морските дюни... Дишах с наслада. Клара ми каза:

— Ти виждаш колко са любезни тук със затворниците. Поне са на хлад.

— Но къде са те? — попитах. — Наляво и надясно виждам само стени.

Клара се усмихна.

— Колко си любопитен!... Ти си станал по-нетърпелив от мене. Почакай, почакай малко. Сегичка, драги.

Тя спря и ми посочи дъното на коридора; очите ѝ заблестяха ноздрите ѝ се разшириха; нададе ухо като коза, която се ослушва в гората.

— Чуваш ли?... Това са те!... Чуваш ли?...

До мене долетяха, заглушавайки шума на тълпата, жалби, дрънчене на вериги, въздишки, продължителен и страшен рев на диви зверове. Всичко това сякаш излизаше из дълбочините на стените, изпод земята, неизвестно откъде.

— Чуваш ли? — подзе Клара. — Това са те... Ей сегичка ще ги видиш. Да се доближим! Хвани ме под ръка... Добре гледай... Те са... Те са...!

Отново тръгнахме, придружени от носача, който внимателно следваше движенията на своята господарка. Ужасната воня на месото

също ни придружаваше; тя не ни оставяше и даже се усилваше още повече от другите миризми, които със своята амонячна стипчивост дразнеха очите и гърлото.

А там, далеко, камбаната продължаваше да звъни бавно и тихо, с глухи звукове, като жалбата на някой умиращ. Клара потрети:

— О, тази камбана!... Той умира... Той умира, драгий ми... Може би ще го видим!

Изведнъж почувствувах пръстите й нервно да се впиват в кожата ми.

— Миличкият ми! Надясно!... Какъв ужас!...

Бързо обърнах глава... Адът разкриваше своите бездни.

Надясно, в стената, имаше обширни килии или, по-точно, обширни клетки с железни решетки, отделени една от друга с дебели каменни прегради. Във всяка една от първите десет клетки имаше по десет затворника и всички представляваха едно и също зрелище. Шията им носеше по една толкова широка халка, че трупът им не се виждаше; човек би казал, че ужасните им живи глави са отрязани и положени на маси. Приклекнали сред своите нечистотии, с оковани ръце и нозе, затворниците не можеха ни да се протегнат, ни да легнат, ни да си отдъхнат. Най-малкото помръдване изместваше нашийника върху ожуления им и окървавен от болки врат, като ги караше да вият от болки и ту да ни обсипват с оскърбления, ту да отправят жалби към Бога. Аз онемях от ужас.

С очарователен трепет и изящни движения Клара забодеше няколко късчета месо от кошницата на носача и грациозно ги подхвърли през решетката на клетката. Десет глави едновременно се извърнаха върху нашийниците, които се изместиха; едновременно двадесет чудовищни очи отправиха към месото страшни погледи, погледи на ужас и на глад. След това един и същи вик на болка се изтръгна из десетте изкривени уста. Съзнавайки своето безсилие, затворниците повече не се движеха. Те държаха главите си малко наведени, сякаш готови да се търколят по наклона на нашийниците; измършавелите им и бледи лица бяха схванати в една вкоченена гримаса, в която се криеше като че ли някаква няма подигравка!...

— Те не могат да ядат — обясни Клара. — Те не могат да достигнат месото, дявол да го вземе!... То се знае, с тези нахлузени на

врата им машинарии... Всъщност това не е ново... Това са мъките на Тантал, удесеторени от ужасите на китайското въображение...

Тя хвърли още един къс месо, който падна на края на един от нашайниците, като малко го позаклати... Чу се глухо ръмжене; една по-жестока и по-отчаяна омраза се запали едновременно в двадесет очи... Клара инстинктивно се отдръпна.

— Виждаш — продължи тя с един по-малко уверен тон. — Това, дето им давам месо, ги забавлява... Малко ги разтушава, горките... Развлича ги... Да продължим...

Попитах:

— Какви престъпления са извършили тези същества, за да ги подлагат на такива мъки?

Клара отговори разсеяно:

— Не знам... Може би са невинни или вероятно за малка работа... Мисля, че за дребни кражби от търговците. Впрочем, това са изключително прости хора, скитници по пристанището, бедняци! Те малко ме интересуват. Но има и други. Ти сегичка ще видиш моя поет. Да, аз имам тук един любимец. Той е поет! Нали това е забавно? Написал е чудна сатира против един княз, който окрал хазната. Мрази англичаните. Една вечер, преди две години, го доведоха при мен. Декламираше чудесни неща. Прочут е главно като сатирик. Ти ще го видиш, по-прекрасен е от всички. Ако само не е вече умрял! Дявол да го вземе! В това няма нищо чудно при такъв режим... Това, което ме огорчава, е, че той вече не ме познава!... Говоря му, декламирам му неговите поеми, но той и тях не познава... Това е ужасно, нали? Всъщност то е и забавно!

Отляво на коридора, срещу всяка килия, видях издълбани дълбоки ниши. В тях имаше цветна дървена скулптура, която изобразяваше със страшен реализъм, свойствен на изкуството на крайния изток, всички практикувани в Китай наказания: обезглавяване, удушаване, одиране кожата на жив човек, насичане тялото на късове... всички луди измислици, достигащи своята цел с математическа точност и придаващи на науката за мъченията изтънченост, неизвестна на нашата западна кръвожадност, която Впрочем е достатъчно изобретателна. Този музей на ужас и отчаяние, където нито едно проявление на човешката жестокост не е забравено, непрестанно, всяка минута, с точните си

изображения напомняше на затворниците за поразяващата със своята жестокост смърт, на която ги обричаха техните палачи.

— Защо гледаш тия работи! — каза Клара с пренебрежителна гримаса. — Това е просто едно боядисано дърво, драги... Гледай тук действителността. А, ето моя поет!

И тя спря пред една клетка.

Дълги костеливи ръце бяха се впили в решетката и напомняха сухите пръсти на препарирана птица: някакво бледо лице, измършавяло, с изпъкнали скули, изопната гангрениясала кожа, с увиснали устни и озъбени челюсти, бе се прилепило до решетката. Всяка човешка следа бе заличена завинаги от това същество. Неговите кървясали очи, неговите ноктести и покрити с корясали рани ръце ме уплашиха. Инстинктивно се отдръпнах назад, за да се отърва от зловонния дъх на устата му и от одраскване на ноктите му. Но Клара веднага ме дръпна към клетката. В дъното ѝ пет живи същества, които някога са били човеци, вървяха напред и назад, с голи тела и почернели от рани и засъхнала кръв глави. Те се задъхваха, лаеха, виеха и напразно се мъчеха със силни удари да съборят масивната каменна преграда. После отново започваха да ходят, да се огъват като хищници и да правят безсрамни движения като маймуни. Отвесна преграда скриваше долната част на тялото им, а от невидимия под излизаше задушлива, убийствена воня.

— Здравсти, поете! — каза Клара на страшното лице. — Добра ли съм, а? Дойдох да те видя още веднъж, драги клетнико! Познаваш ли ме коя съм? Не? Но аз съм красива и цяла една вечер съм те обичала!

Лицето не мръдна. Очите му не изпущаха кошницата с месото. От гърлото му излизаше сумтене на животно.

— Ти си гладен? — продължи Клара. — Аз ще те нахраня... за тебе съм избрала най-хубавите късове на пазара... Но предварително искаш ли да чуеш твоята поема „Трите другарки“... Искаш! Това ще ти достави удоволствие.

И тя започна:

„Аз имам три другарки.

Умът на първата е подвижен като бамбуков лист.

Нейният нежен и игрив нрав прилича на пресетия цвят на евлалия.

Очите ѝ напомнят лотоси.
Гърдите ѝ са твърди като лимони.
Косите ѝ, оплетени в една плитка, падат на златните ѝ рамене като
черна змия.

Гласът ѝ е сладък като планински мед.

Слабините ѝ са тънки и гъвкави.

Бедрата ѝ са валчести като гладко бананово стебло.

Вървежът ѝ е като вървежа на весело слонче.

Тя обича наслажденията, умее да ги създава и да ги разнообразява!

Аз имам три другарки.“

Изведнъж Клара го попита:

— Ти не помниш? Ти не обичаш вече моя глас?

Лицето не мръдна... Изглежда, нищо не чуваше. Погледът му
жадно се впиваше в ужасната кошница, а езикът му мляскаше, слюнката
му течеше.

— Та... слушай по-нататък! — каза Клара. — После ще ядеш,
виждам, че си много гладен!

И продължи с бавен и ритмичен глас:

„Аз имам три другарки.

Втората има разкошни коси, които блестят и се вият на дълги
копринени гирлянди.

Нейният поглед би смутил бога на любовта.

И би направил да се червят младите пастирки.

Тялото на тая грациозна жена е змиевидно като златна лиана.

Нейните обици са украсени със скъпоценни камъни.

Както е украсено цветето със скреж през слънчево скрежовито
утро.

Облеклото ѝ е лятна градина и храм в празничен ден.

Гърдите ѝ са твърди и изпъкнали и лъщят като две златни вази,
пълни с упоителни напитки и замайващи аромати.

Аз имам три другарки.“

— Уа!... уа!... — залая лицето; другите пет затворника, които се
движеха назад-напред из клетката, заповтаряха зловещия лай.

Клара продължи:

„Аз имам три другарки.

Косите на третата са оплетени и навити на главата.

Те никога не са изпитвали нежността на благоуханните масла.

Лицето ѝ е безформено и изразява страст.

Тялото ѝ прилича на свинско тяло.

Тя винаги е сърдита.

Тя винаги дърдори и се кара.

Гърдите и коремът ѝ миришат на риба.

Тя е нечистоплътна.

Тя е лакома и пие без мяра.

Очите ѝ са мътни и винаги гуреливи.

Леглото ѝ е по-мръсно от папунеково гнездо.

И нея именно аз обичам.

Нея обичам, защото има нещо много по-тайнствено и по-привлекателно от красотата:

то е разложението.

Разложението, от което произлиза вечната топлина на живота.

От което се изработва вечната смяна на метаморфозите.

Аз имам три другарки.“

Поемата свърши. Клара млъкна.

Без да сменя жадния си поглед от кошницата, лицето не преставаше да лае до края на последната строфа. Клара се обърна към мен и скръбно каза:

— Виждаш... Той всичко е забравил! Той не помни ни стиховете си, ни мене... Устните, които съм целувала, не могат вече да говорят по човешки... Това е ужасно!

Тя избра от кошницата най-добрия и най-големия къс месо и като се изви грациозно, подаде го на върха на вилицата на измършавялото лице, очите на което блестяха като горещи въглени.

— Яж, бедни поете! — каза тя. — Яж!

С движенията на изгладнял звяр поетът сграбчи с ноктите си ужасния и вонящ къс месо и го поднесе към устата си; месото за минутка увисна на устата, напомняйки куче, което лакомо унищожава

мърша. Но скоро клетката се раздруса от рев и бой. Това бяха голите тела — изподрани с нокти и с тъй обезобразени лица, те се бореха за месото! После всичко изчезна... Само от дъното на клетката шум от боричкане, свирещи гърди, пресипнало дишане, тропот, трошене на кости, предсмъртно хъркане... От време на време се показваше някоя глава с пляквата в устата и изчезваше... И пак лай, и пак предсмъртно хъркане... После всичко буквално замря.

Клара се притискаше до мене, цяла трепереше.

— Ах! Драгий мой!

Извиках:

— Хвърли им всичкото месо... Нали виждаш, че ще се изпотрепят!

Тя ме прегърна и се уви около мене.

— Целуни ме... Погали ме... Това е ужас! Това е много страшно!

Нищо не се чува вече... Вярваш ли, че всички са измрели?

Когато се обърнахме към клетката, бледото измършавяло и окървавено лице ни гледаше тържествуващо. Остатъци от месото висяха на устата му, размесени с кървава плюнка. Дишаше тежко.

Клара го аплодира; гласът ѝ още трепереше.

Я го гледай! Моят поет! Той е по-силен от всички!

Тя му хвърли всичкото месо от кошницата. Гърлото ѝ се схвана.

— Задуших се малко — каза тя. — Ти също съвсем си преbledнял, драги... Да отидем да подишаме малко пресен въздух в Градината на мъките...

Капки пот блеснаха на челото ѝ. Отри ги и помахна към поета.

— Доволна съм, че днес си най-силен от всички... Яж! Яж! Аз пак ще дойда да те навестя... Сбогом.

Отпрати носача, понеже бе вече ненужен. Без да обръщаме внимание на гъстата тълпа и без да се озъртаме насам-натам, закрачихме бързо по средата на коридора.

Камбаната все звънеше... Но звукът ѝ все повече и повече отслабваше, като лек повеи на морски вятър, като тих плач на дете, едва доловим зад преградата.

— Защо е тази камбана? Отде иде тоя звън? — попитах.

— Как?... Не знаеш?... Това е камбаната в Градината на мъките!... Представи си... Връзват осъдения... Поставят го под камбаната... И звънят с всичка сила! А когато започне да умира, звънят по-полека, по-

тихо, за да се забави смъртта... Чуваш ли?

Поисках да кажа нещо, но Клара не ми позволи.

— Не! Мълчи! Не говори нищо! Слушай, миличък! Помисли, колко ужасна ще е смъртта под звуците на камбаната! Върви с мен, но нищо да не говориш, нищо...

Когато излязохме от коридора, звънът долиташе като бръмчене на насекомо, като едвам доловим шум от криле, които се носят някъде далеч...

V

Градината на мъките заема пространно четвъртото място в центъра на затвора, заградено с каменни стени, забулени от гъсти храсталаци и пълзящи растения. Тя е направена към средата на миналия век от Ли-Пеханг, подинтендант на императорските градини и най-учен китайски ботаник. В сбирките на музея Гиме се пазят много описания, посветени на неговата слава, и много любопитни гравюри, възпроизвеждащи най-важните му работи. Чудните градини на Киев — еднички в Европа, които могат да ни задоволят — му дължат много, що се отнася до техническата страна, до цветната украса и архитектурата на пейзажа. Но и те са още далеч от чистата красота на китайските образци. Според Клара там липсва художествената привлекателност на контрастите: растителност и мъчения, цветя и кръв.

Каменистата и пясъчлива почва, каквато е цялата околна равнина, тук е изхвърлена и заменена, въпреки големите разноси, с девствена почва от другия бряг на реката. Разправят, че повече от тридесет хиляди работници са се издавили в реката през време на това колосално превозване на земя, което продължило двадесет и две години. Тези човешки жертви не отишли напразно. Техните трупове, размесени с почвата — понеже ги заравяли в нея — я обогатили със своето бавно разлагане, макар че и без това тя е превъзхождала по изобилие на естествен чернозем почвата и на най-фантастичните тропически лесове. Нейната невероятна производителност, далеч още неизтощена, се поддържа от нечистотиите на затворниците, от кръвта на умъртвените и от разните остатъци месо, което се донася всяка седмица от тълпата

посетители; тези отпадъци, внимателно събрани и изкусно преработени в специални торилници заедно с всекидневните трупове на умиращите затворници, образуват прекрасен компост, който растенията жадно поглъщат, като стават по-буйни и по-красиви. Множество вади, отбити от реката и разпределени по цялата градина, поддържат във въздуха, според нуждата на културите, хладина и влага и доставят вода на басейни и канали, дето са запазени почти навред изчезналите зоологически породи, като прочутата риба с шест гърбици, възпята от Ю Син и от нашия съотечественик, поета Роберт де Монтеско.

Китайците са неподражаеми градинари и стоят много по-горе от нашите, които със своето незначитане и престъпно кръстосване само обезобразяват растенията. Това са истински злодеи и чудно ми е защо досега в името на световния ред не са издадени против тях строги наказателни закони. Би ми било даже приятно, ако вместо бъдните убийци безмилостно гилотинираха тях: социалната „селекция“ на убийците е по-похвална и великодушна, понеже по-голямата част от нарочените жертви са стари и грозни жени и низки буржоа, съществуването на които е оскърбление за живота. Нашите градинари, освен че обезобразяват трогателната прелест на простите цветя, но са си и позволили да ги кръщават с имената на стари генерали и безчестни политици, както това е с крехкостта на розите, със сияещия като звезда повет, с небесното великолепие на делфинията, с хералдически тайнствените ириса, със срамежливите теменуги. Нерядко ще срещнете в нашите цветарници ириса с името на генерал Аршинар! Има нарциси — нарциси! — с чудовищното име Триумф на президента Феликс Фор; ружи, които без протест приемат смешното название Траур по господин Тиер; теменуги — боязливи, зиморничави и изящни теменуги, за които имената на генерал Скобелев и адмирал Авелан не са оскърбителни прякори!

Истински художници и простодушни поети, китайците набожно са запазили любовта и благоговението към цветята и са ги наименували с грациозни аналогии, с образи, които навяват блянове, с чисти или сладострастни имена, които увековечават и хармонират в нашето съзнание доставените от тях усещания на нежно очарование или безумно опиянение. Така божура, едно от най-любимите им цветя, китайците обозначават, съобразно с неговата форма и цвят, с прелестни

имена, образуващи нещо като поема или роман: Млада девойка, предлага своите гърди, или: Спящата под луната вода, или: Слънце, което блести в гората, или: Първото желание на легналата девица, или: Дрехата ми не е вече бяла, защото Синът на слънцето, като я разкъса, опръска я с розова кръв, или пък: Аз се наслаждавах в градината с моя възлюбен.

Разказвайки ми тези прелестни подробности, Клара извика възхитена и, като тупна о земята с жълтите си чепици, каза:

— И тези божествени поети ги наричат маймуни и диваци, защото нарекли цветята Аз се наслаждавах в градината с моя възлюбен!

Китайците имат право да се гордеят със своята Градина на мъките, която е може би една от най-прекрасните в целия Китай, въпреки че той има и други великолепни градини. В нея са събрани най-редките видове на тяхната флора, както най-нежните, така и най-величествените; такива, които се срещат по ледените планини и по огнените пустинни равнини и такива отровни и тайнствени растения, които обитават най-непроходимите лесове и които суеверното простолюдие е дарило с душа на зли гении.

Как попаднахме на това място? Не помнех. Пред нас внезапно се отвори една врата в стената на мрачния коридор. И ненадейно, като под възшебната пръчка на някоя фея, пред мен се откри небесна светлина и далечни хоризонти! Аз гледах заслепен от меката и милостива небесна светлина, от големите гълъбови сенки на дърветата върху тревата. Недалеч от нас, на една от моравите пръскаше вода, в която играеха всички цветове на дъгата и пред която тревата и цветята изглеждаха като скъпоценни камъни.

Гледах жадно, без насита. Даже не се питах и действителност ли е това или сън. Нищо не мислех, нищо не продумвах, а Клара непрестанно говореше. Не я слушах, нито я чувствах при себе си. В тоя момент тя бе тъй далеко от мен! Тъй далечен бе нейният глас... И тъй непознат!

Най-после дойдох на себе си и си спомних защо и как съм попаднал на това място!

На излизане от ада, цял пребледнял от ужас при вида на осъдените, с обоняние, отровено от вонята на разкапването и смъртта, и с уши, в които още звучеше воят на мъчениците, при вида на тая градина аз

внезапно се успокоих и с наслада поемах пропития от тънки и меки аромати въздух.

До мене имаше една скамейка от бамбукови клони под сянката на грамаден ясен, чиито пурпурни листа отразяваха слънчевата светлина и даваха илюзия за рубиново кубе. Аз седнах, или по-скоро паднах на тая скамейка. Едва не ми се зави свят от непознатото ми дотогава сладострастие, което разливаше тоя радостен и великолепен живот.

Клара се наведе над мен като грях със своите червени устни, прилични на пурпурно цветче, със зелените си очи като неузрели бадеми и сочейки ми с широк замах градината, каза:

— Гледай, драги, какви чудни артисти са китайците и как са съумели да направят природата съучастница в своята изтънчена жестокост! В нашата безобразна Европа, която не разбира същността на красотата, убийствата се извършват тайно по затворите или пък публично по площадите сред просташка и опиянена от вида на кръвта тълпа. Тук оръжията за изтезания и смърт — колове, бесилки и кръстове — се издигат сред цветя, сред дивното очарование и дивното мълчание на цветята. Глупец! Глупец, който нищо не разбира! Случвало ли ти се е някога да присъствуваш на празник, когато си болен или печален? Нали красотата на обстановката усилва и изостря твоята печал. Това е нетърпимо усещане. Помисли пък какви чувства ще изпитва тук осъденият на смърт. Помисли колко се усилват неговите мъки, телесни и душевни, от обикалящото го великолепие. И колко е страшна, безгранично страшна неговата агония, сърце мое!

— Аз мислех за любовта — прекъснах я с упрек. — И ето вие ми говорите пак, като винаги, само за мъки!

— Без съмнение! Защото то е все едно и също.

Тя стоеше до мен, облежната на рамото ми. Червената ясенова сянка я обливаше със светъл пламък. Седна на скамейката и продължи:

— Навсякъде, където има хора, има и мъки. Аз нищо не мога да сторя против това, мое дете; аз се старая да се приспособя и да се наслаждавам. Защото кръвта е скъпоценно възбудително средство за наслади. Тя е виното на любовта.

С края на чадъра си тя начерта на пясъка няколко наивно безсрамни фигури и каза:

— Мислиш ли, че имам китайците за по-кръвожадни от нас? По-

кръвожадни от нас, англичаните? По-кръвожадни от вас, французите? Във вашия Алжир видях следното. Войниците уловиха в плен араби. Бедни араби, чието престъпление се състоеше в това, че са избягали от жестокостите на своите покорители. Полковникът заповяда тутакси да ги умъртвят, без съд, без разпит. Те бяха тридесет души. Изкопаха в пясъка тридесет дупки и ги заринаха в тях голи, до шия, като им оставиха главите на слънчевия пек... И за да не умрат скоро, поливаха ги от време на време като зелки. След половин час клепачите им се подува, очите им излязоха из орбитите си. От широко разтворените им уста излизаха подутите им езици, а кожата на главата се пукаше и зачервяваше. О, аз си спомням страшното впечатление, което изпитах в Канди, старата и мрачна столица на Цейлон, на стъпалата на храма, дето англичаните по най-глупав начин, без да причиняват даже болки, заклали малките Моделиарски принцове, които легендата ни рисува тъй мили, изпълнени с чиста, свещена и невъзмутима прелест, със златни венци и скръстени тънки ръце. Аз почувствувах, че на тези стъпала, на тези свещени стъпала, още неизмити от кръвта през осемдесетгодишното жестоко владичество, се е извършило нещо поужасно от едно просто убийство: умъртвяване на една рядка, трогателна и невинна красота. Където и да се появи цивилизацията, тя покрива всичко с кръв и с мъртви развалини. Тя може да каже като Атила. „Дето стъпи конят ми, там трева не расте.“ Погледни наоколо! Няма зърно пясък, неопръскано с кръв... И тези песъчинки какво са, ако не прах на смъртта? Но как кръвта е оплодила този прах! Погледни! Каква буйна трева, какво изобилие на цветя! И навсякъде любов!

Лицето на Клара доби по-благороден изглед. Нежна меланхолия смекчи помраченото ѝ лице и замъгли зеления пламък на очите ѝ. Изведнъж тя попита:

— Но аз ти досаждам, нали? Сама не знам защо ти приказвам всичко това. Това няма никаква връзка. Аз съм се побъркала!

— Не... Не, мила Клара — отвърнах, като ѝ целунах ръката, — напротив, аз ви обичам, когато ми говорите такива неща.

Тя се оживи. В погледа ѝ се четеше благородна ненавист. Забравяйки за мястото, дето бяхме, за своя неотдавнашен престъпен ентусиазъм и за кръвожадната си екзалтация, тя каза:

— Навсякъде, където е нужно да се оправдае със законни мотиви

пролятата кръв, да се освети пиратството, да се благославят насилията, да се покровителствува нечестната търговия, ще видите този британски Тартюф да преследва под различен предлог чудовищно завоевателно дело. Впрочем, той напълно е достоен за своя конкурент — католическия мисионер, който също като него разпространява цивилизацията чрез пожари, саби и байонети... Уви! Целият Китай е наводнен и се разяжда от тези два бича... Още няколко години и тази чудна страна, която аз тъй много обичам, ще загине!

Изведнъж тя стана и извика:

— А камбаната, мили мой! Не се чува вече камбаната. О, боже мой... той е умрял! Няма да го видим! Ти си причина...

— Защо ще бързаме, мила моя Клара? Ще видим достатъчно ужаси. Приказвай ми както сега; тъй се опивах от твоя глас, тъй се любувах на очите ти...

Тя нетърпеливо ме прекъсна:

— Бързо! Бързо! Ти не знаеш какво говориш! Погледът ѝ стана отново строг, гласът ѝ почна да се задъхва и на устните ѝ се появи изражение на непреклонност, жестокост и чувственост.

Алеята, по която тръгнахме, бе заградена с праскови, череши, кайсии и бадеми: едни ниски и чудно подкастриени, други растяха свободно, на групи, разхвърляли навсякъде дълги клони, натежали от цветовете.

Клара вървеше доста бързо, без да забелязва тая красота. Лицето ѝ бе помрачено, очите ѝ горяха. Струваше ми се, че тя върви, увлечена от някаква разрушителна сила. Говореше нещо, но едва я чувах. Думите „смърт“, „мъки“, „любов“, които непрестанно се сипеха от нейните устни, долитаха като далечно ехо.

Ние продължавахме да вървим един до друг. Пред нас се разкриваха нови зрелища: чудновати като сънища божури, гълъбови храсталаци, свежо боядисан жив плет, къдрави магнолии, дребни кедри, разрошени като коси аралии, високи треви.

Изведнъж Клара спря, като да бе грубо задържана от невидима ръка.

Безпокойна, нервна, с пулсиращи ноздри, тя поемаше въздуха подобно на кошута, която души в простора миризмата на мъжкар, тръпки — предвестници на полова възбуда — полазиха по цялото ѝ

тяло. Устните ѝ веднага почервеняха и набъбнаха.

— Ти почувствува ли? — попита тя глухо.

— Чувствувам благоуханието на божурите, с което е пропита цялата градина — отвърнах.

Тя нетърпеливо тупна с крак.

— Не това! — Ноздрите ѝ се разтвориха още повече и очите още повече заблестяха. Тя каза: — Мирише, както когато те обичам!

Бързо се наведе до едно растение, *thalictrum*, край алеята, с дълго, тънко и клонесто стебло, право и ясновиолетово. Всяко пазвено клонче излизаше от влагалище, подобно на слонова кост и завършваше с грозд дребни цветчета, притиснати едно до друго и покрити с цветен прашец...

— Ето... ето! О, мой мили!

Наистина, от това растение излизаше силна, пропита с фосфати миризма. Клара откъсна един стрък и ме накара да помириша тая странна миризма, после ми нацапа лицето с цветния прашец.

— О, драги!... Скъпи! Какво хубаво растение! И как ме упоява! Как ме разпалва! Чудно ли е, че има растения, които миришат на любов? Защо, а? Не знаеш? А аз знам. Виж колко много цветя има тук, които със своята форма ни напомнят за любовта. Чрез тия форми и миризми природата ни казва: „Любете се! Любете се! Живейте като цветя... любовта е всичко!“ Кажи и ти: Любовта е всичко! О! Кажи по-скоро, мое миличко прасенце, мое обожаемо прасенце...

Тя продължаваше да поема миризмата на растението и да дъвче грозда, чийто цветен прашец се полепяше по устните ѝ. Изведнъж заяви:

— Искане ми се тъй да ми мирише в градината, в стаята ми, в цялата къща... Помириши, сърце мое, помириши! Тия цветя! Не ги гледай... не ги гледай. По-добре ще ги видиш после, след зрелището на страданията, след зрелището на смъртта... Тогава ще видиш колко са красиви и каква огнена страст възбуждат техните аромати! Помириши си още малко, миличкий! Попипай гърдите ми... Колко са възбудени! Те повдигат копринената ми дреха, като да са запалени от страст. Това е прелестно... Да вървим...

Тя затича, като държеше стръка от странното растение в устата си; лицето ѝ бе пожълтяло от цветния прашец.

На завоя на една алея срещнахме двама носачи, които носеха на носилка топка окървавено и оголено месо, което е било някога човек, но забелязваше се, че по някакво чудо то още дишаше. Пътят, по който бяха минали, беше белязан от червени кървави следи.

Клара откъсна две ружи и ги положи на носилката мълчаливо и с трептяща ръка. Носачите зверски се усмихнаха, като откриха черни дупки и лакирани зъби. Когато носилката отмина, Клара каза:

Виждам камбаната... Виждам камбаната...

VI

Хванахме една пътечка, която се спущаше право към мястото, дето бе камбаната. Пътеките и алеите бяха насипани с пясък от кълцани тухли, който придаваше на зелените морави и на листата необикновена яснота и изумрудена прозрачност.

И сред тази цветна феерия се издигаха ешафоди, приспособления за разпъване, високи бесилки за просто обесване, ниски ешафоди за нарязване тялото на късове. Тези колони за мъки бяха обвити, по внушението на дяволската изтънченост, с космести калистегии, с даурски ипомеи, с лофосперми и колоквинти, които преплитаха своите цветове с повет и потайниче. Птици пееха там своите любовни песни.

В подножието на една от тези бесилки, обвита с цветя, като колоните на тераса, седеше палач, между краката му беше кутията за стоманените му инструменти, които почистваше с копринен парцал; дрехите му бяха оцапани с широки кървави петна, а ръцете му изглеждаха като да са облечени с червени ръкавици. Около него, също като над мърша, бръмчаха и се виеха рояци мухи. Тлъстият корем му придаваше мирен и добродушен вид. Лицето му също изразяваше добродушие и даже веселост; веселостта на хирург след успешна трудна операция. Когато минахме край него, той си повдигна очите към нас и вежливо ни поздрави.

Клара отговори на английски.

— Наистина, човек го хваща яд, защо не дойдохте един час по-рано — каза този мъжага. — Щяхте да видите нещо много хубаво, нещо, което рядко се вижда. Необикновена работа, милейди! Нарязах на

късове един човек от глава до пети, но като му одрах по-напред кожата. Той бе тъй зле сложен! Ха... ха... ха!

Коремът му, разтърсван от смеха, ту се надуваше, ту спадаше с глухо куркане. Устата му конвулсивно се разтваряха до скулите, а веждите му се навеждаха и съединяваха с ъглите на устните чрез тлъсти бразди на кожата. Тази гримаса, съставена от много отделни гримаси, придаваше на лицето му изражение на зловеща и карикатурна жестокост. Клара попита:

— Дали не срещнахме него на носилка?

— А! Вие сте го срещнали? — извика поласканият добряк. — Е, какво ще кажете?

— Какъв ужас! — спокойно каза Клара, като с това противоречеше на възклицанието си.

Палачът почна да обяснява:

— Това бе един жалък кули от пристанището. Нищожество, милейди. Разбира се, той не заслужаваше такава прекрасна работа. Откраднал е, види се, някоя торба ориз от англичаните. След като му одрах кожата тъй, че се държеше само на раменете му, накарах го да ходи, милейди. Ха... ха... ха! Бога ми, щастлива мисъл. Да ти се пукне коремът от смях. Като го гледаш, казваш си, че е облечен... в що, мислите? А, да, да! В макферлан? Никога, кучето му недно, не е бивал тъй шикозно облечен и никога не е имал тъй изкусен шивач. Ала костите му бяха тъй твърди, че си изхабих триончето, това хубаво трионче, както виждате.

Късче бяла лой бе влезнало между зъбите на триона. Той го отчопли с нокът и отпрати между цветята и моравата.

— Това е от мозъка на костите, милейди! — каза веселият добряк. — Нищожество беше той.

И, като поклати глава, добави:

— Впрочем, почти всичките ми пациенти не са бог знай що, защото винаги имаме работа с простолюдието.

После, с тон на спокойно удовлетворение, продължи:

— Вчера, вярвайте, бога ми, бе много интересно. От мъж направих жена. Хе... хе... хе! Опитът заслужава да се повтори. И ако утре по милостта на гениите ми попадне жена, ще я направя мъж. Само че това ще бъде по-мъчно! Ха... ха!

Той прибра изчистеното блестящо трионче в кутията, направена от лакирано дърво и украсена с рисунка, на която орляк диви гъски лети над блато нощем и луната посребрява лотосите и ирисите.

В това време сянка от бесилката хвърли върху тялото на мъчителя напречна виолетова ивица.

— Вижте, милейди — продължи бърбивият добряк, — нашият занаят, както и нашите прекрасни вази, нашите прекрасни бродирани копринени платове, нашите прекрасни лакирани изделия, изчезват все повече. Днес ние не знаем вече що е това смъртно изтезание. При все, че се старая да запазвам истинските традиции, аз съм безсилен и сам не съм в състояние да спра този упадък. Какво да се прави? Палачи сега избират отдето им попадне! Няма ни изпит, ни конкурс. Вече тая длъжност се добива само по протекция. А пък да знаехте какви се удостояват с нея! Позор! По-рано тези важни длъжности се даваха само на истински учени, на достойни хора, които отлично познаваха анатомията на човешкото тяло, които имаха дипломи, опит или природен дар. Днес и най-долният кърпач може да разчита да заеме тази трудна и достойна за уважение длъжност. Няма вече йерархия, няма вече традиции! Всичко пропада. Ние живеем в епоха на разрушение. Китай загива, милейди!

Той дълбоко въздъхна, преди да продължи:

— И все пак аз се старая с всички сили, както виждате, да защита нашия унижен престиж. Защото аз съм стар консерватор, непреклонен националист! Отвращавам се от всички тия новаторства, които под маската на цивилизация ни донасят европейците и особено англичаните. Не искам да ги коря, милейди. Те са добри хора, заслужават уважение. Но нека си признаем, тяхното влияние върху нашите нрави е гибелно. Не се минава ден да не отнемат от нашия Китай нещо от неговия специфичен характер. Например, по отношение на нашите начини на наказание, те са ни причинили голямо зло, милейди, голямо зло... Това е много жалко!

— Колкото за това, бива си ги! — прекъсна го Клара, чието национално самолюбие бе докачено от упрека, защото макар да бе строга към съотечествениците си, които мразеше, искаше чужденците да се отнасят към тях с уважение.

Палачът сви рамене и под влияние на конвулсивно движение на

лицето му се появи смешна гримаса. Въпреки ужаса, който тая гримаса внушаваше, ние едва се стърпяхме да не се изкискаме. Той решително заяви:

— Не, милейди, за това съвсем не ги бива. В това отношение те са диваци. Например в Индия — нека говорим само за Индия — каква груба и нехудожествена работа! И как безсмислено — да, безсмислено — прахосват смъртта!

Той скръсти окървавените си ръце като за молитва, вдигна очи към небето и с глас, в който звучеше безкрайно съжаление, каза:

— Само като си помисли човек, милейди, какви чудеса биха могли там да направят и не са направили, и никога няма да направят! Това е непростимо...

— О, не! — запротестира Клара — Вие не знаете какво говорите...

— Дяволите да ме вземат, ако лъжа! — възкликна тлъстият човек.

И с проточен глас и назидателни жестове почна да ни поучава: — В процедурата на наказанието, както и във всичко друго, англичаните не са артисти. Във всичко друго, милейди, може да ги бива, но само не и в това. Не, не и не.

— Но са разплакали цялото човечество!

— Лошо, милейди, много лошо — поправи я палачът. —

Изкуството не е в това да умъртвяваме много, да колим, да удушаваме, да избиваме маса хора. Това, право да ви кажа, е много лесно.

Изкуството, милейди, е в уменията да умъртвяваш съобразно законите на красотата, чийто божествен секрет е известен само на нас, китайците. Да умееш да убиваш! То се среща много рядко, но работата е именно в това да умееш да убиваш. Тоест да работиш над човешкото тяло като скулптор над глина или слонова кост, да извлечеш от човешкото тяло всички чудеса на страданието, които то крие в своята най-тайнствена дълбина. Тук се изисква знание, разнообразие, изящество, изобретателност. Гений! А сега всичко пропада. Западната дивотия, която ни завладява, броненосците, усъвършенствуваните пушки, далекобойните оръдия, електричеството, взривните вещества... и още какво ли не? Всичко това, което придава на смъртта колективен, административен и бюрократичен характер, всичката мръсотия на вашия прогрес унищожава малко по малко прекрасните традиции на нашето минало. Само тук, в тая градина, те криво-ляво още се запазват

или, по възможност, стараем се криво-ляво да ги запазим. Но какви затруднения, какви пречки, каква непрекъснатата борба, да знаехте! Уви! Аз предчувствувам техния край. Ние сме победени от посредствеността. Навсякъде тържествува буржоазен дух...

На лицето му се изписа странна смесица от меланхолия и гордост; жестовете му изразяваха дълбока умора.

— И при това, милейди — каза той, — аз нали все съм нещичко. Аз мога да се гордея, че през целия си живот безкористно работих за славата на нашата велика Империя. Аз винаги бивах пръв от всички в конкурса за мъчене. Аз изнамерих — вярвайте ми — наистина чудесни мъчения, за които при друго време и при друга династия бих спечелил и богатство, и безсмъртие. Сега едва ли ми обръщат внимание. Аз не съм разбран. Право да си кажа: мене ме пренебрегват. Какво да се прави? Гениалността сега не смятат за нищо, никой не ѝ отдава никакво значение. Това е убийствено, уверявам ви! Бедния Китай, някога тъй велик художник! Боя се, че е настъпило време да го завладеят! Как да не се оплаквам? Аз съм изобретателят на умъртвяването чрез плъх. Нека демоните ми изгризат дроба, ако лъжа! Ах, милейди, чудно изтезание, кълна ви се. Оригинален, психология, познание на всички способности, които усилват болката — всичко, всичко има в него... И отгоре на това то е безкрайно комично. Измислих го, вдъхновен от старата китайска веселост, която е вече забравена. Как възбужда то! Какъв неизчерпаем източник на забава! Те го отхвърлиха. Право казано, не им се харесваше. Въпреки че трите опита, които направих пред правителствената комисия, имаха огромен успех.

Като видя, че не получава състрадание и че оплакванията му по-скоро ни дотегнаха, палачът повтори натъртено:

— Огромен! О-гро-мен!

— Какво е това наказание с плъх? — попита Клара. — Как се е случило, че нищо не знам за него?

— Върхът на съвършенството, милейди, наистина върхът на съвършенството — повтори с висок глас дебелакът, чието тлъсто тяло още повече се разля на тревата.

— Вярвам. Но какво представлява? Можете ли да ни го опишете?

— Дали мога? Разбира се, че мога. И вие сами ще го оцените.

Слушайте внимателно.

Дебелакът започна да обяснява, съпровождайки думите си с жестове:

— Вземете някой осъден, очарователна милейди, осъден, или който и да е друг човек. За успеха на изтезанието не е необходимо пациентът да е непременно осъден. По възможност млад и силен, с развити мускули. Колкото е по-силен, толкова повече се съпротивлява, а колкото повече се съпротивлява, толкова са по-големи мъките! Добре... Събличаме го... Когато е съвсем гол — слушате, милейди, нали? — накарваме го да коленичи и да се наведе до земята; в такова едно положение му завързваме със синджири и железни халки шията, ръцете и краката под коленете и над стъпалата... Ясно ли се изразявам? Тогава в голяма саксия с пробита на дъното малка дупка — цветна саксия, милейди — поставяме един голям плъх, гладен плъх, за да се възбуди кръвожадността му. Херметически прилепяме саксията с яки ремъци, привързани о кожен пояс... Разбрахте, нали?

Той лукаво ни погледна изпод наведените си клепачи, за да види какво впечатление са ни направили думите му.

— После? — каза Клара.

— После, милейди, вкарваме в дупчицата на саксията — познайте какво?

— Откъде да зная?

Добрякът потри ръце, ужасно се ухили и продължи:

— Вкарваме една желязна пръчка, нажежена до червено...

Представяте ли си сама какво би станало, милейди?

— Но продължавайте, стари дърдорко! — каза моята възлюбена, чиито малки крачка гневно тупаха по пясъка на алеята.

— Потрайте! Потрайте! — успокои я разговорливият палач. — Малко търпение, милейди... Моля ви. Прочее, вие вкарвах в дупчицата на саксията нажежената желязна пръчка... Плъхът бяга да се спаси от изгаряне и от ослепителната светлина... Той подлудява, скача, върти се, обикаля по стените на саксията, катери се и търчи по задника на човека, когото отначало гъделичка, после почва да го дращи с ноктите си и да го хапе с острите си зъби, търсейки изход през окървавеното и разядено месо. Но изход няма, поне в първите минути плъхът не намира изход. А изкусно и бавно направляваната желязна пръчка все се приближава до плъха, заплашва го, пърли козината му. Е, харесва ли ви тая прелюдия?

Той си отдъхна няколко секунди, после важно и авторитетно продължи:

— Най-главното тук е да умееш да удължаваш тая операция, колкото е възможно повече, защото законите на физиологията ни учат, че за човешкото тяло няма нищо по-мъчително от съвкупното раздразнение, може даже да полудее. Той вие и сумти. Тялото му тръпне, повдига се, огъва се, разтърсено от мъчителните конвулсии. Движенията на осъдения усилват яростта на плъха, а скоро се прибавя и опиянението му от кръвта. Това е дивно, милейди!

— По-нататък? — рязко и треперливо каза Клара, леко пребледняла.

Палачът цъкна с език:

— Накрая — забелязвам, че много ви се иска да узнаете развързката на тая удивителна и весела история — накрая под заплахата на нажеженото желязо и след няколкото хубави опарвания, плъхът намира отверстие. Естественото отверстие, милейди... и колко отвратително!

— Какъв ужас! — извика Клара.

— А, виждате ли? Вие сама се убеждавате... Аз се гордея, че с интерес се отнасяте към моето изобретение. Слушайте по-нататък... Плъхът влиза, знаете вече по какъв начин, в тялото на човека, като разширява с краката си и с зъбите естествения проход. Бясно рови, като в земя... Задавя се и умира; в същото време пациентът след половин час неизказани и с нищо несравними мъки умира и той от кръвотечение... Или от прекалена болка... Или пък от ужасна лудост... Във всеки случай, милейди, каквато и да е крайната причина за смъртта, тя все пак е прекрасна!

Той завърши доволен и тържествуващ:

— Това наистина е едно чудесно изобретение! Един удивителен, почти класически способ за изтезание, с който не може се сравни нищо от миналото. Не искам да се хваля, но съгласете се, милейди, че и самите демони не биха измислили подобно чудо. Но мандарините не искаха и да знаят. Аз им поднесох, разбирате, нещо безкрайно велико, едничко по рода си и способно да запали вдъхновението и на най-великите наши артисти. Те вече за нищо не искат да знаят. За нищо! Връщането към класическата традиция ги плаши. За такава заслуга биха

ме възвисили в чин мандарин? Как не! Нищо, милейди. Нищо не получих. Това са характерни признаци на нашия упадък. Ние сме един свършен народ, един мъртъв народ. Нека дойдат японците, ние не сме способни вече да им противостоим. Прощавай, Китай!

Той млъкна. Мислеше със спокойно лице, изразяващо сега не жестокост, а меланхолия. После промърмори:

— Същото е и с цветята!

Черна котка, която излезе от храсталака, изопнала гръб и махаща опашка, дойде при него и с мъркане почна да се умилква. Той кротко я погали. После, като забеляза един бръмбар, котката се притаи зад сноп трева, наостри уши, облеци очи и почна да следва във въздуха капризното хвъркане на насекомото. Палачът, на когото котката прекъсна патриотичните жалби, поклати глава и каза:

— Същото е и с цветята! Ние сме забравили значението на цветята. Вече не знаем какво е това цветя. Бихте ли повярвали, че ние, които притежаваме най-необикновената и разнообразна флора на света, си изписваме от Европа? Той откъсна едно лютиче, което нежно клатеше своята златна главица до него в моравата, и с безкрайно внимание, полека и любовно почна да го върти с дебелите си червени пръсти, тук-там още със засъхнала кръв.

— Гледайте, не е ли достойно за обожание? То е тъй малко и тъй крехко. В това е цялата природа. Всичката красота и всичката ѝ сила. Цветята не са сантиментални, милейди... Те се занимават с акта на любовта и само с акта на любовта. Правят го непрестанно и с цялото си тяло. Те мислят само за него. И колко са прави! Подчиняват се на единствения закон на живота и удовлетворяват единствената потребност на живота — любовта? Погледнете! Цветът не е нищо друго освен орган за размножение, милейди. А има ли нещо по-здрово, по-силно и по-прекрасно от него? Тази чудна коронка... тази коприна... това кадифе... тези нежни, меки и гладки тъкани... това са завесите на алкова... драпировка на брачна стая... благоуханна постеля, на която се съединяват и прекарват своя кратковременен и безсмъртен живот в любовна мъка... Какъв чуден пример за нас!

Той разтвори венчето на цветето, преброи натежалите с прашец тичинки и със смешен екстаз каза:

— Гледайте, милейди! Едно... две... пет... десет... двадесет...

Гледайте как треперят! Гледайте! Понякога, за да се удовлетвори само една женска, нужни са едновременно цели двадесет мъжки! Понякога обратно!

Той почна да къса листата на коронката.

— И когато се наситят от любов, завесите на алкова се разкъсват... драпировките на брачната стая се разрушават и падат... И цветята умират, защото знаят, че няма вече какво друго да правят. Умират, но други се раждат пак за любовта...

Като хвърли надалеч отскубнатото цвете, извика:

— Любете, милейди... Любете! Като цветята!

После бързо взе кутията с инструментите, стана, поклони се и тръгна по моравата с праметната през рамо коса, тъпчейки с тежкото си тяло тревата, изпъстрена с морски лук, дороникум и нарциси.

Клара няколко минути го следи с поглед, после отново тръгнахме към камбаната.

— Колко е смешен този шишко! — каза тя. — Има вид на благоденствен човек.

Аз извиках поразен:

— Как можете да мислите така, драга моя Клара? Това е едно чудовище! Аз чувствавам, че занапред не ще мога да се отърва от кошмара на това страшно лице и от ужаса на думите му... Вие много ме огорчавате, уверявам ви...

Клара живо отвърна:

— Ти също ме огорчаваш. Защо мислиш, че този шишко е чудовище? Ти нищо не разбираш! Той обича своето изкуство и туй то! Както и скулпторът обича скулптурата, музикантът — музиката... Великолепно говори за него! Как не искаш да разбереш, че сме в Китай и че, слава богу, не сме в Хайд парк или в Бодиниер посред твоите обожаеми мерзавци буржоа? Това ме дразни и удивлява... Според тебе нравите трябва да бъдат еднакви във всички страни... И при това, какви нрави! Великолепна мисъл! Нима не можеш да разбереш, че при такива условия може да умре човек от еднообразието? — Изведнъж се озлоби. — О, ти никак не си мил... Твоят егоизъм нито за минута не те напуска и ти не искаш да ми доставиш даже едно най-нищожно удоволствие. С тебе човек не може никак да се позабавлява. Ти никога от нищо не си доволен. Ние си противоречим във вкусовете. Да не говорим, че може би

благодарение на тебе изпуснахме най-прекрасното! — Тя печално въздъхна. — Още един ден изгубен! Нямам късмет!

Опитах се да се защита и да я успокоя.

— Не, не — настоя Клара, — това е много лошо... Ти не си мъж... Даже и когато бе жива Анни, ти бе същият. Разваляше всяко удоволствие със своите припадъци на малка пансионерка или на бременна жена. Който е като тебе, той си седи у дома... Не е ли глупаво това? Хората отиват весели, щастливи да се позабавляват, да се полюбуват на великолепни зрелища, да се възбудят от необикновени усещания... И изведнъж печал и всичко е свършено! Не! Не! Това е глупаво, глупаво... много глупаво!

Тя се облегна по-силно на ръката ми, като направи нежна и сърдита гримаса, тъй мила гримаска, че ме обхвана страст.

— И аз, аз правя всичко, каквото поискаш, като жалко куче! — въздъхна тя.

И после:

— Уверена съм, че ме имаш за лоша, защото се забавлявам с неща, от които бледнееш и трепериш? Ти мислиш, че съм лоша и безсърдечна, нали? — И без да чака моя отговор, потвърди: — Но аз също бледнея... Аз също треперя... Иначе това не би ме забавлявало...

— Не, драга Клара, ти не си лоша. Ти си...

Тя бързо ме прекъсна, като ми протегна устните си.

— Аз не съм лоша... Аз не искам да мислиш, че съм лоша. Аз съм една малка, мила и любопитна женица... Като всички жени. Не ви обичам вече... Целувайте майка си, възлюбени! Силно я целувайте... По-силно... Не, не ви обичам вече, мое парцалче. Да, да... вярно... вие сте прелест, непотребно парцалче...

Весела, сериозна, усмихната, с чело прорязано с мрачна бръчка, която се появява у нея както в минути на яд, така и в минути на сладострастие, тя добави:

— Разбери, че аз съм жена. Малка женица, крехка като цвете... нежна и слаба като бамбуков стрък... обаче струвам повече от един мъж като тебе.

Към страстта, която възбуди у мен нейното тяло, се добави безгранична жалост за погубената й безумна душа.

Тя продължаваше насмешливо:

— Мъже! Нищо не разбират ни от любовта, ни от смъртта, а тя е по-прекрасна от любовта. Нищо не знаят... Винаги печални... винаги плачат...

Менейки идеите си, както бръмбар боята си, тя изведнъж попита:

— Вярно ли е това, което разказа преди малко тлъстият палач?

— Защо, мила Клара? Какво ни влиза в работа тоя дебелак?

— Шишкото каза, че у цветята, за да се удовлетвори една женска, са потребни едновременно цели двадесет мъжки? Право ли е, а?

— О, да!

— Наистина? Наистина, вярно ли е?

— Без съмнение!

— Не се ли подиграваше с нас тоя дебелак? Ти уверен ли си?

— Колко си смешна! Защо ме питаш за това? Защо ме гледаш така страшно? Това е вярно!

Тя се унесе и за минутка затвори очи с тежко дишаше. Склони глава на гърдите ми и тихичко промърмори:

— Бих желала да съм цвете... бих желала... бих желала да съм... всичко!

— Клара! — помолих я — Мъничка Клара... Прегърнах я.

— А ти не би желал? О, ти! На тебе ти е по-приятно да си останеш цял живот едно меко парцалче! У, омразник!

След късо мълчание, през което чувахме по-ясно под натежалите си крака шума на червения пясък на алеята, тя заговори с напевен глас:

— И още бих желала, когато умра... Бих желала да напълнят ковчега ми със силни благовония, с цветя... С греховни изображения... Прекрасни, разпалващи и голи, като тези, които украсяват рогозката на стаята ми. Или пък бих искала да ме погребат без дрехи и без покривало в подземията на храма Елефанта, заедно с всички страшни каменни вакханки, които се милуват и разкъсват в бесни сладострастия. Мили мой, бих искала... Бих искала вече да умра!

И изведнъж:

— На умрелия нозете допират ли до дъската на ковчега?

— Клара! Защо са тия вечни разговори за смъртта? А още искаш да не съм печален? Моля ти се, не ме докарвай до крайно умопомрачение. Махни тези грозни мисли, които ме измъчват. Да си отидем у дома... Пожали ме, моя драга Клара, да си отидем.

Тя не ме слушаше и продължаваше с мелодичен глас:

— Ако ти си при мен, когато умирам, сърце мое, слушай добре!

Сложи една красива възглавница от жълта коприна между моите бедни крачка и дъската на ковчега ми. И после... Убий прекрасното ми лаоско куче и го положи, окървавено до мене, в обичната му поза, знаеш, с едната лапа на бедрото ми, а с другата на гърдите. И после дълго, дълго ме целувай, мой възлюблени, по зъбите, по косите. И ми говори думи, каквито ми говориш, когато ме обичаш... Обещаваш ли ми? Не смъртта е печална, а животът, когато чувствуваш себе си нещастен. Закълни се! Закълни се, че ми обещаваши!

— Клара! Клара! Моля ти се... Мълчи...

Нервите ми бяха крайно възбудени. Очите ми се наляха със сълзи. Може би оплаквах самия себе си, своето присъствие в тази градина, своята проклетата любов, която унижаваше в мене великодушните ми пориви, високите мечти, благородното честолюбие с безсрамните целувки, от които се срамувах, но за които жадувах?

Убедена, че плачех за нея, умрялата, за нея, легналата в гроба, и зарадвана от своята власт над мене, Клара стана очарователно ласкава.

— Бедничкия ми! — въздъхна тя. — Ти плачеш! Кажи ми тогава, че тлъстият палач има благороден вид. Кажи, за да ми направиш удоволствие, и ще млъкна. И вече няма да говоря за смъртта. Никога... Хайде! Веднага казвай, прасенце...

Обхванат от подло угодничество и воден от желание завинаги да свърша с всякакви мрачни разговори, аз й казах всичко, което искаше.

С бурна радост тя се хвърли на шията ми, целуна ме по устните и, като ми отри сълзите, извика:

— О! Колко си мил! Ти си моето мило детенце... Прелест, що за дете, сърце мое! А пък аз съм една грозна жена... една лоша женица, която те дразни през всичкото време и те кара да плачеш. Тлъстият палач е чудовище. Аз го мразя... аз не искам да умра. Аз те обожавам! И после... После аз се шегувах, разбираш ли? Стига плака, а! Стига плака! Засмей се сега. Засмей се с твоите добри очи. И твоите нежни устни... Твоите устни... Твоите устни... Да си вървим по-скоро... колко обичам да вървя с тебе под ръка!

Над главите ни, допрени една до друга, летеше нейният червен, блестящ и странен чадър, като някоя огромна пеперуда.

VII

Приближавахме към камбаната.

Отляво и отдясно ни ограждаха цветя; тигридии с разтворени осакатени гърла, диклитри с гирлянди от малки червени сърца, груби устоцветни с твърди, месести и влажни устни, подобни на човешки — устните на Клара, — зяпнали като да говорят от висотата на своите нежни стебла:

— Вървете, гълъбчета, вървете по-скоро. Там, където отивате, има повече скръб, по-големи мъки, повече кръв, която тече и се просмуква от земята. Повече сгърчени и разкъсани тела, стенещи на железните столове, повече насечени и люлеещи се на бесилките човешки трупове, повече ужас и ад. Вървете, влюбени, ръка за ръка, и устни в устни... И гледайте, как между шума се разиграва адската драма, дяволският празник на смъртта.

Клара мълчеше и цяла трепереше, стиснала зъби, в жестоките ѝ очи имаше огън. Тя слушаше гласа на цветята, в който разпознаваше своя собствен глас, който говореше за ужасните дни и за човекоубийствените нощи, за кръвожадността, сладострастието и скръбта и който изглеждаше, че звучи из дълбините на земята, из дълбините на смъртта, из най-съкровенията, най-черните дълбочини на нейната душа.

Остър звук, приличен на скърцане на скрипец, прониза въздуха. После се чу звук, много мек, много чист, напомнящ едва уловимия звън на стъклена чаша, когато вечер се удари о нея пеперуда. И въпреки волята ми, въпреки моето искрено решение да не гледам вече проклети зрелища, привлечен от тоя странен магнит на ужаса, бях победен от тази зашеметяваща властност на чудовищното любопитство.

И ето какво видяхме...

Върху ниско, плоско и обширно хълмче, където извеждаше алеята, имаше кръгло пространство, живописно, обиколено с декорации от дървета по плана на учени градинари. В центъра на това пространство висеше на макара грамадна дебела и къса камбана от матов бронз със зловещи петна от червена ръжда; тя бе окачена на една греда — един

вид гилотина от черно дърво, подпорите на която бяха цели нашарени със златни надписи и ужасни маски. Четири човека, голи до пояс, с изпънати мускули, с увиснала кожа, прилична на увиснали безобразни гърбици, теглеха въжето на макарата, но техните ритмични съединени усилия едва-едва поклащаха и повдигаха тежката метална маса, която при всяко помръдване издаваше тихи звуци, тези нежни, чисти и жаловити звукове, които чухме преди малко и които се губеха и умираха посред цветята. Железният език на камбаната леко се движеше, но не се допираше вече до стените, като да бе уморен от многото звън над агонията на един клетник. Под купола на камбаната други двама полуголи човека, с мокри от пот тела и опасани с тъмен плат, бяха се навели над нещо невидимо за нас. Техните гърди с изпъкнали ребра и мършавите им хълбоци биеха като хълбоците на преуморен кон.

— Трябва да побързаме. Трябва да побързаме! — извика Клара, която, за да върви по-бързо, затвори чадъра и със смел жест повдигна роклята си чак до коленете. — Хубаво гледай, драги! Това е най-красивата и най-интересната част на градината. Виж тези цветя! Ах, тези цветя!

Тя ми посочи едни чудни растения и аз се приближих. Това бяха високи стебла, люспести и изпъстрени с петна като змийска кожа, с огромни цветни влагалища, отвътре тъмновиолетови, а отвън тъмнозелени като месо, което се разлага, и прилични на отворен гръден кош от умряло животно. От дъното на тия влагалища излизаха дълги кървавочервени стълбчета, напомнящи чудовищни органи на размножаване. Привлечени от миризмата на леш, която издаваха ужасните растения, гъсти рояци мухи се виеха наоколо, завираха се във влагалището, влакната, които го постилаха, ги заплитаха и задържаха в плен още по-силно и от паяжина. По дължината на стеблото се гърчеха дълги листа, като ръце на мъченици.

— Виждаш, любими — учеше Клара, — че тези цветя не са създадени от болен ум, от болно въображение. Природа е това! Природата обича смъртта!

— Природата понякога създава и чудовища.

— Чудовища! Чудовища! Преди всичко чудовища не съществуват! Това, което наричаш чудовища, са форми, които превъзхождат твоето разбиране! Нима боговете не са чудовища? Нима гениалният човек не е

чудовище, както и тигърът, и паякът, и всички хора, които са се възвисили над обществените предразсъдъци в своето блестящо и божествено безсмъртие? Тогава и аз съм чудовище!

От време на време в нишите на палисадите, които представляваха истински зелени зали и цветници, се виждаха дървени скамейки с бронзови синджири и халки, кръстообразни железни столове, дървници, решетки, бесилки за разкъсване на четири, постелки с набучени остри клинове и железни остриета, нашийници на винт, дървени магарета и колелета, котли и корита над изгаснали огнища, сума оръдия за жертвоприношение и изтезаване, изцапани, някъде с черна засъхнала кръв, някъде с прясна и червена. Трапчинките бяха пълни с кръв; проточени сълзи от кръв висяха по разните прибори. Около оръдията земята още не бе попила всичката кръв. Също кръв бе боядисала белината на ясмини, поръсила коралорозови нокти и сиво-гълъбови *passiflora*; късчета човешко месо, отхвъркнали под ударите на камшиците и ремъците, бяха се полепили тук-там по цветовете и листата. Като видя, че отслабвам и плета крака в локвите кръв, които се разливаха по алеята, Клара каза с кротък и ободряващ глас:

— Това е нищо, драги... По-нататък!

За да се подчертае още повече трагизмът на това място, появиха се и хора. Това бяха работници, дошли спокойно да очистят и турят в ред оръдията на изтезанията. Времето, отредено за измъчване, беше вече изминало. Те ни изгледаха, очевидно учудени от срещата на две същества още живи, с глава, крака и ръце. Недалеч, клекнал на земята като маймуна, кормест и добродушен грънчар гледжосваше току-що опечени саксии за цветя; до него кошничар бавно и изкусно плетеше от гъвкава тръстика и оризова слама, по-нататък градинар точеше на точило своя нож за присаждане, като тананикаше народна песен. Стара жена дъвчеше бетелови листа и спокойно чистеше някакво желязно оръдие с остри зъби, по които бяха полепени мръсни остатъци от човешко месо. Деца убиваха с тояги плъхове и ги прибираха в кошници. А по дължината на палисадите гладни и озлобени пауни величествено влачеха своите разкошни пера по кървавата кал, пиеха кръв от сърцевината на цветовете и с кръвожаден крясък грабеха от листата остатъците от човешкото месо.

Непоносим дъх на скотобойна, който надделяваше всички други

миризми, правеше да ни се повдига до бълване. Само Клара — фея на гробниците, ангел на разкапването и гниенето — леко побледня, може би нервите ѝ измениха. По слепите ѝ очи изби пот. Очите ѝ се премрежиха и краката ѝ отслабнаха.

— Студено ми е! — каза тя.

В погледа ѝ се четеше истинско страдание. Струваше ми се, че ще припадне.

— Клара! — помолих я. — Виждате, че е невъзможно... и че ужасът има предел, който даже вие не можете да прекрачите.

Тя извади своето шишенце с лекарството и го помириша.

— Ти си именно побледнял и залиташ като пиян. Аз не съм болна... Много съм добре, иска ми се да запея...

И тя подхвана:

— Облеклото ѝ е лятна градина. И...

Явно, че злоупотребяваше със силите си... Гласът ѝ бързо прегракна.

Аз исках да се възползувам от това и да я отведа, да я убедя и даже да я сплаша. Опитах се здраво да я притисна към себе си.

— Клара! Моя мъничка Клара! Не бива да се борим с това, което не е по силите ни. Не бива да насилваме душата си. Да се върнем, моля те!

Но тя запротестира:

— Не... не... Остави ме... Не ми говори нищо... Аз съм щастлива!

И бързо се изскубна от прегръдките ми.

— Виж! Обущата ми даже не са нацапани с кръв. После сърдито:

— Господи! Колко са отегчителни тия мухи! Защо тук има толкова мухи? А пък тези ужасни пауни, защо не ги накараш да мълчат?

Опитах се да ги прогоня. Някои от тях се спряха около своята кървава храна, други тежко хвъркнаха и, надавайки крясъци, накацаха наблизко по палисадите и дърветата, като отпуснаха своите опашки, прилични на обшити със скъпоценности платове.

— Подли птици! — каза Клара.

Благодарение на лекарството, което възбуждаше сърцето, и главно, на своята воля, тя се съживи, лицето ѝ доби нормалната си червенина, краката ѝ завървяха гъвкаво и нервно. Тя запя с оправен глас:

„Облеклото ѝ е лятна градина и храм в празничен ден.

Гърдите ѝ са твърди и изпъкнали и лъщят като две златни вази, пълни с упоителни напитки и замайващи аромати.

Аз имам три другарки.

И след минута мълчание запя по-високо, заглушавайки бръмченето на насекомите:

Косите на третата са оплетени и навити на главата.

Те никога не са изпитвали нежността на благоуханните масла.

Лицето ѝ е безформено и изразява страст.

Тялото ѝ прилича на свинско тяло.

Тя винаги е сърдита.

Тя винаги дърдори и се кара.

Гърдите и коремът ѝ миришат на риба. Тя е нечистоплътна. Тя е лакома.

Леглото ѝ е по-мръсно от папунеково гнездо. И нея именно аз обичам.

Нея обичам, защото има нещо много по-тайнствено и по-привлекателно от красотата;

то е разложението.

Разложението, от което произлиза вечната топлина на живота.

От което се изработва вечната смяна на метаморфозите!

Аз имам три другарки.“

И когато тя пееше, когато нейният глас изпълваше градината с всичките ѝ ужаси, на небето се показва облак, високо и далеко. В безкрайното небе той приличаше на розова ладийка с копринени платна, която меко се плъзгаше и която колкото повече се приближаваше, толкова ставаше по-голяма.

И когато престана да пее, тя извика радостна:

— О! Малко облаче... Виж колко е хубаво и розовичко в лазура!

Ти не го познаваш? Ти никога не си го виждал. Това е тайнствено облаче, а може и да не е облаче. Всеки ден, на един и същ час то се показва, дошло неизвестно откъде... То е винаги само и винаги розово. То се плъзга, плъзга, плъзга... После става по-прозрачно, разсейва се и се слива с небето. То изчезва! Никой не знае откъде иде и накъде отива! Китайските учени астрономи мислят, че това е дух. Аз пък мисля, че

това е странствуваща душа. Бедна душица, заблудена като моята.
Тя прибави, говорейки на себе си:
— Дали не е това душата на Анни?
Няколко минути съзерцава тайнственото облаче, което вече бледнееше и малко по малко се разсейваше.
— Свърши се... Няма го вече облачето! То изчезна!
Тя постоя мълчалива и очарована, с поглед вперен в небето.

VIII

Дойдохме до камбаната.

Високи сливови дръвчета с двойни, тясно събрани цветове, пречеа да я видим. Забелязахме я по сгъстената сянка между листата, между цветята, малки, надути, бели и валчести цветя, прилични на лайкучка.

Пауните ни последваха на няколко метра, нахални и предпазливи, обтегнаха шии и проточили върху червения пясък великолепните си опашки, осеяни с очички. Някои бяха бели, бялокадифени, с кървави петна на гърдите, с кръвожадна глава, увенчана с широк перест качул във форма на ветрило, всяко перо на което, тънко и твърдо, завършваше на върха като с треперееща капка розов кристал.

Железните столове, възправените стълби, разните зловещи оръдия за мъчения все се умножаваха. Под сянката на гигантски тамарикс видях нещо подобно на кресло, стил рококо. Дръжките му бяха направени от триони и стоманени остри длета, а седалището представляваше съвкупност от железни остриета. Наедно от тези остриета висеше къс човешко месо. Клара ловко го взе с края на чадъра си и го хвърли на лакомите пауни, които се спуснаха върху него, махайки криле и удряйки се едни други с клюновете си. В продължение на няколко минути те представляваха такава ослепителна картина от преливащи се скъпоценни камъни, че, въпреки отвращението ми към тях, не можех да не се любувам на това дивно зрелище. От близките дървета наблюдаваха фазани, големи малайски злато-сребърни петлиборци и всички коварно очакваха своята плячка.

Изведнъж в стената от сливови дървета се откри огромен отвор,

един вид арка от светлина и цветя. Пред нас бе камбаната, грамадната и ужасна камбана... Тежкото ѝ тяло, покрито с черен лак и изпъстрено със златни надписи и червени маски, напомняше по своите контури храм и странно блестеше на слънцето. Земята наоколо бе постлана с дебел пласт пясък, който заглушаваше шума на стъпките. Всичкото това пространство, заето от камбаната, бе оградено със стена от цъфнали сливови дървета, натежали с бели букети цвят. В средата на тоя червено-бял кръг камбаната напомняше зловещо привидение.

Чак сега разбрахме над какво бяха се навели двамата човека с мършавите тела, които, при влизането ни в тая част на градината, видяхме под купола на камбаната. Те отвързваха от ремъците един труп. Той имаше цвят на глина, бе съвършено гол и с лице обърнато към земята. Беше ужасно сгърчен, с напрегнати мускули и отекъл на места. Виждаше се, че осъденият дълго се е борил и напразно се е мъчил да разкъса ремъците. От тези отчаяни усилия вървите на ремъците са се впили в тялото му, като са оставили по него тъмнокръвави отоци и зеленикави петна от гъста гной. Двамата човека, стъпили с краката върху трупа и превили гръб, снемаха връзките, които повличаха късове месо. Мускулите на ръцете им се изопваха като въжета. От гърлото им ритмически излизаше стон, който преминаваше в дрезгава свирня.

Приближихме се. Пристъпихме още по-близо.

— Виж, миличък — каза Клара, — как всичко това е интересно и оригинално! Какво великолепие! Къде можем да видим подобно зрелище? Място за мъчение, накичено като за бал... И това ослепително стадо от пауни, и публиката, и украшението на тоя празник! Не сме ли преминали зад границите на живота в областта на поетическите блянове на древните легенди? Не си ли ти наистина възхитен? На мене винаги ми се струва, че тук живея в света на мечтите! Признай, любими, че китайците, толкова презирани от тези, които не ги познават, са чудни хора! Никой друг народ не е съумял тъй ясно и разумно да опитоми природата. Какви артисти! Какви поети! Погледни тоя труп, който лежи на червения пясък и напомня със своя цвят древни идоли. Гледай хубаво, защото то е необикновено, струва ти се, че звуците на камбаната са се впили в това тяло, като нещо твърдо и остро... повдигали са мускулите, разкъсвали са жилите, извивали са и са чупили костите... Такъв нежен за слуха звук, толкова очарователен и затрогващ душата,

но хиляди пъти по-страшен и мъчителен от всички инструменти на дъртия палач! Представи си: звуковете, които карат влюбените девици да плачат от екстаз и меланхолия, тия същите звукове могат да умъртвяват в неизказани мъки едно жалко човешко тяло... Това е гениално... Чудно мъчение! И тъй незабележимо, понеже става в мрак... Впрочем това умъртвяване, както и смъртта чрез ласки се извършва сега много рядко и тебе ти провървя, защото го виждаш още при първото идване в тая градина. Уверявах ме, че този начин на умъртвяване има корейски произход, в Корея то се практикува от незапомнени времена. Ако искаш, може да отидем в Корея, корейците са палачи с неподражаема кръвожадност... Техните вази са най-прекрасните на света и са съвършено бели, като да са накисвани... ах! Ако ти знаеш, в човешко семе!

И като се обърна към трупа:

— Интересно е да се знае кой е този човек! На такова погубване в Китай, под камбаната, осъждат само важни престъпници... Съзаклятници против принцовете, сановници, които не се харесват вече на императора. Това е аристократично наказание и почти на почит... — Тя ме хвана за ръката: — Както се вижда, малко те интересува, какво ти говоря. Ти даже не ме слушаш! Само като си помислиш... Камбаната, която звъни... която звъни... тъй нежно! Когато я слушаш отдалеч, спомняш си за тайнствения Великден, за тържествените литургии... за кръщаване... сватби... И при това тя е най-ужасната смърт... То е нечувано... Не е ли така?

Аз нищо не отговорих.

— Да... Да! — настояваше тя. — Кажу ми, че това е нечувано! Искам! Искам! Бъди тъй добър!

Продължавах да мълча. Тя кипна от яд.

— Колко си неприятен! — каза тя. — Ти никога и с нищо не би ме позабавлявал! Аз не знам какво би могло да те развесели... Не мога повече да те обичам... Не те искам вече... Тая нощ ще си спиш сам! А аз ще ида при моето мъничко цветче от праскова, то е по-мило от теб и знае да обича повече от мъжете...

Опитах се да кажа нещо.

— Не, не... оставете! Съвършено е! Аз не искам вече да говоря с вас... Съжалявам, че не взех със себе си цветчето от праскова... Вие сте

нетърпим... вие ме оскърбявате... Аз пощурях с вас... Това е отвратително... Изгубен е денят, който мислех да прекарам тъй весело с тебе.

Нейното дърдорене и нейният глас ме дразнеха. Тя ми се виждаше даже грозна. Очите ѝ, устните ѝ, шията ѝ, тежките ѝ златни коси, нейните пламенни желаня, нейната сладострастна порочност — всичко ми се виждаше сега отвратително. От разголените ѝ розови гърди, които проглеждаха през полуразтворения корсаж, дето толкова пъти бях вдъхвал, смукал и хапал опиянението на очарователни аромати, излизаше сега воня на гниене, воня от нейната душа... Налиташе ме да я прекъсна с някое ужасно оскърбление, да ѝ запуша устата с юмруци, да я сграбча за гърлото... В мен се запалваше една омраза против тая жена, такава дива омраза против тая жена, че като хванах грубо ръката ѝ, почнах да викам въвн от себе си:

— Мълчете! Мълчете! Никога вече не ми говорете, никога! Вие заслужавате да ви убия и да ви хвърля в някой куп от мърша, стерва!

Въпреки че бях възбуден, достраша ме от моите собствени думи. И за да ги направя непоправими, повторих, като я дърпах за ръката:

— Стерва! Стерва! Стерва!

Клара не мръдна, даже окото ѝ не трепна. Тя изпъчи гърди, а лицето ѝ засия от неописуема радост. Просто, тихо, с безкрайна нежност тя каза:

— Добре! Убий ме, драги... Бих желала да ме убиеш ти, мое сърце!

През време на тая къса сцена двамата души почиваха. Те изглеждаха изтощени. Мършави, задъхани, с изхвъркнали ребра под кожата, с кокалести бедра, те бяха изгубили всичко човешко... Внезапно дойде надзирателят с камшик в ръка. Той ядосано се развика и с всичката си сила заплющя с камшика по клетниците, които с вой отново се заловиха за работа...

Клара повика надзирателя и завърза с него по китайски със разговор, превеждайки ми едновременно отговорите му.

— Тези клетници са били камбаната... Четиридесет и два часа не са ни пили, ни яли, ни почивали! Представяш ли си? И как не са умрели?! Знам, че китайците не са направени като нас, че могат необикновено дълго да понасят умората и физическите болки... Веднъж

поисках да разбера колко време китаецът може да работи без ядене. Дванадесет дни, драги. Той умря на дванадесетия ден. Това не е за вярване! Впрочем, неговата работа не може да се сравнява с тая... Той копаеше земята и беше под слънцето...

Тя бе забравила оскърбленията ми; гласът ѝ бе станал любовен и ласкав, все едно че ми разправяше някоя приятна любовна история:

— Ти знаеш ли какво напрежение, какви нечовешки усилия са нужни за движението на камбаната? Даже много силни хора умират от това. Пукне се някоя вена, повредят се бъбреците... и свършено! Падат мъртви на място при самата камбана!

А тези, които останат живи, заболяват от неизлечими болести! Виж как от дърпането на въжето ръцете им са подпухнали и окървавени! Впрочем, изглежда и те да са някакви осъдени! Умират едновременно, убивайки други, тъй че две смъртни присъди се извършват заедно! Все едно, трябва да се жалят горките... И като се обърна към трупа, каза:

— Разбрах го кой е. Крупен банкер в града... Той бе много богат и крадеше всички... Но не, разбира се, заради това е осъден на такава смърт. И самият надзирател не знае точно причината, казва, че за някакви предателски преговори с японците. Все трябва да се измисли нещо...

Току-що каза тия думи и до нас долетяха глухи жалби и задавени ридания. Те идваха иззад бялата стена от дървета.

— Това е семейството му — обясни Клара. — То чака там, според обичая, да му връчат трупа на умъртвения.

В това време двамата изтощени мъже, които още се крепяха на нозете си, благодарение невероятното усилие на волята, обърнаха трупа. Клара и аз неволно нададохме вик. И като се притисна до мен, впила ноктите си в рамото ми, тя заповтаря:

— О! Драги! Драги! Драги!

Това възклицание винаги избликуваше у нея в минути на крайна възбуда под влиянието на ужаса или на сладострастието.

Ние зяпахме в трупа, вцепенени от ужас и протегнали шии, без да можем да свалим очи от него.

Две опулени очи — очи, които не виждаха нищо — бяха устремени към нас с израз на такова страшно безумие, на такава

нечувана подигравка, каквито никога още не ми се е случвало да видя ни в една лудница, ни у някой умопобъркан.

Като гледах тия пресилени мускули, разместени стави, изкълчени кости, този замръзнал смях на устата, това безумие в погледа, запазено след смъртта, разбрах колко по-ужасна ще е от всички мъки агонията на тоя човек, прекарал четиридесет и два часа, вързан под камбаната. Ни острият нож, ни нажеженото желязо, което изгаря, ни клещите, ни клиновете, които раздвояват ставите, разкъсват жилите и цепят костите като дърво, могат така да измъчат живо човешко тяло и човешкия мозък, както невидимия и нематериален звън на камбаната, която замества всички съществуващи способности за погубване, която измъчва едновременно и тялото, и разсъдъка, и работи за повече от сто палачи...

Двамата продължиха да отвързват трупа със свирещи гърди. Но силите им ги напущаха. Пот се лееше от тях като вода. Те едва се държаха на краката си и с мъка отвързваха възлите на ремъците със замрелите си пръсти.

Внезапно единият, капнал от умора, изпусна от ръката си вървите и се повали до трупа, като блъвна струя черна кръв.

— Стани, подлец! Стани, куче! — завика надзирателят. Камшикът изплющя по гърба на човека. Кацналите на цъфналите дървета фазани хвъркнаха, като запляскаха шумно с крилетата си. Зад нас се носеха крясъците на обезумелите от страх пауни. Но човекът не стана. Той бе неподвижен; кървавото петно се разливаше по пясъка... Човекът умря!

Отведох Клара настрани; пръстите ѝ се впиваха в кожата ми. Бях съвсем пребледнял и се люшках като пиян...

— Туй е много! Туй е много! — не преставах да повтарям.

Клара послушно вървеше с мен и казваше:

— Виждаш, мили мой! Аз знаех! Лъгала ли съм те? Поехме по алеята, която водеше за централния басейн; съпровождащите ни пауни изведнъж ни напуснаха, като се разпиляха с крясъци по храсталаците и моравите на градината.

— Това е алеята на подсъдимите — каза Клара. — Тези хора, които стоят прави, разследват нещастниците под влиянието на продължителни мъчения... Те рядко си признават. Предпочитат да умрат тук, отколкото да влачат своята агония в затворническите клетки и в края на краищата да умрат от някакво изтезание... Обикновено

съдиите не злоупотребяват в предварителното следствие, освен в политическите престъпления. Те разглеждат делата вкупом, масово и на късмет. Ти виждаш, че подсъдимите са малко и че повечето долапи са празни. Идеята за тези долапи е много остроумна. Аз мисля, че тя води началото си от гръцката митология. Това е забулената в ужас басня на хамадриадите, пленници на дърветата.

Клара доближи едно от дърветата, в долапа стенеше млада жена. Тя бе увесена на желязна кука за китките на ръцете, вързани между две силно затегнати дървета. Дръглива връв, оплетена от влакната на кокосова палма, намазана с горчица и счукани пиперки и на кисната в солена вода, я обвиваше под мишниците.

— Тази връв свалят само тогава — побърза да ми обясни моята любима, — когато ръцете се надуват и станат четири пъти по-дебели от обикновените им размери. Тогава я свалят; образувалите се от нея мехури се пукат, като оставят отвратителни рани. От тях често се умира, но никога не оздравяват.

— Но ако подсъдимият се окаже невинен? — попитах.

— Какво от това! — каза Клара.

В друг долап на друга жена краката бяха разкрачени или по-скоро разчекнати, а ръцете и шията ѝ — оковани с железни халки. Клепачите ѝ, ноздрите ѝ, устата ѝ и голотиите ѝ бяха натрити с червен пипер, а топчетата на цицките ѝ — стегнати с две витла... По-нататък — млад човек висеше на въже, прекарано под мишниците; тежък камък притискаше раменете му тъй, че се чуваше пращането на ставите... Друг един бе положен гърбом върху буци с извит труп, поддържан в равновесие с тел, която свързваше шията с палците на краката; коленете на подгънатите му крака бяха подпрени отдолу с остри камъни. Виждаха се по-често и по-често празни долапи. Клара мълчеше и повече нищо не обясняваше.

IX

И ето че денят свърши.

Небето почервения и се набразди с широки прозрачни изумрудени ивици. По това време цветята приемат тайнствен отънък, издавайки

ясна и мека светлина... Те като че ли връщат на атмосферата слънчевата светлина, която техните венчета са задържали през деня. Алеите, засипани с чукани тухли, изглеждаха посред ярката зеленина на моравите ту като огнени ивици, ту като потоци от разтопена лава. Птиците се умълчаха в клоните; утихнали, насекомите заспиваха или умираха. Само нощни пеперуди и прилепи се мяркаха във въздуха. Наоколо всичко утихна: небето, дърветата, земята. И аз чувствавах как мълчанието ме пронизва и вледенява като смъртта.

Облегната на перилата на моста, с навъсено чело, Клара е вперила очи във водата. Отблясък от залязващото слънце огрява косите ѝ на затилъка.

Не смея да я заговоря. Тя ме плаши, тя ме вълнува до дълбочината на душата ми със своята неподвижност и мълчание... Съществува ли тя в действителност? Не без ужас си задавам аз тоя въпрос. Да не би да е рожба на моето извратено въображение, на моето трескаво състояние? Не е ли чудовищен образ, подобен на тия, които ражда кошмарът? Не е ли престъпно изкушение във въображението на ония болни, каквито са убийците и лудите? А може би тя е собствената ми душа, излязла от моето тяло и въплътена в образа на греха...

Но не... Аз я пипам. Ръката ми разпознава удивителните живи форми на тялото ѝ... През тънкия копринен плат, който го покрива, кожата ѝ пари пръстите ми... Клара не потрепва от техния допир; тя не се вълнува както други път от моята ласка. Аз я желая и я мразя... Искане ми се да я сграбча... да я стисна до задушаване... да я смачкам... да се опия от смъртта... от нейната смърт... от нейната кръв... Аз ѝ крещя заплашително и заедно с това покорно ѝ казвам:

— Клара! Клара! Клара!

Клара не отговаря, не помръдва... Тя продължава да гледа във водата, която тъмнее все повече и повече.

Спуска се сянка върху градината, сива сянка; по-прозрачна над моравите и по-гъста над храсталаците. Бялолунни вишневи и праскови цветове странно се ронят и блуждаят като призраци... На небесносинкавия фон зловещо се възправят черните бесилки.

Ужас!... Над едно хълмче, в умирация вечерен пурпур, виждам да се въртят и да се люлеят като огромни цветове черните силуети на петима обесени...

— Клара! Клара! Клара!

Клара не ме чува... Тя не отговаря, не се мърда. Тя се е навела над водата, над водната бездна. Тя не чува ни моя глас, ни жалбите, ни виковете, ни стоновите на всички умиращи в градината...

Обхваща ме тежка изнемога; обхваща ме отчаяние, което, струва ми се, никога няма да ме напусне. Главата ми тежи и ме натиска. Като че ли железен обръч стяга слепите ми очи и раздробява черепа ми.

Постепенно аз престанах да мисля за мъките, за агонията под камбаната, за дърветата на скръбта, за окървавените и хранещи се с кръв цветя. Моята мисъл искаше да премине тия ужаси, да проникне в царството на чистата светлина, да потропа на вратата на живота. Уви! Навсякъде кръв; дето има повече живот, там има повече палачи, със зловещи ликуващи лица — палачи, които измъчват тялото, трошат костите, одират кожата...

Градината на мъките! Страсти, апетити, интереси, ненавист, лъжа... И законите, и обществените учреждения, и справедливостта, и любовта, и славата, и героизма, и религията — всичко това са само чудовищни цветове и отвратителни инструменти на вечното човешко страдание... Всичко, което видях и чух днес — всичко това съществува, вика и стене по цялата земя... Градината — това е символ... Не се скъсва веригата на престъпленията, не отдъхва смъртта... Никъде, никъде...

Аз бих искал да се успокоя, да очистя душата и мозъка си от спомени... Аз викам Европа, нейната лицемерна цивилизация, и Париж — моя Париж на наслажденията и на смеха... Но изведнъж ми се стори, че лицето на Йожен Мортен гримасничи на раменете на тлъстия и бърбров палач, който чистеше посред цветята своите скалпели и триончета... Виждам на дървените магарета очите, устните и увисналите бузи на госпожа Г... Виждам как светотатствените й ръце опипват и гаят железните челюсти, изпълнени с човешко месо. Виждам мъжете и жените, които съм любил, или струва ми се, че съм любил, с равнодушните им, лекомислени душички, опетнени от неизмиваема кръв... Съдиите, войниците, свещениците, които навсякъде — в църквите, казармите, храмовете на правосъдието — работят за славата на смъртта...

Току-що се питах дали наистина съществува Клара. Съществува ли

тя! Но Клара — това е животът!

— Клара... Клара... Клара...

Тя не отговаря, не се движи, не се обръща...

Още по-гъста сиво-сребриста мъгла се повдига от моравите, от басейна и обгръща хрусталака, замъглява оръдието за изтезание. Струва ми се, че заедно с нея се повдига миризма от кръв, миризма от леш, като тамян на невидими кадилници, размахвани от невидими ръце — тамян, който се кади за прославяне безсмъртието на смъртта и за безсмъртието на Клара!

Мълчанието става спокойно, нощта се облича в очарованието на бяла мечта... Тия неизказано ясни звуци извикват в моето въображение хиляди нощни пейзажи; аз дишам по-спокойно, идвам на себе си. За няколко минути забравям близостта на Клара, земята и цветята, които всмукват кръв; струва ми се, че блуждая в сребърна вечер посред фееричните оризища на Аннам.

— Да вървим! — каза Клара.

Този отсечен, раздразнен и уморен глас ме връща в действителността. Клара е пред мене. Скръстените ѝ крака се усещат под диплите на дрехата. Тя се опира на дръжката на чадъра и в полумрака устните ѝ светят, както свети в голяма стая лампа с розов абажур.

Аз не се помръднах и тя повтори:

— Аз ви чакам!

Исках да я взема под ръка. Отказа.

— Не... не... да вървим! Аз настоях:

— Вие сте уморена, мила Клара... Вие...

— Не, не. Съвсем не!

— Оттука по реката е далеч... Моля ви, опрете се на ръката ми!

— Не, благодаря! Мълчете! О, мълчете!

— Клара какво ви е...

— Ако искате да ми сторите удоволствие... Мълчете! Аз не обичам да ми се говори в такова време...

Гласът ѝ е сух, с резки, повелителни нотки. Клара върви рязко, с усилие. Тялото ѝ е тъй красиво, че този уморен вървеж не нарушава гъвкавостта и хармоничността му. Бедрата ѝ са закръглени и чудно сладострастни. Душата ѝ е далеч от любовта; тя въстава и трескаво

протестира против любовта, а тялото ѝ, предназначено за любов, се оживява от любовта, от всичкото опиянение, от всичкия жар на любовта... Всяка поза, всеки жест, трепет на тялото, шумолене на дрехата, развяващите се коси, всичко в нея говори за любов, разлива любов над всичко, което я заобикаля, на всичките същества и предмети.

Дрезгавината дишаше безкрайна нежност, ласкателна и опияняваща. Навсякъде благоухание... Ние се докосвахме до великолепните цветове, които изглеждаха по-красиви в полумрака; те се навеждат и ни поздравяват като тайнствени феи. Ужасите на градината изчезнаха; остава само нейната хубост, и тя става все по-чаровна и по-деликатна заедно с нощта, която се спуска над нас.

Аз се окопитих, треската ми като че ли изчезна. Тялото ми стана по-леко, по-еластично, по-силно; почувствувах как се надига у мене властната жажда за любов. Аз се приближих към Клара и вървах редом с нея, разпалван от тая близост. Но нейното лице не изразява греховност, както в ония минути, когато късаше цветето *thalictre* и с възторжена страст цапаше своите устни със стипчивия цветен прах... Леденото изражение на нейното лице противоречеше на чувствената грация на тялото ѝ... Изчезна заедно с окървавените призраци на градинските мъки. Аз попитах с треперещ глас:

— Вие сърдите ли се, Клара? Ненавиждате ли ме? Тя отговори сърдито:

— Не! Не! Това няма никакво значение, приятелю мой... Моля мълчете... Ако знаехте как ме уморявате!

Аз настоявах:

— Да! Да! Виждам, че ме мразите... Това е ужасно! Искан ми се да плача!

— Боже! Как ме дразните! Мълчете... Плачете, ако това ви доставя удоволствие... Само мълчете!

Минахме близо до мястото, дето разговаряхме със стария палач; мислейки, че нелепата ми настойчивост ще извика усмивка на мъртвите ѝ усти, аз почнах:

— Спомняте ли си тлъстия палач, моя любов? Колко бе смешен с дрехата си, оцапана с кръв... с кутията за инструментите, с окървавените си пръсти, сърце мое... А теорията му за органите на размножението у цветята? Помните ли? Понякога са нужни двадесет

мъжки за удовлетворението на една женска...

Клара сви рамене. Тя даже не ме удостои със сръдня за тия ми думи.

Подбуждан от груба чувственост, непохватно се наведох над Клара, опитвайки се да я прегърна, и със зверски жест хванах гърдите ѝ.

— Искам да те... тука... чуваш ли... в тая градина... в това мълчание... в подножието на бесилките...

Гласът ми се задави; мръсна смола потече по устните ми, заедно с нея устата ми ронят мръсни думи... любими нейни думи!

Клара бързо се освободи от моята неловка и груба прегръдка; в гласа ѝ звучеше гняв... и притесненост, и умора, и ирония...

— Боже! Ако знаете колко сте тягостен? И смешен, мой бедни приятелю! Какъв мръсен пръч! Оставете ме! Ако на вас ви се иска туй, скоро ще удовлетворите своите мръсни желания с девица... Сега вие сте извънредно смешен!

Смешен! Да, аз чувствавам, че съм смешен... Аз трябва да се успокоя... Аз не искам повече да нахълтвам в нейното мълчание като голям камък, който пада в езеро, дето спят вече лебеди при лунна светлина!

X

Осветена с червени фенери, сампангата ни чакаше на пристанището до затвора. Китайка с грубо лице, в блуза и панталони от черна коприна, с оголени ръце, нанизани с тежки златни браслети, с широки златни обици в ушите, задържаше въжето. Клара скочи в лодката. Аз я последвах.

— Къде? — попита китайката на английски. Клара отговори отсечено с леко треперещ глас:

— Където искаш... Все едно... По реката... Ти сама знаеш.

Забелязах, че беше бледна. Събраните ѝ ноздри, отпуснатите черти на лицето ѝ, блуждаещите ѝ сини очи изразяваха страдание. Китайката поклати глава.

— Да, да... аз зная — каза тя.

Устните ѝ бяха дебели от бетела, а погледът ѝ — животински груб.

Тя продължаваше да мрънка някакви непонятни думи.

— Е, Ки Пай — заповяда Клара с рязък тон, — мълчи! Върши, каквото ти заповядам! Освен това, градските врати са затворени. Вратите на градината са отворени.

Като пушна въжето, китайката със сигурни движения грабна лопатата, управляваше я с рядко изкуство. Заплъзгахме се по водата.

Нощта бе мека. Въздухът топъл, но безкрайно лек... Водата пееше около сампангата. Реката блестеше с празничен накит.

По двата бряга разноцветни фенери осветяваха мачтите, платната и притискащите се една друга палуби на корабите... Страшен шум долиташе оттам — викове, песни и музика, — като от празнична тълпа... Водата бе черна, матовочерна, като мазно кадифе. Тук-там тихи вълни се осветяваха от червените и зелени фенери на нашата сампанга и на крайбрежните кораби. Далеч на тъмния небесен фон, през черните силуети на дърветата, градът светеше като необятен пожар, като огнена планина.

Колкото повече се отдалечавахме, толкова по-неясно се различаваха високите стени на затвора, от чиито наблюдателни кули въртящи се фарове хвърляха върху реката и полето триъгълна ослепителна светлина.

Клара бе влязла под балдахина, който превръщаше лодката в разкошен копринен будоар, пропит с чувствена нега. Силни благоухания излизаха от твърде стара гравирана желязна ваза, представляваща примитивно изображение на слон, чиито груби и масивни нозе стъпваха на изящна подложка, украсена с рози. Отстрани на балдахина имаше сладострастни до безсрамство сцени — великолепни и странни. Фризът на балдахина — скъпоценна работа от цветно дърво — възпроизвеждаше точно отломък от тази декорация на подземния храм Елефант, която археолозите наричат, според браминските традиции, с безсрамното име: Бракът на Враната... Широка и мека постилка от бродиран копринен плат заемаше средата на лодката, а от тавана се спускаше фенер, през който проглеждаха изображения на различни органи, наполовина скрити орхидеи; фенерът изпълваше балдахина с тайнствена полусветлина като в светилище или алков.

Клара се хвърли върху възглавниците. Беше необикновено бледна;

тялото ѝ трепереше от нервни конвулсии.

Допрях се до ръцете ѝ. Бяха ледени.

— Клара! Клара! Какво ви е? От какво страдате? Кажете ми!

Тя отвърна с пресипнал, тих и отривист глас:

— Остави ме на спокойствие... Не се допирай до мен... Не говори нищо... Аз съм болна.

Бледността ѝ, безкръвните ѝ устни, както и гласът ѝ, който напомняше предсмъртно хъркане, ме ужасиха. Помислих, че умира. Смаян, повиках на помощ китайката.

— Скоро! Скоро! Клара умира... Клара умира!

Но като разтвори завесите и подаде своето странно лице, Ки Пай сви рамене и грубо извика:

— Нищо... Тя е всякога така, когато се връща оттам. И се върна при лопатата.

Лодката заплува по-бързо по реката. Срегнахме и други сампанги като нашата, из чиито балдахини със спуснати завеси излизаха песни, шум от целувки, смях, любовни стонове, те се смесваха с плясъка на водата и с далечните задавени звуци на гонговете и на тамтамите... След няколко минути доближихме срещуположния бряг, но дълго още плавахме край понтони, ту черни и безлюдни, ту светещи и натъпкани със свят, край разни свърталища, чайни лавки за хамалите и пристанищните вагабонти. Пред мен бързо се мяркаха през осветените прозорци странни начервени фигури; безсрамни танци, разврат, лица на пушачи на опиум...

Клара оставаше безчувствена към всичко, което ставаше около мене в копринената лодка и по реката. Тя бе заровила лицето си във възглавницата и я хапеше... Опитах се да ѝ дам да помирише лекарството. Три пъти отблъсна шишенцето с уморено и тежко движение. Дишаше с мъка; гърдите ѝ ясно се очертаваха под покъсания корсет; нозете ѝ се изопваха и трепереха като струните на виола. Не знаех какво да правя, нито какво да кажа... Бях се навел над нея, цял измъчен и пълен с трагична неувереност и смътни чувства. За да се уверя, че това е просто един припадък и че няма нищо опасно за живота ѝ, хванах пулса ѝ. Той биеше бързо, леко и правилно, като малкото сърце на птиче или на дете. От време на време из устата ѝ излизаше въздишка, дълга и болезнена въздишка, която повдигаше и отпущаше

гърдите ѝ като розови вълни.

Треперейки, с нежен шепот, аз повтарях:

— Клара! Клара! Клара!

Тя не ме чуваше и не ме виждаше. Шапката ѝ бе паднала от главата, чиито огнено-златни коси приемаха при светлината на фенера цвят на старинно акажу; тук-там по малките ѝ крачка в жълти чепици се виждаха изпод роклята петна от кървава кал.

— Клара! Клара! Клара!

Спряхме при дълга осветена тераса, дето свиреше музика. Ки Пай завърза лодката за една кука пред стълбата, която се спускаше към водата. Два големи кръгли фенера светеха на върха на мачтите с развяващи се жълти превръзки.

— Къде сме? — попитах.

— Там, дето заповяда да ви откарам — отговори Ки Пай сърдито.

— Там, дето тя идва да прекара нощта, когато се връща оттам.

— Не е ли по-добре да се отведе у дома поради болезненото ѝ състояние.

Ки Пай отговори:

— Винаги след завръщането ѝ от Градината на мъките тя е такава. Пък и градските врати вече са затворени, а минаването през градината е извънредно продължително... и опасно. — Тя прибави презрително: — Тук ще бъде добре... Тук знаят!

— Помогни ми — заповядах ѝ. — И не бъди груба с нея. Нежно, с голямо внимание ние с Ки Пай повдигнахме Клара; тя бе като мъртва и не оказваше никаква съпротива. Пренесохме я с големи усилия по стълбата. Клара беше тежка и студена като лед. Впила своята отслабнала, почти безжизнена ръка в грубата шия на Ки Пай, тя тихо мърмореше неясни молби, несвързани думи като дете. Леко запъхтян под тежестта на моята любима, простенах:

— Само да не умре, Боже мой! Само да не умре...

Ки Пай се усмихна със своите зли устни:

— Да умре! Тя! Как не! В тялото ѝ няма страдание, а развратеност...

На терасата ни срещнаха две жени с изписани вежди; оголените им тела се жълтееха под леки въздушни покривала. Косите им, ръцете им и краката им бяха украсени със скъпоценности в безсрамна форма.

Кожата им бе намазана с миризливи масла и те се разнасяха като ароматите на градината.

Една от тях радостно плесна с ръце:

— Това е нашата малка приятелка! — извика тя. — Нали ти казвах, че ще дойде. Тя идва всякога. Бързо... бързо... сложете я на постелята, бедничката.

Клара не мърдаше. Изпод широко отворените ѝ клепачи се виждаше само бялото на примрелите ѝ очи. Китайката с изписани вежди се наведе над нея и почна да ѝ говори с чаровно ритмичен глас, като че ѝ пееше песен:

— Малка приятелко на моите гърди, на моята душа... колко сте прекрасна! Вие сте прекрасна като млада покойница. Но вие не сте умряла. Вие ще оживеете, миличка приятелко на моите устни, под моите ласки, от аромата на моите уста.

Тя намокри слепите ѝ очи със силни благовония и ѝ даде да помирише сол.

— Да, да, миличка, вие сте в несвяст и не ме чувате! Вие не чувате нежността на моите пръсти, но сърцето ви бие, бие, бие... И любовта играе във вашите жили като младо конче... И любовта играе във вашите жили като млад тигър... Тя се обърна към мене:

— Не тъжете. Тя всякога след връщането си оттам е такава. След няколко минути ще се наслаждаваме от нейното радостно, горещо тяло.

Към нас се устремиха стотини очи с изписани вежди; стотини боядисани устни шепнеха непонятни думи. Струваше ми се, че името на Клара постоянно се повтаряше.

— Клара! Клара! Клара!

Голи прегърнати тела, татуирани ръце, украсени със златни браслети, кореми, гърди, леки развяващи се колани. И наоколо, над всичко туй — викове, смях, песни, звуци на флейта, миризма на чай, на скъпоценно дърво, на опиум и тежко, пропито с аромати дишане...

Опиянението, породено от мечти, разврат, убийства и престъпления, ми навяваше мисъл, че тия устни, ръце, гърди — всичката тая маса живи тела е готова да се нахвърли върху Клара и да се наслаждава от вкочаненото ѝ тяло.

Аз не можех да мръдна, не можех думица да кажа. Близо до мен една китайка, красива и млада, се разхождаше покрай една поличка,

препълнена със срамни неща: там имаше различни играчки от слонова кост, от гутаперча и албуми с изображения на изтънчени любовни наслади.

— Продавам любов! Любов! Кой иска любов? Аз имам любов за всички!

Все пак се наведох над Клара.

— Трябва да я донесете при мене — заповяда една китайка с изписани вежди.

Двама здравеняци вдигнаха носилката. Следвах машинално.

По указанието на куртизанката те се изгубиха в обширен и разкошен като храм коридор. Надясно и наляво през разтворени врати се виждаха големи стаи, постлани с рогозки и слабо осветени от фенери, обвити с розов муселин. До праговете, пазейки ги, се издигаха символични животни с изложени голотии и двуполови божества в момент на сладострастие. Благовония димяха в скъпи бронзови вази.

Завеса от копринен плат, бродирана с праскови цветчета, се разтвори и през отвора се мярнаха две женски глави.

Една от тях, като ни гледаше, попита:

— Кой е умрял? Другата отговори:

— Не! Никой не е умрял. Нима не виждаш, че това е жена от Градината на мъките...

Името на Клара, минавайки от уста в уста, от постеля към постеля, от стая в стая, изпълняше цветарницата с очарователно безсрамие. На мене ми се стори, че даже бронзовите чудовища го повтаряха, опивайки се в своите конвулсии и витаейки в треската на кървавото сладострастие.

— Клара! Клара! Клара!

В една от стаите видях младеж, който лежеше; до него стоеше прибор за пушене на опиум. В странно разширените му очи се четеше скръбен екстаз. С впити помежду си устни и голи кореми жени танцуваха свещени танци тогава, когато музикантите, приклекнали зад прегради, свиреха на къси флейти...

В друга стая чакаха жени, насядали в кръг или лежейки в безсрамни пози; развратените им лица бяха по-тъжни от лицата на осъдените на смърт. Всяка врата, през която минавахме, разкриваше адско зрелище на гърчещи се, стенещи, задъхващи се разбити тела,

лица, обезобразени от скръб. И всичко това стенеше от бясно сладострастие.

Натрупването на хора в коридора ни застави да почакаме няколко минути около вратата на една от най-широките стаи, която се отличаваше от другите с по-разкошната си наредба и със зловещото си червено осветление... Отначало видях само тълпа жени — побеснели женски тела, опасани със светли пояси — тълпа жени, които се предаваха на бесни танци и на чудовищни ласки около бронзов идол, който се намираше насред стаята и се издигаше до тавана.

Три глави, въоръжени с червени рога, с коси, които висяха като пламенни езици, увенчаваха торса или, по-право, корема, сложен на огромна грубо направена подложка също в цинична форма. Мястото, дето свършваше тоя колосален корем, се обсипваше с цветя и ласки. В червено осветената стая очите на идола, направени от нефрит, оживяваха с дяволско изражение... В минутата, когато тръгнахме, трябваше да бъдем свидетели на зрелище, такова страшно зрелище, че е невъзможно да се предаде с дума неговия чудовищен ужас. Седем жени се нахвърляха с вой върху циничния идол, който, облепен и обезсилван от обезумелите тела, трепереше под давлением на общия натиск, трепереше от целувки, които звучаха като ударите на обсадни машини за разбиване на железните врати на обсаден град.

А около идола безумствуваше оргия на диво сладострастие, мачкаха се гърди, безумно притискащи се едни други и сливащи се тела... Това представляваше нещо като сцена на масово убийство, напомняше страшната схватка на шестте осъдени, които се убиваха един друг в желязната клетка, за да грабнат парчето мърша, хвърлено им от Клара. Аз разбрах в тая страшна минута, че сладострастието крие в себе си най-мрачния, най-скръбния човешки ужас...

Стори ми се, че тия задъхващи се гласове, тия стонове, че и самият идол биха могли да изразят своята бясна неудовлетвореност и изтезание от безсилие с една само дума:

— Клара! Клара! Клара!

Когато влязохме и положихме все още безчувствената Клара, аз се опомних. Почувствувах ужас и срам при спомена за песните, за разврата, жертвоприношенията, ароматите и нечистите допири, омърсяващи заспалата душа на моята възлюбена. С мъка се отдалечих

от стаята, дето исках да остана сам с Клара, като се разделя от бърбривите и любопитни жени, които ни съпровождаха. С мене остана само Ки Пай, която въпреки своя навъсен вид и груби думи предано прислужваше на своята госпожа, като показваше нежна грижовност.

Пулсът на Клара биеше както по-рано с успокояваща равномерност, като да бе съвършено здрава. Нито за минутка животът не напускаше това тяло, което изглеждаше мъртво. Ние с Ки Пай тъжно се наведохме над нея, докато очаквахме възкресението ѝ.

Изведнъж тя нададе жалостен вик, мускулите на лицето ѝ се сбърчиха и слаби нервни потрепервания разтърсиха гърдите, ръцете и краката ѝ. Ки Пай каза:

— Тя ще има страстен припадък. Трябва да се държи здраво, за да не изподраска лицето си с нокти.

Аз помислих, че припадъкът, предсказан от Ки Пай, ще се смекчи, ако Клара разбере, че съм тук. Почнах да ѝ шепна тихи думи, стараяйки се да изразя чрез звуците на моя глас нежността и любовта на моето сърце и всичкото състрадание — о, да — всичкото човешко състрадание.

— Клара! Клара! Аз съм... Погледни ме. Ки Пай ме прекъсна.

— Млъкнете — каза заповеднически. — Нима тя ще ви чуе? Нали е още във властта на демоните.

Клара почна да се бие. Мускулите ѝ се напрегнаха, страшно се повдигаха и свиваха. Израз на отчаяно страдание се четеше по изкривеното ѝ лице, което напомняше лицето на погубения под камбаната в градината. Очите ѝ съвсем се премрежиха, тъй че под треперещите полузатворени клепачи се виждаше само бялото им. Лека пяна изби на устните ѝ. Задъхвайки се, аз простенах:

— Боже мой... Боже мой! Възможно ли е това? Какво ще стане?

Ки Пай заповяда:

— Дръжте я — като оставяше тялото свободно. — Трябва демоните да изскочат из нейното тяло...

Тя прибави:

— Това е краят... Ей сега ще заплаче...

Държахме я за ръката, за да не разкърва с нокти лицето си. Но тя стана тъй силна, че аз се боях да не ѝ счупя ръцете. Тялото ѝ се изви в последна конвулсия, притискайки чак петите към тила си. Опънатата ѝ

кожа затрепери. Припадъкът малко по малко отслабна. Мускулите се отпуснаха; тя лежеше обезсилена, заливайки се със сълзи.

В течение на няколко минути Клара плака. Сълзи безшумно течаха от очите ѝ като от извор.

— Свършено! — произнесе Ки Пай. — Поговорете с нея.

— Клара! Малка моя Клара! — прошепнах аз.

Тя дълго ме гледа с печален, замъглен от сълзи поглед.

— Ти... — каза тя. — Ти, а! Да... — гласът ѝ едва се чуваше.

— Аз съм, аз съм!... Клара, аз съм тук... Познаваш ли ме?

Тя леко хлъцна. И промърмори:

— О, мой мили! Мой мили!

Тя почна да ме моли, като сложи своята ръка редом с моята:

— Не мърдай. Добре ми е. Аз съм чиста, аз съм цяла бяла. Бяла като анемона!

Попитах я дали страда.

— Не! Не! Аз не страдам. Аз се чувствавам тъй щастлива при тебе! Мъничкий, при тебе... мъничкий, мъничкий... бяла като малките лястовички в китайските приказки... Ти знаеш... тия малки лястовички...

От време на време, прекъсвайки своето хълцане, тя стискаше: силно ръката ми, като приближаваше към мене лицето сви и говореше с по-звучен глас.

— О, мой милий! Това е за последен път, кълна ти се... за последен път... за последен път...

Ки Пай влезе в стаята. Тихичко тананикаше песен, една от тия песни, с които приспиват децата.

Клара заспа до мене спокойна, с ясен и дълбок сън, подобен на нежно, голямо езеро при лунна светлина на лятна нощ.

Ки Пай стана тихичко, без шум.

— Аз отивам — каза тя. — Отивам да спя в сампангата... Утре сутринта, в зори, вие ще отведете моята госпожа в двореца... А после отново същото! И вечно същото!

— Не говори тъй, Ки Пай — молах я аз. — Виж как спи до мене. Спи такъв чист и спокоен сън.

Китайката поклати глава и направи гримаса. Тя промърмори с тъжен поглед, в който отвращението се смени със сладострастието:

— Аз гледам нея, която спи до вас, и ви казвам, че след седем дни ще ви подкарам двамата, както тая вечер, в цветарницата, от Градината на мъките... И след седем години ще ви подкарам в цветарницата, ако само не отпътуваме и ако аз не умра! А ако аз умра, друга ще ви закара в цветарницата. Ако вие отпътувате, друг ще придружава моята госпожа в цветарницата... Нищо няма да се измени.

— Ки Пай... Ки Пай... Защо говориш тъй? Още веднъж я погледни спяща... Ти не знаеш какво казваш!

— Шшт! — каза тя, като сложи пръст на устните си. — Не говорете тъй високо. Не я будете. Когато тя спи, поне не прави зло нито на другите, нито на себе си!

Ки Пай разгони жените, които шумяха навън.

Видях изписани вежди, начервени лица, татуирани гърди, устни, притиснати към гърди. Аз чувах викове, стонове, танци, звуци на флейти и името, което минаваше от уста в уста и разтърсваше цветарницата също като спазмите на страстта:

— Клара!... Клара!... Клара!

Вратата се затвори, шумът утихна, лицата изчезнаха.

Аз останах сам в стаята, осветена от две лампи с розов креп, насаме със заспалата Клара, която повтаряше в съня си също като дете:

— За последен път! За последен път...

И също като опровержение на тия думи, незабелязана по-рано от мене бронзова статуя — нещо подобно на маймуна, наместена в ъгъла на стаята, излагаше към Клара, кръвожадно усмихвайки се, своите голотии.

О, ако тя умреше!

— Клара!... Клара!... Клара!